

Slavin

Interwensja

QABLOJNB RƏSSAM *VDOVENOQ* CƏKMIŞDIR
REDAQTORU: Ə. *TRINIC*
TEXREDAQTORU: Z. *AQAJEV*

L. SLAVIN

INTERVENSJA

PIRES
4 PƏRDƏDƏ

AZƏRNƏŞR
Bədii-ədəbiyyat şöbəsi
Bakı — 1935

Hazırkı millətlərin
hər birində iki millət
vardır — əməkçilər və
istismarcılar — millət
bunlardan ibarətdir.

L E N I N

İŞTİRAK EDƏNLƏR

B r o d s k i ,
Z a n n a B a r b i j e ,
A r l o v s q a j a ,
S t e p i q o v ,
B o n d a r e n q o — ticarət } gizliində çalışın
bəhriyyəni, } bolşeviklər

S a n q a — 18 yaşında,
M a d a m Q s i d j a s .
Z e n j a Q s i d j a s — onun oğlu, gənc.
G e n e r a l — Rusiyanın cənubundakı Antanta
qüvvələri qomandanı.
P o l q o v n i q F r e d a m b e — myttəfiqlər ordu-
sunun ştab nəcəlniki.
Q a p i t a n F i l l i a t r .
L e j t e n a n t B e n u a .
Q a p r a l B a r b a r u .

S e l e s t e n , }
Q l a s t o n } cavuşlar.
Z u v }

Q l i — seneqal atıçısı
M a s q o — gəl.ç işçi.
L e v i t — bir az yaşlı işçi.
« F i l q a - A n a r x i s t » — bandit.
M a r i j a T o q a r c u q — qatil.
I m e r s a q i — Asimmetrik yzly bir nəfər.

Mysjo Zolotnitsqi qıfıl qıran, qoqa.
Petja — verfdə işləmən bir gənc

Артефасъ.

Peterburq qıjafəsi gejmış birin-
çi çənab.

Peterburq qıjafəsi gejmış ikinci
çənab.

Qonferansije.

Patrul nacalniki.

Straznik.

Partizanlar, işçilər, saldatlar, matroslar, zabitlər,
paltar tikən arvadlar, artistlər, damalar, çənablar,
cəlladlar.

BİRİNÇİ PƏRDƏ

Birinçi gerys

Bulvar, jaz. Kəpryo piləkən... Gejmmiş gənc adamlar hamıyş
aşaqıja, demizə baqır... Qsidjas, Zenja, Voronov.

Qsidjas. Nə geryrsən. Danış da, aqzına su
almamısan ki!.

Zenja (əlində qədim bir durbin). Baq syngy-
lər, qızıl qıtanlar, səjjar qıtanlar, parlaq nişanlar,
dalda da gəmilər, tysty, sinçlər, təbillər.

Qsidjas. Musjo Voronov, o sinç, təbil gə-
ryr, daha nə geryrsən Zenja?

(Durbini sınır)

Zenja. Jənə də zəhrimar acıdır... Məbada
adam əqilli bir binoql alasan.

Qsidjas. Bu qədim şeydir, Musjo Vironov!
3 əsrdir ki, bizdədir.

Voronov. Bəlkə Qolumb də Amerika sa-
hilinə janaşırkən belə bir baqırsaqdan baqırmış...

Zenja. Bu durbini mənim babam almışdır.
Əzy də mykəmməl oqru imiş...

Qsidjas. Sən jənə də nisjə sözlərdən
əl cəkməjirsən.

Zenja. Mənim ulu babam balıqçy və dilənci
imiş. Babam Odessada qandrabant qızıl alverinə baş-
lajır. Anam bu qızılğar işə salır. Bəjyuk bir banq
acmıdır. Mən işə bu qızılğarın atasıny jandıra-
caqam. Mən proletar olmaq istəjirəm...

Q s i d j a s . Zenja nisjə-nisjə danşma... xəjir, əlini dəşynə qoj!

(O tərəfdə Peterburq simalə iki nəfər gəryunyr)

B i r i n ç i . Siz də buradamşyñyz?..

I k i n ç i . Odessa qızlarññ neçə gəryrsy-nyz?

B i r i n ç i . Bytyn imperija buradadır.

I k i n ç i . Məncə hec bəd dejillər...

B i r i n ç i . Bytyn imperija dəniz sahilinə top-
lanb. şyqylmşdyr.

I k i n ç i . Buranñ arvadlarğ Paris arvadla
rñna bənzəjirlər, dejilmi?..

B i r i n ç i . Lakin bu imperija bu gyndən
dirçəlməjə başlağr...

I k i n ç i . Ançaq bir az joqunçadırlar.

B i r i n ç i . Əvvəl Kijevə, sonra Xarqova,
sonra Mosqvağa, sonra da bir baş Peterburqa...

I k i n ç i . Kijev qızlarğ daha inçə olurlar.

B i r i n ç i . Bolşeviklər bizi Qaradənizə at-
maq istəjirdilər. İndi biz onlarğ Aqdənizə ataçaqdyz...

I k i n ç i . Ançaq gözəldirlər. Coq gözəldirlər..

Q s i d j a s . Zenja! Daha nə gəryrsən?..

Z e n j a . Bulutlar, dalqalar, zabitlər baqğrğr,
zəncilər gylşyr; odur gəmi pillələrini atdylar. Əs-
kərlər sahilə şyqylrlar. Nə sajb var, nə hesab. Baq
anaçan bir divizjadan daha coqdur. Bilirsən, anaçan
bu nə divizjadır?

Q s i d j a s . Nə divizjadır?

Z e n j a . Qara...

Q s i d j a s . Qara?

Z e n j a . Qap-qara, kəmyr kibi...

V o r o n o v . Deməli qaralardı.

Q s i d j a s . A, musjo Voronov, qara zən-
çilər də bolşeviklərdən jaqşdyr.

Z e n j a . Anaçan birdən bu qaralar bojan-
mş bolşevik şyqdyrlar, onda nə olsun?..

Q s i d j a s . Xəjir, əlini dəşynə qoj, nisjə-
nisjə danşma. Musjo Voronov, mən sizin tələbə-
nizdən sizə şikajət etmək istəjirəm. Siz onunla bir
odada jaşajrsyñyz, ançaq siz onu tanımağrsyñyz!

Z e n j a . Anaçan danş... Mişel, siz onun
səzlərinə inanmağrsyñz.

V o r o n o v . Nə olmuşdur! Zenja, olmağa
jenə uduzmuşsunuz.

Q s i d j a s . Ondan daha jaman...

V o r o n o v . Daha jaman. Nə etmək, gənc-
likdir.

(Sanqa gəlib cıcək təklif edir)

Z e n j a . Aqalar, aqalar gəliniz fransızlarğ
cıcəklə qarşylajalyñ!

(Cıcək alyrlar. O biri tərəfdən Stepiqov və
Bondarenqo danşyrlar)

S t e p i q o v . Aj qız, bu gyllərdən necəjə
verirsən? (Javasdan.) Mənə baq orada laq cəkməli
birisi dajanmşdyr, gəryrsənmi?..

S a n q a . O jekə burun?

S t e p i q o v . Toquşdur özyny onun janına
və dejanın ki:—Filip əfəndi, səni Stepiqov gərmək
istəjir. Sənlə işi vardı. Sanqa, ədəbli-ədəbli deyə-
sən ha!..

(Sanqo gedir)

B o n d a r e n q o . Kimdir o?..

S t e p i q o v . Filqa-Anarxist...

B o n d a r e n q o . Şejtanlamaz ki.

S t e p i q o v . Mysterini şejtanlamazlar...

(Filqa Stepiqovun janına gəlir, bytyn hərəkət-
lərindən gəryunyr ki, o özyny Maqs Lin-
dərə bənzətmək istəjir)

Stepiqov. Xoş gərdyk Filip, bu mənim joldaşmdır. Ticarət gəmisində işləjir. Bondarenqo.

Filip. Mən coq şadam. Filip sərbəst anarxist! Jaqş, Antanta haqqında fikriniz nədir? Jəgəm saatdan sonra burada olaçaqdır...

Bondarenqo. Joldaş Filip, bizə silah lazımdır.

Filip. Anlaýram, anlaýram—acar, vint, bəlkə sizə xəncər lazımdır?

Stepiqov. Hələlik bomba lazımdır.

Filip (Sanqaja). Mənə baq, xanım qız, zəhmət səkiniz, orada bir sarsaq arvad dəjanmışdır, əjnidə gəj ingilis pərcəsəndən paltar vardır. Gəyrəsynuzmu?..

Sanqa. Başında da belə quş qanadı vardır?

Filip. Mən sizdən xahiş edirəm, onun janyına cətib deyəm: «Ханым Тоғарсуқ, musjo Filip maraqlanır ki bu saat bizim jaqş bombamız vardır-mə?.. (Sanqa gedir). Joldaş Brodski neçədir? O bir az özünü gözlemir.

Stepiqov. Nə var, məgər?

Filip. Mən onu bulvarda gəzən gəyrəm. Bu gyn bulvar istidir. Kərtəngələ doludur.

Bondarenqo. Neçə-neçə?

Stepiqov. Dejirlər ki, bulvar qarqasız dejidir. Çasus coqdur.

Bondarenqo. Mişel elə bir çəmiyyətədir ki, qorqmaja da bilər.

(Sanqa gəlir).

Sanqa. Xanım deşir ki, vardır...

Filip. Coq saq ol. Mən lap başım itirmişəm. Nəhs kibi gəzələ Avstrja bombalar vardır. İci də tap-taza.

Stepiqov. Neçəyə?

Filip. Lap elə sizincin?

Stepiqov. Lap elə mənim usun.

Filip. Dyzini dert jyz əlli. Jyzdən sonra dert fajiz gyzəst. Jol xərci müştərinin bojnuna...

Bondarenqo. Coq baha deşirsiniz. Bizim o qədar pulumuz joqdur.

Filip. Sərbəst anarxistlər bazarlıq eləməzlər.

Stepiqov. Əlhəttə ki, onlar adam sadəcə sojurlar.

Filip. Jaqş, firqə munaqəşəsi acmajalım. Inqilabın müvəffəqijəti usun mən hər dyzinə bir onluq kecarəm. Sizə necə bomba lazımdır?

Stepiqov. Hələlik jyz.

Filip. Jyz dənə... (Aqzında məryləjir). Jyzy ona... səkkiz... qaldı dərdu. Us min iki jyz. O da jyz otuz.. (Bərkdən). Otuzca dənə palas qulaq, bu lap pej-qəmbər sevdas oldu, joldaşlar!..

Bondarenqo. Vəgəməzdir?

Stepiqov. Tapılar.

Filip. Hacan getirəlim.

Stepiqov. İjirmi ikisində! səhər 10-da...

Filip. Adres?

Stepiqov. Qsidjasın gəmi tərsanəsi.

Filip. Parol?

Stepiqov. «Junion-Qastel-Lajın» gəmi bu-radam təmir edilir? Çavab: «Biz sizin gəmi kəndirinizi coqdan gözləjiriz?»

Filip. Pulu?..

Stepiqov. Malı təhvil verəndə...

Filip. Oldu. Təxribat quvvəti ejni zamanda jaradıs bir quvvətdir. Ejni quvvət daqıdır da, jaradır da. Mynasib qiymətə dinamit lazımdı olursa, qulluqunuzda hazıram (gedir).

Bondarenqo. Silah haraja jəqəqsəməz?

Stepiqov. Almanlardan aldığımız haraja jəqəlməşdir. Hələ onlar janyına...

Bondarenqo. Su kecmir?

Stepiqov. Arxajın ol.

B o n d a r e n q o. Jaqlajı sьnız?

S t e r i q o v. Onsız olmaz ki... (gedir).

V o r o n o v. Xanım Qsidjas. Siz məni qorqudursunuz. Ola bilər ki, qaçaqın qumarxanalara ja da bəlkə meyxanalara baş aparmışdır.

Q s i d j a s. Bilirsinizmi, musjo Voronov mənim oqlum meyxanalara doləssa idi, mən soq şad olardım. Mən özümü sadəcə xoşbəxt hesab edərdim. Vəzijjət daha jամandı.

Z e n j a. Anaçan...

V o r o n o v. Daha jаман...

Z e n j a. Mişel.

Q s i d j a s. Uşaq sijasətə baş aparmışdır.

V o r o n o v. Nə dejirsiniz...

Q s i d j a s. Xəlqin uşaqə gəyirsən bir uşaq kibi ja quş ucurdur, ja da qızların dələnca qacır. Mənimki isə jaramazın biri, jaramaz hər gyn səhərdən aqşama qədər oturub sərtmənin artım dəjəri haqqında nəzərijjələri oqujur.

V o r o n o v. Aha deməli, belə...

Q s i d j a s. O sizi aldadır musjo Voronov! O bizim hamımız aldadır. Bilirmisiniz, mən onun kitablarınlı altından nə tapmışam...

V o r o n o v. Ejjibli-ejjibli şəkillər...

Q s i d j a s. Qommunist kitabcalar...

V o r o n o v. Elə kitabcalar sizdə nə gəzir.

Z e n j a. Mişel. Bunların hamı inqilaba olan sevgiməndir.

V o r o n o v. Bunlar hamı boş laqətdir.

Q s i d j a s. Hələ bir bolşevik kitabcalar satmağında... Zenja oraja baq. Sən o ambarlar gəyirsənmi? Onlar hamı aqzına kibi doludur. İrək, qonjaq, çyr-bə-çyr maşınlar. Bir az da o jana baq. Buxar maşınlar, buxar cəkiçləri, kişilər, qızlar, gəmilər, gəmi tikən tərsanələr, indi bu jana baq, bəylik bir daqdır... Ajnabənd şişələr. Aqreditivlər,

Ameriqa dolları, Məqsiaq dolları, Qanada dolları. Bankir Qsidjasın banqı. Mən səni bunların hamısına mydir təjrin edərəm. Sən Qsidjas məmləkətinin qralı olacaqsan. Əy də 19-ça jasında!

Z e n j a. Mən onların hamısına tyurymək belə istəmirəm.

Q s i d j a s. Sən istəjirsən ki, səni assınlar?

Z e n j a. Mənim asılmaqdan xoşum gəlir. Robespier dar aqacında öldy, Napoleon syrgündə öldy. Onların ölymündə belə bir bəyliklyk vardır.

Q s i d j a s. Sən hələ burnu fırtıdqlı bəbəsən...

(Qsidjas və Voronov gedirlər)

Z e n j a (ardınca). Burzuj!

F i l i q a (gələrk). Siz nahaq jərə bankir olmaqdan bojun qacmışsınız. Sizin kibi bir coşuq ucun bu bəylik bir mənsəbdir.

Z e n j a. Siz nə istəjirsiniz? Kimsiniz?

F i l i p. Filip, sərbəst anarxist ...

Z e n j a. Aha, mən sizin haqqınızda coş eşitmişəm. Siz...

F i l i p. Qocaq ol coşuq, çəsarətli ol!..

Z e n j a. Siz quldursunuz...

F i l i p. Məşəclar, aqalar və dəllallar, mənim sadəcə sənətimi beləcə andandırılar. Mən qapitalizm usulundan doqan qacılmaz bir fəlakətəm...

Z e n j a. Oho... belə ki, gəyirəm siz fəlsəfəli quldursunuz!

F i l i p. Bu mənim fəlsəfəm dejildir. Bu fəlsəfə Prudon, Baqunin, Qropotkinin fəlsəfidir.

Z e n j a. Siz oqumuşsunuz?..

F i l i p. Əvət, azaçyq anatomijadan, bir də qləp-tomanijadan başım sığar...

Z e n j a. Ojunbazlıq buraqınız. Siz darylfyan bitirmişsinizmi?.

Filip. Joq. Ançaq mən bytyn qamusu başdan-başa oqumuşam.

Zenja. Siz mənim anamla etdijim səhbətə gizlindən qulaq asmışsınız... Bu alcaqlıqdır.

Filip. Siz təbiətə quldursunuz. Təbiətə qarşı sığmaqın nə mənası vardır...

Zenja. Mən quldur deyiləm. Mən inqilabсыjam...

Filip. Sizin başınız o bolşevik Mişel Brodski doldurur...

Zenja. Mən hec bir Brodski filan tanıyıram. Mənə baq... Aha... demək bu odur. Siz haradan bilirsiniz?

Filip. Mən hər şeyi bilirəm. Hər şeyi bilməyi mənim sənətim tələb edir... Məsələn onu da bilirəm ki, siz 8000 manat uduzmuşunuz. Mən hətta onu da bilirəm ki, bu 8000 manat kimindir... ançaq siz hələ orası tələb edirsiniz, görək bu vəziyyətdən neçə sığacaq-sınız?..

Zenja. Siz bu pulları mənə veriniz...

Filip. Gözüm üstə...

Zenja. Mən ciddi deyirəm.

Filip. Əvəzində kiçik bir zəhmət...

Zenja. Məsələn?

Filip. Xəbər bil. Ananın banqasında mükəmməl bir məbləğ olanda javaşcadan mənə bildir... Onda bir rəj sənin... Biz orağa muxtəsər bir səhəhət jərarız...

Zenja. Zarafat buraqlıdır. Mən quldur deyiləm. Mən inqilabсыjam.

Filip. Mən sənə gənç həyatına aşıyıram. Sən öz dostun sarsaq Brodski ilə birlikdə gəbərəçkən...

Zenja. Qoj ölym. Robespier də aqacında öldü.

Filip. Qəyillə! Mən bu operettanı eşitmişəm. Sən bununla ançaq Brodskinin qalozlarını jərfə-qanlıja bilərsən. Mən səni daha jəqş tanıyıram...

Zenja. Birdən mən getdim, bunların hamısını danırdım. Onda nə olsun. Sən qorqursan?..

Filip. Kimə danırsaqsan?

Zenja. Polisə.

Filip. Polis məndən maaş alır. Salamət qal coşuq. Mənim təklifim haqqında düşün. Daqlıdır qıvvət ejni zamanda jəradıç bir qıvvətdir. Ələ keçəndə 10 faiz (gedir).

Zenja. Mənə baq... Dajənlə... (Filipin arıncı qasır).

Qsidjas. Siz onu jəqş ailədən olan coşuqlarla, qızlarla tanıdırsınız.

Воронов. Архажың ола билərsiniz. Мənim о qədər tanıyıram vardır ki.

Qsidjas. Mən istədim ki, onda aristokrat gəryş jəransın.

Воронов. О принс олацақдыр...

Qsidjas. Sijasəti onun başından sığarınız...

Воронов. Мəн onun başың rıjazijjat ilə dolururam...

Бир qадьң. Gəilir! Gəilir!

O biri qadın. Mən gəjərcini şineller gəryəm. Mən qara buqlar gəryəm. Sansız, hesabsız qara buqlar... Myntəzəm ordu nə jəqş gərynyr...

Birinci Peterburq simali əfəndi. Siz addımların səsinə eşidirmisiniz? Bu myntəzəm addımlarla gələn fransızlardır. Onlar bytyn dıjnəni dolaşmışlardır. Qabaqlarında hec bir şey dajəna bilməmişdir.

İkinçi əfəndi. Sizə frənc gərək olmaz. 3 manat 60 qəpik...

Birinci əfəndi. Balzaqlar! Volterlər! Zorə Zandlar!

A q qvardija z a b i t i. Toplar! Bombajotlar! Tanqlar!

İkinci əfəndi. Aspirin istəməzsiz? İki vaqon aspirin vardır.

Q s i d j a s. Musjo Mişel. Gəryrsynyzmy? Qyv-vət...

V o r o n o v (a q z y n d a d a n ы ы r). Jaqşə uşaq-lardır... Coq jorqundurlar...

A q q v. P o l q o v n i k i. Ha. İndi özynyzy gözləjiniz! Bytyn aqalıq ədasına düşən tumanı jırtıqlar, xalq joldan sığaran dili uzun tələbəçik-lər, kişilərin işinə əl uzadan dabanə catdaq arvad-lar. Dar aqacından qacan və əzlərini devlət xadimi sajan lifəsi jırtıq qatorzanlar, indi özynyzy gözləjiniz.

Fransız ordusu kecir.

Pərdə

İkinci gəryş

Əskərlər, kimi jatmış, kimi oqujur, paltar jamajır, kimi nə isə cejnəjir, ojnajır, kimi tyfəngləri təmizləjir.

B a r b a r u, S e l e s t e n və M a r s j a l ocaq janında danışırılar. Bir az o janda Zuv dinməz uzanmışdır.

M a r s j a l (daim özynə bəzək verərək). Rus qızlar ы arasında gözəl az dejildir...

B a r b a r u. Ancaq onlar coq sojuqdurlar.

M a r s j a l. Qapral; mən rusların sojuqluqun-dan şikajət edə bilmərəm. Bulvarda bir qız mənə

örpü ki, indi də bədənim əsir... Özy də tez çibimə bir kaqız dyrtdu.

B a r b a r u. Hаны? Сыqар, gərym 'əz eşqna-məni! Лоqалыq başынь jағыр!

M a r s j a l (kaqızь сыqары). Hаjыf ki, mən özgə dil bilməjirəm.

B a r b a r u. Aј ökyz. Bu ki, bizim öz dilimiz-də jazılmışdır.

M a r s j a l. Aha. Bizim dilimizdədir. Hаjыf ki, mən əz dilimizdə də oquja bilməjirəm.

S e l e s t e n. Aј uşaq, sakif olun qəribə mək-tubdur. Özy də jazılmamışdır.

M a r s j a l. Şəkil çəkilmişdir.

S e l e s t e n. Hejvan... Çap edilmişdir. Sənin sevdijin eşqnaməsini çap elətdirib hamya pajlajır. (Oqujur): «Fransa əskərlərinə və bəhrijunlarına! Siz burada nə edirsiniz? Sizi 14-çy ildə olduqu kibi jenidən aldatdılar, siz jenidən öz qardaşlarınыza qarşə gəlrirsiniz...» Deməli, o qız səni öz qardaş kibi öpmüşdyr...

B a r b a r u. Bə'zinin məhəbbəti syzanəklə qur-tarır. Səninki ola bilər ki, dar aqacş ilə qurtarsın.

Z e n j a. Hаны, bəri ver gərym! (Kaqızь алы). Mənimki də hələ bundandır. Bunu sənə hyndyr boj-lu, arıq bir oqlan verdi? Joq... Belə gözə şirin bir oqlan. Adь da Mişel...

S e l e s t e n. Aha. Demək, sizin ikinizin bir sevdijiniz var. O da şalvarda...

M a r s j a l. Bunu mənə qız verdi. Ancaq öz aramьzda. Özy də mənim adaxlymdır.

S e l e s t e n. O da hələ bu fikirdədir.

B a r b a r u. Tez adьn de...

M a r s j a l. Madmazel... (Jадына салы). Bu rus adlar ы adamьn jадында da qalmajır... Bu saat mən sənə dejim. (Çib dəftərinə сыqарды). Adьнь dəftə-rimdə jazmışam...

S e l e s t e n (oqujur). Madmazel Feqla.

Fransua. Oho! Feqla, qıjəmət addır.

S e l e s t e n. Bəlkə bu ad bədən ə'zası'nın bir parçasıdır.

Marsjal. Anlamaq lazımdır. Bu ad ruslar-da aristokrat adıdır.

S e l e s t e n. Jəqir aqzı qulaqlarına kibi. Ajaqlar qamut, yaş da 85...

Marsjal. Gözləri lap şejtan gəzydyr. Beli aqrabat beli, inçə, zərif. Səsi mələhətli... joq, q qzıdır.

S e l e s t e n. Jaqş indi hər nə isə sən hələ onu de, gəyüm sən onu saqırandə nə saqıyrsan. Sa- atda dəftərini acırsan?

Marsjal. O... eşq ucun ad istəmər. Mənim bəbəjim, mənim əzizim, mənim gözəl nişanım. Nym- rəsi də 5. (Tələsik). Özünyz sajbıyız... Birinci nym- rə—Marseldə, 2-ci nymrə Salanikdə, 3-cü nymrə Trablisdə, 4-cü nymrə Jassada, 5-ci nymrə də Odes- sada... Fransa ordusunun kecdiji bytyn jollar.

Barbaru. Bir az da loqalan. Deməli biz al- manlara qələbə calırkən sən qızlara qələbə calır- dın... Əlbəttə bu daha asandıdır...

Marsjal. Bu daha xoşdur.

S e l e s t e n. Demək sən qalib gəlməkdən isə, məqlub olmusan.

Marsjal. Joq. Mənim nişanım madmazel... (çib dəftərini səqardı).

S e l e s t e n. Feqla...

Marsjal. Təşəkkür edirəm (bir-birinin əlini səqırlar). Feqla məni sevir.

Barbaru. Deməli sən onu muyxtəsərləşdir- misən...

Marsjal. Hələ joq. Umudsuz dejiəm. Umud var ki...

Barbaru. Hər halda bir az tez elə. Baş ştab bunun ucun sənə dıy bir həftə vaqt verir.

S e l e s t e n. Doqru dejiir. Bu bir həftə icəri- sində sən öz Feqla xanımın bişirməlisən. Sən ona sybut etməlisən ki, sən gəzəlsən, əqillisen və bur- zujsan. Joqsa gecikmiş olarsan. Bir həftədən sonra biz Rusjadan gedirik.

Z u v. Bunu sənə kim dedi?..

S e l e s t e n. Bəs neçə. Əmrnamada belə ja- zıymıdır. Qaravul cəkmək ucun 2 həftəliyə Rusja jetər...

Z u v. Sən o əmrnamə ilə o jan-bu janı sil tulla...

Barbaru. Hejvan olmajbın.

Z u v. Hec iki həftəyə də myharəbə qurtarar?

Barbaru. Aj ökyz, myharəbə hansıdır?

S e l e s t e n. Zuv naxoşdur. Baş-ajaq vurur.

Marsjal. Sajbıqlajır.

S e l e s t e n. Mən dejiirəm; ona bir imalə ej- ləjək.

H a m b ı y. İmalə ejləjək, imalə (onun ıstıynə gedirlər).

Z u v. Jaqın gəlməjiniz vuraram...

Barbaru. Əl dəjməjin dutması var.

Z u v. Giçlik dutması səndə vardı. Siz ham- b ı y Qastonu tanıjbırsıyız?

S e l e s t e n. 176-cı rıjadə alajəndan?

Marsjal. Ha, ha. Qastonu hamıbı tanıjbır.

Z u v. 3 gyn bundan qabaq Qaston Odessa ja- nında myharəbəyə əndərilmişdir. Odur Qaston ezy də gəldi soruşa bilərsiniz.

(Qaston və Mişel dəjişik paltarda icəri girirlər)

Barbaru. Qaston, bu uşaqcəqaz o qədər ja- lan demış ki, axırda jalandan başıy itirmişdir.

Sən bunun jalaһьһь sьqart. Jalaһь budur: guja sən
israqa gyn Odessa altьnda myharəbəjə getmisən...

Q a s t o n . Doqrudur.

B a r b a r u . Neçə jə'ni, lap myharəbəjə?

M a r s j a l . Biz qaravul cəkməjə gəlmisik.

S e l e s t e n . Kiminlə vuruşurdunuz. Nə ucun
vuruşurdunuz?

B a r b a r u . Javəş gərəк, jə'ni xalis myharəbə?

Q a s t o n . 4 öly var, 10 jaralь.

S e l e s t e n . Bu daha hejvanlьq oldu.

M a r s j a l . Bəs Versal sylhy haraja getdi?

Z u v . Bunlar mənə inanmьrdьlar. Dajanma

Barbaru, lapatqanь sьqart! Qazь jeri, dərin qazь,

uzan palcьqьn icinə. Palcьq tamьş və doqrmadьr.

Biz 4 il bu palcьq icində uzanaraq gəzmisik. Bytyn
həjatьһь qazь, qaşьһь, zrəһ, məftil, top gylləsi o məh-
kəmdir, mən zəifəm, o mənə dəjər, mən ölərəm, tə-
ləf olaram, qanьm aqar. Mən qanьһь samьr olmaq
istəməjirəm. Mən adam, mən adamam! Mən ada-
mam! Mən adamam!

S e l e s t e n . Mən bu sözləri eşidə bilmərəm.

Q a s t o n (sapjora). Bu myharəbə sьldьrьşь-
dьr. Əski əskərlərin xəstəlijidir. Bu bizim hamь-
mьzda vardьr.

B a r b a r u . Daha bəsdir Zuv. Nə baqьrьr-
san? Sən ki hələ qazmada dejihsən.

Z u v . Mən bir də qazmaja getməjəcəjəm. On-
dansa mən öz barmaqьһь tyfəngin lyləsinə daja-
jьb gyllələrəm.

B a r b a r u . Bunu ançaq fərarilər belə dьsy-
nyrlər.

Z u v . Bunu ahmaqlar belə dьsynyrlər.

S e l e s t e n . Aj uşaqlar, sakit olun, qoj bu
məsələni jaqşь-jaqşь ajьrd eləjək. Siz əsli kiminlə
myharəbə aparьrsьһьz?

M a r s j a l . Biz ki, allaha şykyr hamьşь ilə
sylh baqlamьşьq.

Q a s t o n . Məsələ burasьndadьr ki, ruslar in-
qilab eləmişlər.

S e l e s t e n (sankь rusjalьja myraçəətlə).
Jaqşь, siz inqilab eləmişsiniz, eləjin də. Nusıçan. Da-
ha bunun Selestənə nə dəxli var!

B a r b a r u . Səndən soruşurlar. dьşməһ kim-
dir?

Q a s t o n . Bir para ruslar. Mən jaqşь dьsy-
nyşə bilməjirəm. Onlar burada iki dəstəjə ajьrlьmьşь-
lar. Bir dəstə bolşeviklərdir...

M a r s j a l . Axьr bunlarьһь fərqi nədir?

Q a s t o n . Siz onu Mişeldən soruşunuz. O
Rusja işlərini jaqşь bilir.

B a r b a r u . Siz hansь alajdansьһьz, musjo
Mişel?

Q a s t o n . O, sapjordur, əzy də bu jaqьnlar-
da gəlmisdir.

B a r b a r u . Siz sapjorsunuz?

S e l e s t e n . Bolşevik nə deməkdir. Bəlkə o
bilir.

M a r s j a l . Mənə baq. Indi ki sən Rusja işlə-
rini jaqşь bilirsən; de gərəк Fəqla aristokrat adь-
dьr, ja joq?

M i ş e l . Aha!.. Sən deməli əzynə bir arvad da
tarpьsan. Urəjini sьqma, joldaş! Səni proletar qə-
zь sevir.

F r a n s u a (ortaja soqlularaq). Soruşursunuz
ki, bolşevik nə deməkdir? Mən dejə bilərəm, bol-
şeviklər kimdir.

B a r b a r u . De, gərəк!

F r a n s u a . Bolşeviklər Rusjadakь vəһşilə-
dir. Onlarьһь arvadlarь bir-birilə şəriklidir. Əzləri
də uşaqlarь dutub jejirlər.

Mişel. Bəs sən nə jejrən ki, belə aqyl-lysan.

Marsjal. Afriqada elə taffalar vardır ki, adam əti jejrilər. Mən Afriqada coq olmuşam.

Mişel. Gəlsənə, o Feqlançyqny sədyrtma elə, aşyaq. Sən neçə bilirsən Qaston?

Qaston. Olar da, ançaq arıq dejilsə, nə ejbi var.

Barbaru. Rusja da Afriqadan coq iləri, getməmişdir. Bu ajdın məsələdir.

Mişel. Sən onu da de ki, bolşeviklərin uşaqlar jediklərini sən öz gözəlirinlə görmüşən. Dejilər ki, restoranda sənə uşaq ətindən qovurma təklif etmişlər, sən də istəməmişsən. Demisən ki, mən qovurma istəməjirəm, sədyrtma istəjirəm (gylyrlər).

Qaston. Mənə baq ej, əqil dərsə, sənə kim dedi ki, bolşeviklər uşaq jejrilər.

Fransua. Aha... Lejtenant Benua dedi.

Marsjal. Aha, lejtenant Benua dedi. Bəs sən bunu qabaq nə ucyn deməjirdin?

Zuv. Aj axmaq, anlamaz.

Emil (ortaja soqlaraq). Hejvan! Mən deyə bilərəm, bolşeviklər nə deməkdir. Bolşeviklər joqsulların firqəsidir. Bunlar da bizim sindiqalistlərə oqşar bir şeydirlər. Ançaq bunlar daha qəribədirlər. Uşaqlar dejirlər ki, guja bolşeviklərin ölkəsində bankir joqdur, fabriqant joqdur, mylkədar jaqdur. Uşaqlar belə dejirlər.

Barbaru. Bəs olar haradadırlar?

Marsjal. Bəs topraq kimindir?

Seləsten. Bəs biz bolşeviklər ilə nə ucyn muharəbə ararız?

Zuv. Dajan-dajan! Dejesən Marsjalın bu kaqzında bu barədə bir şey yazılmışdır (Oqujur): «Fransa əskərlərinə və bəhrijunlarına! Joldaşlar,

siz buraja nə ucyn gəlmişsiniz? Sizi 14-çy ildə olan kibi jenidən aldatmışlar. Siz jenidən öz qardaşlarınız olan rus işçi və kəndilərinə qarşı muharəbə ararız. Sizin həyatınız arası kəsilməz bir əməkdir. Sizin alınızın təri varlıqların nahar məsasında bir xruşdur, atəş acmadan əvvəl bunu jədnəzə salınız, siz bizimlə vuruşurkən joqsullara qarşı varlıqlar, əməkçilərə qarşı parazitləri mydafə edirsiniz.»

Marsjal. Jaşs da, qoq rus varlıqlar və joqsullar əzləri aralarında danışsınlar. Ahmaq bir məsələ ustündə gyllə altına soqlumaq...

Barbaru. Mənə belə gəlir ki, bu kaqz bir az dejesən məsələni şişirdir. Biz Parisdən gəlib parazitlərə kəmək ələjəlim, joq bu ola bilməz. Fransızlar bytyn aradıqlar muharəbələri azadlıq jolunda aparmışlardı. Fransa çumhuriyyətdir. Fransada demokraija vardır. Bizim özümüzə də az beş inqilab olmuşdur. Biz azca jorulmuşuz. O doğrudur. Ançaq işi bitirmək lazımdır. Bizim şabda oturanlar da ahmaq dejilər, indi ki, bolşeviklər ilə muharəbə ararız, deməli bir səbəbi vardır.

Mişel. İstəjirsiniz, səbəbini mən dejim.

Zuv. Danış gərək!

Mişel. Qoq bir nəfər qarında dajansın, mən sizə dejim.

(Qaston qarına gedir)

Mişel (əjilib ocaqdan bir şey qaldıraraq). Səbəbi budur. Siz bolşeviklər ilə bunun ucyn muharəbə ararız.

Seləsten. Sən bir şey görürsən?

Zuv. Balaca qara bir şey.

Mişel (əлиндəkini atıb dutaraq). Bir parcaşyq kəmyur! Bu bir parcaşyq kəmyurdur, oqulanlağın. Aqırlıq jyz miljon ton, qiyməti jyz miljon

franq. Bir pərcəsəy kəmyr ki, adə Donbasdər. Don hevzəsi, bu bir pərcəsəy kəmyr 10 nəfər fransəzən idi. Onlarən hec birisi sən dejlisən, Barbaro. Sən də dejlisən Marsjal. Mən də dejləm. Burada onlarən hec birisi dejidir. Onlar tamamilə başqa fransəz idilər. Onlar baron Reno və baron Qalmer idi. Onlarən ucy mylkədar idi, beşi hankir. Minlərcə qazmasclar səhərdən aqsama kibi jerin altında qan-tər təkürdü; bir avəç bankir jejib deməqratiyadan laq-qydajdərdələr. Axərda onlar tənqə gəldilər və haməşən səqarəb qovdular.

Selesten. Dajan-dajan burada mən doləşdəm. Sən dejirsən ki, onlar tənqə gəldilər, onlar qovdular, onlar jə'ni kimlər? Bu onlar dedijən kimlərdir?

Mişel. Baba kətildir. Dutałym ki, bu kətıl Donbasdər. Sən ordusan. Gətyr Donbasə, Don hevzəsini.

Selesten. Gətyrdym.

Mişel. Joq, mən vermərəm.

Selesten. Jaqsə sən kimsən, axər?

Mişel. Mən? Mən rus işçisi, rus kəndlisi, Don hevzəsi bizimdir, axər!

Selesten. Bura baq! Bəlkə çənçəl olmamaq ucy sən hələ onu verərsən, getsin.

Mişel. Siz öz varlyarənəy ucy, Fransa burzuaziasə ucy Elzasən dəmirini və Vestfalən kəmyrny qazanmaq istəjirdiniz... Bunun ucy sən beş miljon adam öldürdünüz. On miljon da colaq və aqsaq jaratdənəz. Bunlarən haməşən nətiçəsində Fransa burzuaziasəna kicik bir hədijə verdiniz: dəmir və kəmyr. İndi siz Rusja işçilərinə neçə deje bilərsiniz ki, onlar öz mallarənəz sizin xidmət etdijiniz quldurlardan, qorumasənlər. Rus işçiləri sənə deje bilərdilər ki: «At tyfəngini, Marsjal-qardaş-qatili».

Zuv. Doqrudur, doqrudur.

Birinci əsgər. Jə'nir Rusjadan bytyn mylkədarlarən və fabriqantlarən haməşən qovmuşlar.

Mişel. Haməşən.

Fransua. İndi demək bytyn olkə işçilərini və kəndlilərindir.

Mişel. Bytyn olkə.

Zuv. Deməli Odessa da?..

Mişel. Joq, Odessa indi hələ aqlarən əlindədir.

Selesten. Burada da bolşevik vardər?..

Mişel. Var, ancaq onlar gizlin gəzirlər. Fransəzlar bir bolşevik dutan kibi öldürylər. Hər bir bolşevik baş ucy 10 min franq və'd edilmişdir.

Marsjal. Nə qədər, 10 min?

Mişel. Lakin bu vaxta kibi hec kəs hec bir bolşeviki ələ verməmişdir.

Barbaru. Mən ijit adamlarə sevirəm. Mən bir bolşevik gərsəjdim onun əlini səqardəm.

(Mişel əlini uzadər, haməşə hejrət edir; o şinelini acər, altdan sivil gejjimi gərynyr).

Zuv. Mən səni indi tanıdəm. Mən səni bulvarda gərmüşəm. Sən Mişelən.

Haməşə. Bolşevik...

Mişel. Əvət—mən bolşevikəm. Aj uşaqlar, baqənəz mənə. Jaqsə baqənəz! Mən uşaqlarə kəsib jejirəm! Mən arvadlarə yumuiləşdirirəm! Bu da mənim çajnaqəm. Bu da mənim qıruqum... (gyləşylər). Odessada Primorsqaja adında bir kycə vardər. O kycədə bir meyxana vardər. Adə da «Dardanelin alynmasə». Orada jaqsə havalarə calənyr. Şarablarə da jaman dejidir. Mən bə'zi aqsamlar ora ja gəlib bir stəkən icirəm və jaşajəsdən səhbət edirəm.

(Qfəston icəri qacaraq)

Qaston. Lejtenant gəlir...

Mişel. «Dardanelin alınması» (deyə qasır. Qaston da qasır, qışla əvvəlki halına gəlir).

Lejtenant (icəri girərək). Nə qalmaqdır. Barbaru. Salamətliqdir lejtenant...

Lejtenant. Mən ajaq tapılıbsı eşitdim...

Barbaru. Bəlkə sıscaq-mıscanmış lejtenant burda o qədər sıscaq var ki...

Lejtenant. Siz siyasətdən danışırdınız?

Barbaru. Bir o qədər də joq lejtenant.

Lejtenant. Mən eşitdim. Dardanelin alınması. Dardanel coqdan alınmışdır. Siyasətdən danışmaq bir o qədər jaqşsı dejidir. Qapral Barbaru!

Barbaru. Bujurunuz, lejtenant!

Lejtenant. Belə bir əmr alınmışdır. Qsidjas tərsənəsinə iki bəlyək əskər göndərilməlidir. Briqadanın başında mən əzüm gedəcəyəm. Hazırlaşınız!

Barbaru. Baş üstə lejtenant (gedir).

Lejtenant. Əskərlər burda coq cirklidir.

Selesten. Biz jəqşsıdırıq, lejtenant.

Lejtenant. Jerdə zir-zibil doludur. (Jerdəki kaqşsı gətuğub sığır.) Biz bu cirkli rus donuzlarına fransız qışlasıyın nə olduqunu göstərməliyiz. (birdən əlindəki kaqşsı intibahnama olduqunu görür.) Bu buraja nə sajaq gəlib sığımışdır?

Selesten. Bir eşqnamə kibi gəlmişdir lejtenant!

Lejtenant. Səsinə kəs. Siz jaqşna gəliniz, qalanlar bəjra!

(Lejtenant və Selestədən başqa hamı sığır)

Lejtenant. Mən hamıyın bilərəm, Selesten! Bu sizindir. Gərək ki, butun alajda bəjyək bir jalansı kibi tapılmışsınız.

Selesten: Marsjaldır. Zuvdur.

Lejtenant: Marsjaldır! Zuvdur!

Selesten. Gərək ki, Marsjal da, Zuv da məşhur jalansıdır.

Lejtenant. Joq, başqa cür ola bilməz. Axır buraja nə cür gəldi?

Selesten. Bu kaqşsı milçək kibi pənçərədən icəriyə atıldı.

Lejtenant. Siz Selesten, təəvvür ediniz ki, sizinlə sizin ananız danışırsınız və sizə dejir: «Oqlun, səni and verirəm mənim şərafimə, səni and verirəm Selesten ailəsinin namusuna, səni and verirəm qışlaja haradan gətirildiyini söylə». Sən öz qoça anana nə çavab verərdin Selesten!

Selesten. Mən ona dejərdim ki, çəhənməm ol başımdan, qoça kaftar! Sən öz fırtlıq bürünü hər jərə nə ucun soğursan?

Lejtenant. Rədd ol! Mən sizinlə hələ danışıram.

(Selesten gedir Zuv icəri girir)

Bujurunuz musjo Zuv, oturunuz!

Zuv. Təşəkkür edirəm lejtenant!..

Lejtenant. Sizin ailəniz varmı, musjo Zuv?

Zuv. Bir arvadım var lejtenant, iki də körpə uşaqım...

Lejtenant. Onlar neçə yaşayrlar Zuv?..

Zuv. Coq cətinlik cəkilər, lejtenant! Arvadım jazır ki, evin butun mükəlləfatı satılmışdır. Fabriqada ancaq qəpik-qruş verirlər. Bahalıq...

Lejtenant. Bəs siz onlara kömək etməjirsiniz?

Zuv. Əskərin nəii ola bilər ki, lejtenant! Bit və jara.

Lejtenant. Sizcə on min fransız jaqşsı puldur, ja joq?

Zuv. Coq-coq puldur, lejtenant!

Lejtenant.. Siz onu qazana bilərsiniz, Zuv!

Zuv. Qazana bilmərəm, lejtenant!..

Lejtenant. Bu hec də cətin dejil Zuv...

Zuv. Bu mymkyn dejil, lejtenant.

Lejtenant. Mən sizə dejirəm ki, qazana bilərsiniz.

Zuv. Qazana bilmərəm, lejtenant!..

Lejtenant. Susmaq nə olduqunu bilirsən?..

Zuv. Bilirəm, lejtenant!

Lejtenant. It kibi qulaqlarğnъ kəsdirərəm.

Zuv. Xajьr, lejtenant!

Lejtenant. Rədd ol! Marsjal!

(Zuv gedir, Marsjal gəlir)

Lejtenant (əlindəki kaqьzъ silkələjərək).
Bu kaqьz buraja haradan gəlib sьqmьşdır?..

Marsjal. Mən hec bir şey bilməjirəm, lejtenant!

Lejtenant. Aha, sən bilməjirsən. Sənin burada bir işin varmь?..

Marsjal. Vardьr, lejtenant!

Lejtenant. Öz jərinizdə ailəniz varmьdır?

Marsjal. Vardьr!

Lejtenant (ona bir kaqьz uzadaraq). Ailənin adresini jaz. Biz sənin şeylərinə sabahlarь ona gəndərəriz.

Marsjal. Onlar mənə lazьmdьr.

Lejtenant. Əylərə hec bir şey lazьm dejildir.

Marsjal. Neçə jə'ni, mən ki, əly dejiləm.

Lejtenant. Sabah bu vaqtlar əly olmus olarsan.

Marsjal. Mən istəməjirəm, lejtenant!

Lejtenant. Onda de gərym, bu kaqьzъ kim gətirmişdir (Marsjal qorqudan saralьr).

Marsjal. Mən onu tanьmajьram. Qazmacь bir əskərdir.

Lejtenant. Nə dejirdi o? Bir az məhkəm danьş Marsjal! Sən jaqьş oqlansan, Marsjal! Bir az gənçlijn varsa da onun ejbi joqdur, Marsjal!

Marsjal. Nə dedijini mən eşitmədim.

Lejtenant. Sən qontrrazvedqa haqqьnda bir şey eşitmisənmi? O belə bir idarədir ki, lalьn dьr-naqь altьna ijnə jeridirlər o saat lal dənyb bəjyк bir natiq olur (Telfonu alьr). Stansija! Qontrrazvedqanь istijirəm.

Marsjal. İstəməz. Mən hamьsьnъ danьşaranь.

Lejtenant. Danьş!

Marsjal. Burada bir rus vardь. Onu 176-сь bəlyjn bir əskəri gətirmişdir.

Lejtenant. Dajan (jazьr), mən bu saat sənin ystьnə onlara gəstərmək ucun jalandan qьşqьraçaqam. Başa dьşurmьsən. (Qьşqьrьr). Aha... Sən demək istəməjirsən, jaramaz!

Marsjal. Mən dejirəm. Намьsьnъ dejirəm.

Lejtenant (javaşdan). Səsinə kəs ahmaq. Mən jalandan qьşqьrьram (qьşqьrьr), de ki, mən hec bir şey bilməjirəm. Məndən əl cəkiniz!.. baqьr!..

Marsjal (baqьrьr). Mən hec bir şey bilməjirəm.

Lejtenant (javaşdan). O rusun adь nədir?

Marsjal. Mişel.

Lejtenant (qьşqьrьr). Aha... Sən, demək istəməjirsən...

Marsjal. Mən ki dejirəm lejtenant!.. Mişel...

Lejtenant. Hejvan. Bu kaqьzъ sizə onu verdi?

Marsjal. O verdi, lejtenant!..

Lejtenant. Sən jaqьş-jaqьş jadьna sal. Bulvarda orta bojlu, gəzəl bir rus qьzъ sizin hec birinizə belə bir kaqьz verməmişdir ki...

Marsjal. Mən hec bir qьz tanьmajьram.

Lejtenant (baqrbg). Mən səni məhkəməyə
verərəm.

Marsjal (baqrbg). Mən sizin məhkəməni-
dən qorqmağam.

Lejtenant (javadan). Aha! Axır ki, başa
düşdük. O Mişel sizi hec bir jərə saqırmadı ki?

Marsjal. Qəhvəxanaya saqırdı, lejtenant!

Lejtenant. Adresi.

Marsjal. Gərək ki, sahil boğunda olsun.

Lejtenant. Nə vaxtda?..

Marsjal. Bu jaqın gınlərin birində (baq-
rbg), siz alcaqşınız!

Lejtenant. Aha ha... Sən də lap toru me-
dandan sığartma! Sən oraja gedib hər bir şeyi mənə
bildirərsən. Mən sənə mykafat verilməsi ucun cal-
saram.

(Gədir. Selestən və Zuv icəri qacırlar)

Selestən. Hə... nə oldu.

Marsjal. Alcaqın biri alcaq. Məni qorqudur.
Dejir səni asarlar. Ancaq mən ona hec bir şey de-
mirdim. Ustəlik lap atasıny jandırđym.

Zuv. Saq ol jadaş.

(Zuv və Selestən Marsjalın əlini sığırlar)

Pərdə

Усунçу гөгуş

Qantorda Qsidjas və Petia.

Bajırda bərk gurultudur.

Qsidjas (telefon ilə danşır). Çənab lej-
tenant! Mən sizdən coq xahiş edirəm. Qoşunuz briq-
dalar təj'in olunduqdan bir saat geç gəlsin. Mən qa-
baqça işcilərə özüm danşmaq istəjirəm. Neçə? O...
əlbəttə ki, mən ehtijat əldən vermərəm. Onlar se-

vinəçəklər ki, mən özüm onlarla danşmaqda gəlm-
şəm... Arxajın olunuz çənab lejtenant. Mən qara
çəmaatla danşmaqda başağram. (Telefonu jərə qo-
jur). Mən hər halda sənin kibi ahmaqdan jaqş dan-
mışa bilərəm. (Petjaja). Tə'tilcileri icəri buraq!..

Petja. Onlar əzlərindən sığmışlar...

Qsidjas. Mən də özümdən sığmışam. Tə-
tilcileri icəri buraq.

(Matsqo Levit və Stepiqov icəri girirlər)

Qsidjas. Gəmi jərbjar, gəmi hazırdır. Muş-
tərinin səbirsizlikdən baqrb satlağır. Bytyn qəzet-
lər Qsidjas tərsənəsinin məharətini bir aqızla mədh
edirlər. Bunların hamşına baqmajaraq belə bir
vaxtda işi dağandırmaq!

Matsqo. Bizə tərif lazım dejildir. Bizə əmək
haqqımız lazımdır. İşcilər aqdır.

Qsidjas. Biz hamımız cətinlik səkirik, bu
myvaqqəti, iqtisadi bir bəhrəndir. Səbəbi də odur
ki, kaqız pul-coq buraqıldıqından manatın qiyməti
enmişdir.

Matsqo. Bilirsinizmi, xanım! Siz bizə vəz-
zarijat oqumağınız. İşcilər gözlejirlər. Biz sizin ça-
vabınız bilmək istəjirik.

Qsidjas. Siz axır kimsiniz?

Levit. Biz zavqom!..

Qsidjas. Mən hec bir zavqom-mavqom ta-
nımağram, zavqom, rajqom! Bəsdir, artıq ajınız.
Mən yrəji jumşaq arvadam. Sizin arvadıңыз,
uşaqınız vardır. Ancaq mənim də aqşqım sığa
bilər...

Stepiqov. İndi ki belədir, daha nə danşaq,
birçə jol qalır.

Qsidjas. Stepiqov, mən səni coqdan işdən səqarmışam. Petja onu buraja kim buradı (Petja öz hərəkətilə carəsizliyini göstərir). Onun jerinə həs. qa adam qəbul edilmişdirmi?

Petja. Qəbul edilməmişdir!

Qsidjas. Nə ucun? (Petja jənə də hərəkət-lə carəsizliyini göstərir).

Levit. Dəmirçilər ittifaqı onun jerini bajot e'lan etmişdir.

Qsidjas. Ola bilər ki, mən əlmüşəm və bun- ların hamı bəş bəş juqda gəyürəm. De gəyüm mən əlmüşəmmi?..

Petja. Joq!.. Joq!

Levit. Muqavəlanama bağlanmışdır? Siz onu imza etmişdiniz? Etmişdiniz. Siz ona əməl edirmisiz. Joq?..

Qsidjas. Siz orası bəş biliniz ki, muqavəlanamalar bundan belə ləqv edilmişdir, siz bunu bilirsiniz, ja joq?..

Matsqo. Kim ləqv etmişdir?

Qsidjas. Myttəfiqlər ordusunun qomandan- lıq. Antanta sizinlə mənim kibi ojnamağa qadır.

Levit. Bahalıqda gərə təj'in edilən ilavə pul- lar haraja getdi?

Qsidjas. Onların hamı bəş unudunuz!

Levit. Səkkiz saatlıq iş gyny?

Qsidjas. Mən öləndən sonra!..

Levit. Bəs sqorta vergiləri?

Qsidjas. Xejir, əlinizi dəşyuzə qojunuz.

Levit. İşdən səqarılmalı dəmirçi Stepiqovun işə qajtarılması?

Qsidjas. Bir kəlmə. Mənim tələbim bunlar- dır (stol üstə bir kaqız qojaraq): siz işçilərə bildiri- niz. Joq mənə mijans bəş lazım dejidir, öz işçilərimlə mən özüm də bəş bilərəm...

(Həjətə səqib də bəş bəş)

Qsidjas. Siz öz ханьмьнъь гөрмәк истәјир- диниз. Будур, мән гәлмишәм; мән о назрәврәләрдән дејиләм ки, еvdә отурум və mydir zavod гәлирини пад- носа qojub мәним ycyн гәтирсин. Мән sadә adamam. Мән гимназјаларда оқумушам. Мән çоғраfiја, шме- оғраfiја və бу kibi şeyләri bilirәм. Мәним әлләрим ақ әлçәkdә бәсләнмәmişdir. Мәним әлләрим kobud- dur. Мәним babam балыçь олмушdur.

Matsqo. Ханьмьн әлләri kobudmuş. Onun ko- bud barmaqlarındaкь yzyklәrә баqьнъь. Sән өз pro- letarlıqьнъь sybut etmәkdәnsә, myqavәlanamaja әmәl et. Sән sadә adamsan. Onda sadә adamlarьн nə sajaq dənъşdьqlarьна qulaq as... 17-çi ildә biz sәnin qujruçunu burduq. İndi iki ildә sonra fransьz- lar gәlib, sән jәнә də baş qaldьrmәsan... Biz onların fransьz olmasьна баqmajarьq, bilirik Şuralar Rus- јasьnda işçi аqадьr. Orada iş gyny 8 saatdьr. Bu- rada işә bizi sәhәrdән geçә jarьja kibi işlәdirләр. Şu- ralar Rusјasьnda...

Qsidjas. Şuralar Rusјasьnda? İşçilər... mə- nim gylməјim gәlir. Orada hamı qacьb daqьlmъş- dьr. Qremli partlatmъşlar. Dәmir jol qatarlarьна at qoşulmuşdur. Odur hәç də gәldi şahid. Mən doqru deјirәм. Mən sizә təәççyb edirәм, аqalar! Siz işi burаqьrsьнъь və bilirsiniz də ki, iş kirmindьr. Biz fransьz әsgәrlәrini daşьmaq ycyн nəqlijjat və- saiti hazьrlajьrьz. Bu hərbi sifarişdir. Siz fransьz- larla zarafat edirsiniz. Bәlkә siz о qәdәр iјitsiniz ki, hamьнъь gyllәsәnlәр. Lakin sizin arvadlarьнъь- zьн və uşaqларьнъьz ki, bir təqsiri joqdur. Onlar hamьşь sizsiz аçьndan olәrlәр.

Levit. Joldaşlar təzә xəbәrdir. Biz gәmini jaqьn sәfәrlәр ycyн hazьrlajьrьz. Sән demә bu gәmi intervensiја daşьmalь imiş! İndi ki clәdir, biz о gәmini suja burаqan deјiliz.

Sәslәр. Ondansa gәmini batьrарьz.

Stepiqov. Qaryň da ystelik.

Qsidjas. İşçilər! İki ildir ki, biz inqilab ilə uğraşyбыз. Artық jeter. Mən jaqşыбызqa danьsmaq istəjirəm. Ancaq gorynyr ki, sizi gycle jola gətirmək lazьmdыr. Elə isə eşidiniz. Burada sizin tələblərinizi! (Kaqьзы jьтыr) Bu saat işə başlamaq lazьmdыr. Başlamajanlar hesablarьны albь getsinlər. Myqa-vələnamə, səkkiz saat və bu kibi şeylər artық təbiət-də joqdur.

Səslər. Aqьşыn icəri. Basьn onu budqaja!.. Rədd ol buradan.

Qsidjas. Qomitəcilərin səzyne baqmaьныз, əqlinizi başьnyza toplajьныз. İşçilər sonradan pəşiman olarsьныз.

Səslər. Qorquda bilməzsən. Basьn onu xə-rəjə.

Qsidjas. Mən gedirəm. Mən jenə də qajь-daçaqam. Ancaq tək qajьtmajaçaqam.

Səslər. Bəs kiminlə qajьdaçaqsan.

Qsidjas. Ordu ilə qajьdaçaqam.

(Qaryja doqru gedir. Kytlə səjləşir.

Filip-anarxist icəri girir)

Filip (uzaqdan həsrətlə Qsidjasa baqaraq)
—Ah... nə jaqlь tojuqdur?

Qsidjas (baqьnaraq baqьыr). Jarьm saat-dan sonra mən sizinlə fransьzca danьsaram.

Səslər. Basьn onu xə-rəjə!..

Levit. Joldaşlar bu saat fransьzlar gələçək-lər. Gəliniz danьsalьm, onlarь neçə qarşylajaçaqьz. Zavqom dəmirçilik sexində içlas caqьыr. (Fit ve-rilir).

Səslər. Dəmirçixanaja! İçlasa! Jьqьnçaqaja!..

(Намьсь qacaraq gedir. Qsidjas gedir)

Filip (nəzakətlə ona jol verərək). Bujurunuz, xanьm Qsidjas! Biz hələ səninlə goryşəcəjiz.

Stepiqov. Matsqo! Sən burada ol, bu saat gətirərlər. Sən jer-bə-jer ejlərsən.

Matsqo. Hələ orada...

Stepiqov. Hələ orada.

(gedir Filip gəlir)

Matsqo. Nə istəjirsən?..

Filip. Nə istəjirsən?

Matsqo. Sən kimsən?..

Filip. Sən kimsən?..

Matsqo. Birçə uzun danьsma.. Bas bajьra...

Filip (aqь-aqьr). «Junion-Qastel-Lajn» bura-damь təmir edilir?

Matsqo. Biz coqdan sizin gəmi kəndirinizə gəzləjiriz. Xoş gərdyk!

Filip. Filip—sərbəst-anarxist.

Matsqo. Jubanma, ver gəlsin.

Filip. Mən hammal dejləm.

Matsqo. Bəs sənin adamlarьn?..

Filip. Biri mənim katibimdir, biri də mya-vinin.

(Imertsaki və Toqarcuq icəri girirlər)

Toqarcuq. Mən tystyləmək istəjirəm.

Filip. Xanьm papiros cəkmək istəjir,

Matsqo. Ej, bunlar da adamдырlar də...
(Matsqo qarydan сыqьr və jekə bir qutu ilə

qajьдыr. Qutu taqьyldajьr. Filip və joldaşlarь qorqurlar)

Filip. Nə edirsən? Dajan. Bu...

(Matsqonun qulaqьna dejir, Matsqo dajanьr.

Qutunun ystyndə «Ysulluça gətyrylməlidir»—səzləri jazьlyьдыr)

Stepiqov (gylərək). Gətirdiniz. Xoş gərdyk Filip. Sijahisini ver, gərək.

(Onlar danььыrkən Matsqo silahlarь boc-qaja toplajьr)

Filip. Musjo Imertsaki rysumat sizdədir?

Imertsaki. Məndədir.!

Filip. Zəhmət cəkib malların адьнь оқу-
junuz.

Imertsaki. Qartof.

Filip (izah edir). Bomba...

Imertsaki. Balalajqa...

Filip (hərəkətlə izah edərək). Tapança.

Imertsaki. İjnə...

Filip (səslə izah edərək). Tyfəng.

Imertsaki. Sərcə...

Filip (hərəkət və səslə). Patron. Rəça edi-
rəm qədərini dejiniz...

Imertsaki. Qırg bomba. Uc tapança. Beş
tyfəng, 200 sərcə.

Filip. Намьсь nə qədər əljəir.

Imertsaki. 1725 manat 37 qəpik.

Filip. Dyb-bə-dydzdyr.

Stepiqov (pullar verərək). Di, jubanma
əkil! Aqzına gələnı cəğənnəjirsən. Dəndərdin bura-
nı vecərnə bazarına.

Filip (pullar sajaranq). Bəyjk bir natiqlik
məharəti məhv olub gedir (sajaranq). Pullar sājym-
ram. Bilirəm sizin pulunuz banq pulu kibi dyz
olar. Saq olunuz. Təxribat qyv vəsi ejni zamanda
jaradьсь bir qyv vətdir (banditlər gedirlər).

(Levit səhnəyə gəlir)

Stepiqov. Ырəнсақ qurtardь.

Levit. Tə'til qəmitəsi secdilər.

Matsqo. Gəlirlər-gəlirlər. Beş dəqiqədən
sonra burada olarlər. Silahlarь сыqarальm.

Levit. Mənə baq xurultu qəparma... Qoj ol-
juqu jerdə qalsın. Hələ onların vaqts gəlməmişdir.
Mərkəzdən gəstəriş var, başa dьsyrsənmi? Xariçi
əskərlərə qarşь biz silahla dejil, dil ilə iş gərəcəljiz.

Uşaqlar, mən, sizə deyəcəkdim, bu gyn buraja fran-
sььça bilən iki joldaş gələcəkdir.

Matsqo. Kimlər?

Stepiqov. Kimlərdir? Mə'lumdur ki, kim-
lərdir.

Levit. Birinin adı Mişeldir, o birinki Zanna.
Bizimkilərə demək lazımdır ki, onlara mane olma-
sьnlar, fransьz əskərlərilə əlaqə dьzəltməyə calışa-
caqlar.

Stepiqov. Başa dьsydynmy, belə gəstərmə-
lisiniz ki, guja onlar burada işləjirlər.

Levit. Mişel coqdan gəlmişdir, oradadır;
(sexi gəstərir). Budur Zanna da gəldi.

Zanna (gələrkək və gylərərkək). Xoş gərdyk, hə-
lə gəlməmişlər ki.

Levit. Gözləjiriz.

Zanna. Buraja hansь bəlyk tə'jin edilmişdir.
Bilirmisən?

Levit. Kəşfijiatcьlar dejirlər ki, 54-çy bəlyk
gələcəkdir.

Zanna. Bu coq jaqşь oldu. Orada Mişel işlə-
mişdir.

Levit. Bir də qaralar gələcəklərdir.

Zanna. Aha. Bu bir az jaqşь dejil.

Matsqo. Gəlirlər, gəlirlər.

(Fransьz əskərləri icəri girirlər)

Lejtenant Benua. Вақыньз оқланларьm.
İşçilər bizi silahlamaq ucyn toplaşmışlardьr. Xoş gərdyk
əfəndilər (sykut)! Jazьqlar əzlərini itirmişlər.
Qapral Barbaru planь sizə bildirirəm. Qantor ştab
olaçaqdьr. Hərbi cihətçə əhəmiyyəti olan nəqtələrin
hamьsьna əskər tə'jin ediniz. Sonra isə əzynyz şta-
ba gəliniz. Biz orada hərbi hərəkət planь dьzəldərik.
(Qantora gedir).

Barbaru, Baş ysfə, lejtenant.

Selesten. Aj uşaqlar, özünü elə dutur ki, güja baş qomandandır—Сəbhə ardındakъ sьsana oqşayr Steriqov. Nə danьşьrlar?

Zanna. Sus... Boqanaq olışa qdьr.

Barbaru. Seosten, Marsjal, Zuv, Əli bir addım ilərijə (dört nəfəri iləri sьqьr, qalanlarь ştaba gedirlər). Əli, sən qalarsan burada. Marsjal, sən bu zəncini başa sal ki, bunlarь hərbi syrsat kibi qorumaq lazьmdьr.

(Marsjal başa salьr. Əli təj'in edildiji jerdə dajanьr)

Selesten. Sən ştabь qorujacaqsan. (Selestentın qantorun qabaqьna gedir.) Marsjal sən kьcə qarashьna. Nə bir nəfər icəri, nə bir nəfər bajьra. (Marsjal kьcə qarьshьna gedir.) Zuv həjət sənə tərşьgьlьr (Zuv həjətin ortashьna kecir). Əkьz uşaqь əkьz, bu hər halda səngərdə sьgьməkdən jaqşьdьr.

Zuv. Bilirsən. Mən hec dьşynməzdim ki, sən də, mən də axьrda zandarmalyьqa kecək.

Barbaru. Ha, hejvanlyьq eləmə... (ştaba gedir).

Selesten (oqujur). Eh, nevbətdə dajanmaq hec bir kişilik dejildir.

(Əli səssiz bir hava oqujur. Zanna Zuva janaşьr.)

Zuv. Gerijə...

Zanna. Fransьz qadьn ucun ad tара bilir.

Zuv. Siz fransьzshьnlьr?

Zanna. Haralьshьnlьz, qamrad? (joldaş)

Zuv. Mən Langedqalьyam!

Zanna. Oho... Mən də oradanam.

Zuv. Deməli həmsəhərlilik. Rue vilajətinəndən dejilsiniz ki?

Zanna. Hələ o aralardanam. Sizin adьnlьz nədir?

Zuv. Zuy.

Zanna. Zuv. Odesada da gəj bizimki kibidir.

Zuv. Əskər coq gəjlər gəyur. Ancaq vətənin gəyündən jaqşьshь joqdur.

Zanna. Proletariatın vətəni joqdur.

Zuv. Nevbəti ilə danьşmaq jasa qdьr.

Zanna. Zuv sizin haqqьnlьzda Mişel mənə coq danьşmьşdьr.

Zuv. Siz Mişeli tanьjrtmьshьnlьz? (Şybə ilə) Hansь Mişeli?

Zanna. Qazmacь bəlyjyndən.

Zuv. Siz özünüz kimsiniz?

Zanna. Mən onun dostujam! (Onlar javaşdan danьşьrlar.) (Səhbət vaqtə əskərlər ştabьndan və işçilər səfdən sьqьb bir-birinə qarşьrlar. Brodski də Qsidjashьn evində Voronov və fransьz qalasьnda qazmacь bəlyjynun əskəri. Mişel də işçilər ilə sьqьr)

Brodski (Marsjala janaşaraq). Sən Marsjal, gərək ki, Afriqada olmusan, dejilmi?

Marsjal. Doqrudur Mişel. Mən əskərlijimi Afriqada kecirtimişəm.

Brodski. Sən öz qara dostuna bir necə kəlmə tərçymə edə bilməzsənmi?..

Marsjal. Əli Seneqaljalьdьr. Seneqaljalьlar coq kьt tajfadьrlar.

Brodski. Sən ona de ki, biz mylkədarlarьn hakimijətini daqьtmaq istəjiriz. O bunu bilirmi?

Marsjal. Əli! Nqu duunqı mboanq. Bilirsən Mişel. Onunla danьş, ja bir parca odunla danьş, hec bir fərqi joqdur.

Brodski. Gəzətcilərin aqalьqьnlьz daqьdaq.

Marsjal. Nqu rinqı. Mişel, Qurbaqaja rijazijət dərsi vermək bundan fajdalьdьr.

Brodski. Mollalarьn aqalьqьnlьz daqьtmaq.

(Əli, Marsjal, Brodski javaşçadan danışırlar).

Z u v. Selestən, buraja gəl (Selestən gəlir). Aj ahmaq, sən hec bilirsənmi, bizi buraja nə ucun tə'jin etmişlər?

Z a n n a (göz vuraraq). O elə düşündür ki, mədə-nijjəti qurmaq ucun gəlmişdir!

S e l e s t e n. Mənim mədəniyyətlə alverim joqdur.

Z u v. Bu Mişelin dostudur. Burada tə'ildir.

S e l e s t e n. Mən Mişelin dostunu sevirəm. An-çaq mənim tə'itil ilə də alverim joqdur...

Z a n n a. Sən hər bir şeyə sojuqqanlı baqır-san. Sən hələ coq gənçsən!

S e l e s t e n. Mən öz gənçliyi qazmalarda qo-ğub gəlmişəm.

Z a n n a. Sən işcisənmi, Selestən?

S e l e s t e n. Mən baron Rotşildəm!

Z u v. Onun xasijjəti belədir, Zanna. O, gyllə altynda da zarafatdan əl cəkmir. Ançaq işə gələndə ajaq geri basmaz.

Z a n n a. Onlar sizi, gənç uşaqlar—inqilabçı zindancılarına çevirmək istəyirlər

S e l e s t e n. Biz əskəriz.

Z a n n a. Əskərlərə lejtenant əmr verir. Əgər lejtenant sənə işcilərə gyllə atmaqda əmr edərsə...

S e l e s t e n. Mənim gyllələrim aqılıbdır, on-lar jolu coq jaqş tanıyırlar.

(Javaşdan danışırlar)

B r o d s k i (Barbaruja). İşcilər aç qalır, fabri-qanı aqalarnı qarnı və boynu şişirsə, onda nə olsun.

B a r b a r u. Onun fabriqası fabriqadır; aqı aqadır, iş jəjəsidir. Biri öz aqasından razı dejilsə, qoj ondan bəyuk aqaja şikajət eləsin.

B r o d s k i. Birdən lejtenant sizə atəş acmaq bizə əmr edərsə...

B a r b a r u. Onda mən sizə bir məsləhət verə bilərəm: uzan!

B r o d s k i. Mən sizə başqa bir məsləhət verə bilərəm. Atmajınyz.

B a r b a r u. Əskər və tyfəng ikisi bir maşındır, əskər caqır tyfəng atır...

B r o d s k i. Silahsız adamlara, öz qardaşla-ğınıza?

B a r b a r u. Zabit zabitdir. Əmr əmrdir. Joq-sa hərsi daqılıb gedər.

B r o d s k i. Mən anladım Barbaru. Sən, elə düşündürsən ki, zabit və fabriqant jüksək irqəndir (Benia cəqır); budur bu da zabit. Bir ona jaqş-jaqş baq. Boynu donuz boynu kibi qısa, fikrində ançaq qadınlar, qarnı aqşjanda jeyir, bir jeri giçi-şəndə qaşınır. O bytyn həjətinə murdar bir zəli kibi jaşajır və o da başqalar kibi topraqda sançıla-çaqdır. Lakin sən nədənsə onu başqalarından jük-sək hesab edirsən. Sən ona qulluq edirsən. Sankı sən bir itsən, ja da sadə bir tyfəng caqmaqdasan. O işcileri, sizinlə bizi bir-birilə calıbdır, dalaşdır və bu qardaş qırdığından ozy ucun səhrət, sərvət və nişanlar qazanır... Qalq, ona qarşı işjan et. Unutma ki, sən işcisən.

L e j t e n a n t. Qapral! İşcilerin nymajəndə-ləri toplanırlarmı?..

B a r b a r u. Əvət lejtenant, budur bunlar iş-cilərin qomitəsidir.

(Levit, Stepiqov və Matsqo janaşırlar)

L e j t e n a n t. Mən istədim danışım sirri çə-nab qomitə. Mən bildim ki, burada gizlədildi. Si-lah. Onu mənə veriniz əfəndilər! (Sykut) Əzým tap-sam sonra sizə jaqş gəlməz.

L e v i t. Zavqom intervent nymajəndələrilə nə barədə danışa bilər. İşcilər, Fransız əskərlərinin tərsənədən cəqıb gətmələrini tələb edirlər.

Lejtenant. Oho, siz gözəl adamlarsınız. Biz ki dalaşmağınız... (Dostçasına Levitin cijninə vurur və javaşqadan o jan bu janın ələjib çibindən bir naqan sığarır). Mən bunu bir jadigar kibi gətürəm.

(Barbaru və başqa bir əskər də bu sajaq Matsqo və Stepiqovu aqtarırlar)

Stepeikov. Mən ancaq onu dejə bilərəm ki, bunların hamısı əlin itilijindədir.

Lejtenant. Mən sybutlar əldəm. Silah vardır (aşıq), arsenal haradadır?

Matsqo. Tapanı bəri ver, it oqlu it!

Lejtenant. O, qızılınq, temperament! Qapral, əskərləri pailaşdır. Qoj bytyn təršanəni aqtarırlar. Buralarda harada isə böyük bir arsenal vardır (Qapral əskərləri gəndərir). Onlar qajbdana kibi, qoj jerdə qalanlar bir-bir buradakı adamların əzlərini aqtarırlar. Əlləjin-əlləjin!..

Barbaru. Lejtenant, mənçə şəxsi aqtarış kytləni aşqılandırmaq, qəzəbləndirməkdən başqa bir şey verməz.

Lejtenant. Qoj, hec bir şey verməsin. Hər jerdə soşqın qanlı adamlar vardır. Onlar əzlərindən sığır silah üstə atılaçaqlardır. Beləliklə biz arsenalə tərə biləriz (aqtarış başlanı). Kobud-kobud oqlanlarım, kobud-kobud!

Səslər. Əl dəjmə, dejirəm sənə, rədd ol buradan şeytan oqlu şeytan! Hamısı qovmaq lazımdır.

Lejtenant. Kobud-kobud oqlanlarım! Barqırdıqca artıq təhqir ediniz.

Matsqo. Mən bilmirəm nə usun səsimizi sığartmağınız. Artıq silah başına! Uşaqlar, vintovqanə gətürün, toquşurun aqlara!..

(Bocqaja tərəf qasır; Levit və Stepiqov onu dutub saqlayırlar)

Zanna. Səssiz. İdrak, qarşısında syngyləri cəkdyryn.

Stepeikov (Matsqonu dutaraq). Səbr et, dostum, səbr et əzizim!

Barbaru. Lejtenant! Arsenalə tapmaq usun gəndərilənlər qajbdırlar.

Lejtenant. Aha! Bu bazarı susdurmaq lazımdır.

Barbaru. Diqqət! (Səs-küy kəsilir).

Fransua. (raport verir). Silah joqdur.

Lejtenant. Ahmaq.

(Əli və Selestən silah bocqasına baqırlar; Əli bocqanə aşıq, hər ikisi baqır. Sonra bir-birinə baqırlar.

Sonra da lejtenantın janına gedirlər)

Emil (raport verir). Silah vardır. (Qıyınca qojaraq) Lodqa altında tapılmışdır.

Lejtenant. Hejvan!

(Selestən və Əli lejtenantı janaşırlar)

Əli (pozuq dillə). Silah joqdur.

Lejtenant. Uzunulaqlar!

Pərdə

İKİNCİ PƏRDƏ

Dərdünçü gərgün

İki oda, birində 4 qadın tikiş maşınlarında tikiş tikirlər. O birində isə, Orlovsqaja adlı gənc bir qadın stol üstünə əjilib nə isə jəzır. Bə'zən dıyşunur, gəzişir.

Dərzilər (oqujurlar).

Birinci Peterburq simalə əfəndi. Mənim paltarım hazırmıdır?.. (Birinci dərzisi onun jənzına gəlir). Jəqşə işiniz nəçə gedir?

Birinci dərzisi (kəqəzda paltarlar vərəək). Qomunistlər gedəndən sonra firmamızın işi coq guman ki, artacaqdır.

Birinci əfəndi. Bytyn imperija buradadır. Birinci dərzisi. Bəlkə musjo paltarlar joqlamaq istəjir.

Birinci əfəndi (tuman kömləji joqlajaraq). Qomunistlər bizi Qaradənizə atdılar. Biz isə onlar Aqdənizə atacaqız (hesablaşb gedir).

Orlovsqaja. Onlar Rusja inqilabın alaylar jətərməq istəjirlər, adları bə' laf, lam...

Levit. Siz mənim: ucun ipək parcadan bir dəniz paltar (dəniz xalat—cimiş xalat) tikə bilərmisiniz?

Birinci dərzisi. Mümkyndür. Bu saat bizim ipəkli katanımız vardır.

Levit. Allaha şükür. Dedim bəlkə başqa jərə soqulmuşam. Xoş gərdyk joldaşlar! Mən tərsənədən gəlmisəm. Oblastqomu gərmək istəjirəm.

Birinci dərzisi. Oraja.

(Levit gedir)

Birinci dərzisi. Adamlar indi öz qardaşları qəzənlə da tanımaq istəməjirlər.

Levit. Aha, qəz, sən də buradasan?

İkinci dərzisi. Burzuazjaların o jan-bu janınlı (üst başınlı) tikirəm.

(Gylyşyrlər)

Orlovsqaja. Aha... Joldaş Levit nə xəbər var?

Levit. Bizim qarş Qsidjas, dıynən nıymajəndə gəndərmışdi.

Orlovsqaja. Təslim olur?

Levit. Olur. Əmək haqqınlı artırmaq razıdır. Ancaq biz dedik ki, bytyn tələblərimizə əməl edilmediyə işə başlayan olmajaçaqdır.

Orlovsqaja. Fransız nevbətçiləri jənə də oradadırlarmı?

Levit. Oradadırlar.

Orlovsqaja. Fransız əskərləri oradadır. hec bir danşyqda girişməjiniz! Mən. sənə oblastqomun tərsərlənlı dejirəm. Biz onları, əskərlərini oradan aparmaq məcbur edəriz. Bu da bəjyk bir siyasi qələbə olmuş olur. Başa dıysırsənmi?.. İşçilərlərləri neçə hiss edirlər?

Levit. Mükəmməl. Bu vaqt icərisində firqəje 35 nəfər girmişlər.

Orlovsqaja. Fransızlar əzlərini neçə aparırlar.

Levit. Əvvəlkiləri dəjşirdirdilər (hərəkətlə nazlı olduqunu bildirir). İndi başqaları təj'in edilmişdir.

Orlovsqaja. Hacan?..

Levit. Sraçagyn.

Orlovsqaja. O saat bildirmək lazъм idî, joldaş Levit belə olmaz!

Levit. Mən istəjirdim ki...

Orlovsqaja. Belə olmaz!

Levit. Kicçə gyndyr.

Orlovsqaja. İki gyny itirdik. Hələ bu gyny mən oraja təbliqatçylar göndərərəm. Ədəbijjat lazъмдыр?

Levit. Aparmaq lazъмдыр.

Orlovsqaja. Bu fransızça «Communist»-in son numrəsi, bu da rusça (Levit açgöz kibi hamъсь-нь qucaqьна jьqьr). Ej-ej bir tək siz dejlisiniz. Başqalarьна da lazъмдыр.

Levit. Jenə də Zannanь göndərəçək olsanьz, dejiniz ki, o qədər də qьzqьn olmasьn. İş adam ucun birdən düşər.

Orlovsqaja. Fransız qanьдыр. Jaqъь vacibli bir məsələ olmazsa, 3 gynden sonra geryşəriz. Hələlik...

Levit. Hələlik (gedir).

Orlovsqaja (bəzir)—Lala lam delo dab ruc bus Rusja inqilabьnьn alavlarь.

Dərzilər (oqujurlar).

(Bondarenqo icəri girir)

Bondarenqo. Siz mənim ucun ipək parçadan bir dəniz paltarь tikə bilermisiniz?

Birinci dərzi. Mymkyndyr. Bu saat bizim ipək parçamьz vardır.

Bondarenqo. Xoş gerdyk. Mən, joldaşlar, gəlmişəm bir baş... (şybhə ilə o jan-bu-jana baqьr).

Birinci dərzi. Kimi istəjirsiniz. Qorqma-ьnьz, dejiniz! Oblastqom—oraja!..

(Bondarenqo şybhəli baqьnaraq)

(Orlovsqajanьn janyна kecir)

Orlovsqaja. Hərədan gəlmisiniz joldaş.

Bondarenqo. Coq uzaqdan, çəbhədən...

Orlovsqaja. Hələlik mən bunu gərə bil-mərəm.

Bondarenqo. Mandat?

Orlovsqaja. Bəli.

Bondarenqo. Mandat əldə dejil. Dərindədir (rəncəkini sьqarьr). Hələ daha dərindədir. (Kəmləjini sьqarьr. Orlovsqaja uzuny cevirir. Bondarenqo kəmləjin tikijisini acьb balaça bir katan parçasь sьqarьr.) Budur. (Gejimir.)

Orlovsqaja (mandatь oqujaraq). Odessa çəbhəsində vuruşan partizan dəstələrinin nymajəndəsi joldaş Bondarenqo. (Onun əlini sьqarьr.) Partizanlar coq vaqt olar ki, əjlə oblastqoma gəlmirlər.

Bondarenqo. Çəbhədən kecmək bir az cətindir. Axьrda özüm öz bojnuma getyrdym. Deməli bu 3 gyny icərisində vuruşaraq 40 kilometr ileriləmişik. İş bu gedişlə gedərsə, bir iki həftədən sonra bizi Odessada gözləjiniz.

Orlovsqaja. Mydaxələcilərin vuruş qyvəsi neçədir?

Bondarenqo. Biz hələlik aqlarla vuruşuruz. Junanlarь dəjdyk... Sabahdan fransızlar ilə toqquşaçaqьz. Ançaq orasь var ki, joldaş ədəbijjat bir qədə az kibidir. Satьşmьr...

Orlovsqaja. Budur, joldaş Bondarenqo bunlar ajrьça olaraq çəbhə ucun hazьrlanmışдыr. Budur bunlar fransızça, bunlar junança, rumança, bu da rusça...

(Bondarenqo vərəqələri qoltuquna vurub gizlədir)

Bondarenqo. Oblastqom ilə ikinci məsələ—təbliqat işləri ucun pul.

Orlovsqaja. Nə qədər?

Bondarenqo. Азъ beş min olmaıdır ki, bir iş görmək olsun.

Orlovsqaja. Bir az coq dekil ki?

Bondarenqo. Pulun coqunu silah uduz.

Orlovsqaja. Silahь haradaң alьrsьnьz?..

Bondarenqo. Əvvəla vuruşma vaqtъ sьrьşdırьr... ezy də lap havaıь myft-mysəlləm (gylyr), bə'zi şeyləri də anarxist-Flipdən alьrьz. Ancaq axьr vaqtlar lap aq eiləjibdir. Xalis məhtəkirdir.

Orlovsqaja. Filqa anarxist ilə alveri kəs-mək lazьmdьr, joldaş Bondarenqo, başa dьsyrsən-mi? Bu oblastqomun direktividir; silah almaq ucun siz də jaqşь adam tapdьnьz. Filqa əvvəlçə başlar sizi saqmaqa, o jan-bu-jan eilər sonra da...

Bondarenqo. O-jan-bu-jan eiləsə, biz opu...

Orlovsqaja. Filqa ilə alver kəsilməlidir.

Bondarenqo. Anladьm joldaş Orlovsqaja.

Orlovsqaja. Hələlik 3 min ilə kecinmək lazьm gələcəkdir, joldaş Bondarenqo.

Bondarenqo. Lazьmdьr, kecinəriz.

Orlovsqaja (sənəd jazьr). Qəbz jazьnьz: Mariannadan hesabьna alьnmьşdırьr.

Bondarenqo. Bu kitablar fransьzcadьr?

Orlovsqaja. Fransьzça siz başa dьsyrsynuz?

Bondarenqo. Gəmi ilə coq gəzmişəm. Mar-sələ qədar, Havra qədar getmişəm... Az-maz danьşьram. Indi lazьm oldu... salamat qal, joldaş Orlovsqaja!

Orlovsqaja. Saq ol, joldaş Bondarenqo!

Bondarenqo. Siz burada hələ belə otu-rursunuz, joldaş Marijana!

Orlovsqaja. Hələ belə otururam, nə var ki?

Bondarenqo. Cəbhədə hər jərə nevbətci qojulmuşdur. Burada birdən gəlib şappəldadılar. Tələ kibi bir jana da sьqmaq olmaz...

Orlovsqaja. Burada da nevbətci qojulmuşdur. Ancaq onlar gerylməjir. Hər şey öz jerindədir, joldaş Bondarenqo!..

Bondarenqo. Bəs bunlar (qarьdan dərzi-ləri gəstərərk) firqəcidirlərmi?

Orlovsqaja. Joq...

(Bondarenqo başьnь sallajaraq gedir)

Dərzilər (oqujurlar).

Bondarenqo. Əjlədir ki, var; oqujun qьz-lar, oqujun, oqujunuz!

İkinci Peterburq simalь əfəndi. Qьzlar, mənim paltarlarьm nə haldadьr?

Birinci dərzi. Hazьrdьr musjo (kaqьz icində verir).

İkinci əfəndi. Odessa qьzlarь mənim xo-şuma gəlirlər.

Birinci dərzi. Joqlajьnьz musjo.

İkinci əfəndi paltarlarь joqlajьr. Zanna Barbje icəri girir)

İkinci əfəndi. Paris qьzlarьna bənzəjir.

Birinci dərzi (ikincijə). Geryunuz mьstə-ri nə istəjir.

İkinci əfəndi (pullarьnь verərək). Siz coq mehribansьnьz, coq mehribansьnьz (jajьlaraq gedir).

Zanna. Orlovsqaja icəridədir.

Dərdynçy qьz. İcəridədir.

Zanna Orlovsqajanь janьna kecir, tikiş otaqь joq olur. Ancaq ara-sьra aradan qьzlarьn oqumasь eşidilir)

Orlovsqaja. Zanna!

Zanna. Mən hər şeyi vaxtında eylərəm. Brodski hələ gəlməmişdir ki, bir az gözləyirik (kitablara baqır).

Zanna. Bunlar nə qalın kitabdır. Aha... bizim dildədir.

Orlovsqaja. «Le qommunist» qəzetəsində məqalə yazıram, dert janında lüğət kitabları; sizin də bu diliniz lap adamın başını taqıydadır... İsimlər, sifətlər!

Zanna. Sən coq dərindən qırıldatma Marianna. Sən hələ bilirsən, əskərlər onları bilirlər.

Orlovsqaja. Oqub mən tərcümə eləmişəm.

Zanna. Saq ol, Marianna qijamətdir.

(O biri odadan danşmaq səsi gəlir. Danşmaqda kişi səsi də iştirak edir)

Orlovsqaja. Brodski.

(Brodski icəri girir)

Brodski. Xoş gərdyk qızlar, nə gözəl bahardır, joldaşlar!

Zanna. Mən sənənlə məhkəm vuruşacağam, Mişel!

Brodski. Allaha şükür biz ki, hər içlasda cırtaqlaşırız.

Zanna. Jaqş də. Bu gyn Orlovsqaja bir oblastqom nymajəndəsi kibi bizim işimizə baqar. Biz isjan vaxt ıstündə vuruşuruq.

Orlovsqaja. Coq gözəl, bu gyn hələ bu məsələ haqqında danşmaq lazımlı gələcəkdir. Vaxt itirmədən başlajaq. Zanna danş!..

Zanna. Deməli, joldaşlar belə! 176-ç bəlykdə və 54-cü bəlyujn butyn manqalarında bizim inqilabçı qruplarımız vardı. Bu gyn usun əskərlər belə bir fikirdədirlər, tezliklə isjan! Mən onları

saqlayram. Düşünürmysunuz, mən öz fransızlarım jaqş tanıyram. Onların bu həvəsindən burun jüksəkljindən istifadə edilməzə, sonradan sojujurlar. Mişel mən gəyrəm ki, sən gylımsəjirsən, qasların da catmışan!

Brodski. Məsələni belə qojmaq olmaz, axır.

Orlovsqaja. Mişel, sən sonra danşarsan!

Brodski. Əskərlərin inqilabi düşüncəsi, boş bir həvəs dekil; daha dərindən səbəblərdən aslıdır.

Zanna. Lenin demişdir: «Bu gyn hələ tezdir, biri gyn geç olar». Mən də bu fikirdəyəm ki, biz öz sabahımız itirə bilirik. Sən neçə bilirsən, Marianna?

Orlovsqaja. Sən sözyü qurtardın?

Brodski. Dinləjiniz, joldaşlar!

Zanna. Biz isjan qaldırmaq bir dəqiqə belə gecikdirəçək olursaq, bu tarixi bir səhv olmuş olur. Proletariat bu səhvi bizə baqışlamaz. Siz bilirsinizmi ki, 176-ç bəlyujn əskəri Qaston həbs edilmişdir.

Brodski. Qaston coq düşüncəli və islək bir əskər idi. Hajı... Ancaq qəti dujqular üzərinə taqıta qurmaq olmaz.

Zanna. Sən isə oturub o vaxta qədər gözləjəcəksən ki, butyn işlərimiz pozulaçaqdır. Mən dejiyəm ki, bizim sabahımız jetişmişdir. Inqilabın öz təqvimi vardır.

Brodski. Qoj, bir mən də sözyü deyim də... Umumijətlə təxirsiz isjan qaldırmaqda mən də tərəfdaram.

Zanna. Mişel. Onda jzyuny bəri düt, səni əpym!

Brodski. Baş ıstə. (Əpysyrlər.) Mən ancaq Zanna ilə bir məsələdə razı dejiyəm. O «tez» sözyü başqa-başqa anlayır. O belə düşüny ki,

tez sabahdır, mənim ucun isə tez iki həftədən sonradır.

Zanna. Mən belə bilsəydim, səni dişlərdim.

Brodski. Zanna coq gözəl işləyir. Ancaq o bir az ehtijatsızdır, gəliniz, acıq danısaq.

Zanna. Mənə ehtijatsız deyir, özü ehtijatsızdır. Aləmi qoşub, gedib bir bankirin mənzilində yaşayır. O elə bilir ki, bu inçə bir siyasətdir. Bu ahmaqlıqdır.

Brodski. Məsələdən ayrılmaya bilməz, bir fransız əskərini düşündürmək və təbliq etmək ucun Zannadan gözəl bir təbliqatçı ola bilməz.

Zanna. Aha!

Brodski. Mən bilirəm. O bizim hamımızdan yaxşıdır. Ancaq o aqıl-bozuna baqır. Hər kəsi gərdu, jaqalayır. Gənc əskər oldu, qoça bir tülkü oldu, Parisin baqqal-caqqal oldu, hər kim oldu tutur, başlayır... Tərsənədə Zanna acıq-acıqna fransız zabitinin lap gözü qabaqında işləyirdi.

Zanna. Lejtenant Benua? O ki, xalis odun parçasıdır, bir ahmaqdır ki, təj tapılmaz.

Orlovsqaja. Ancaq bunu tək demir, Zanna!

Brodski. Bizim dərt jəlmiz çasusdur. Biz qatırlar. O saıça aparır, saıça itirir. O tələsir. Bu isə qorquludur. Sən ehtijatsızsan, Zanna!

Orlovsqaja. Dyzyr, dyzyr.

Zanna. Jaqş, qoj mən ehtijatsız olum, bə'zi ehtijatda bəyik bir səhv olur. Mən bu gün ehtijatsızlıq məsələsini iləri syrərəm.

Brodski. Zanna qəhrəmanlıq bir jana qoj, qəhrəmanlıq bir iana qoj... Mən oblastqomun fikrini bilmək istəyirdim.

Orlovsqaja. Mən indi deyərəm. Sən nə təklif edirsən?

Brodski. Mənim təklifim: bytyn çəlb edilmiş və təbliq olunmuş əskərlər bir nev' daqıynıq və əlaqəsizdirlər. Bizim birinci işimiz bytyn gərdujy-myuz işləri məhkəmlətmək və təşkil etmək. Fransız uşaqları həqiqi inqilab qadrolarına çevirmək lazımdır ki, sonradan bytyn əskərləri öz ardlarınca apara bilsinlər. Bu jaqın iki həftəni bu işə sərf etməliyiz. Bu iş uc həftə və bəlkə daha coq lazımlarsa, jənə də əsirgəmək olmaz.

Zanna. Sən eşidirsənmi?..

Orlovsqaja. İş belədir, joldaşlar! Oblastqom bu məsələ üzərində düşünmüş və əsas cihətləri ajdınlaşdırılmışdır. Sizin dedikləriniz də onları doqurdur. Oblastqom isə işin hər tərəfini hesablayır. Çəbhənin vəziyyətini, donanmanın vəziyyətini, kütlənin hazırlıq, umumi siyasi vəziyyəti, bunların hamısını hesaba alır. Əlbəttə jətişməmiş cəqş bizim qıvvəmizi qıra bilər. Burada nə sız ola bilər. Ancaq işi uzatmaq da ola bilməz. Mişel Zannanın dediyi sabah, coq uzaqda deyildir. Əldə olan bytyn əsaslara gərə o sabah on gündən qabaq ola bilməjəkdir. O vaqt ucun fransız ordusunun və donanmasının hazırlıq elə bir qajnar nəqtəjə gəlmiş olur ki, artıq qazanın qaraqıyn acıq buxar buraqmaq olar. Şura əskərləri bir yzyk kibi şəhəri sarar. Çəbhə ilə daxildəki qıvvələri bir-birinə baqlamaq olar. Sıqşdan bir gün qabaq xariçi ordu nımajəndələrinin jəqıncaq cəqıynılmasıdır. Oblastqom jəqıncaq ucun jər dyzəldər. Ancaq qabaqca sabah, birigün fransız əskərlərlə qəhvəxanalarda, kycələrdə gəzişərək xırda hazırlıq jəqıncaqları aparmalıdır. Bu xırda jəqıncaqlarda sız işjan məsələlərini kecirərsiniz. Sonradan onlarda əskəri hissələrdə bu məsələləri kecirib sızə bildirərlər. İndilik məsələ bu jərdədir. Bilirəm, mənə belə gəlir

ki, hamъсьнь dedim. Ha, bir də Zanna'nın iləri syrdyuy məsələ; Zanna təklif edir ki, ehtijatsyzlyq bir iř metodu olmalydır.

Zanna. Mən  z t klifimi g ri g tyryr m. Hələlik joldařlar!

Brodski. Baq belə. Elə deyllmi, Orlovsqaja, mən «Le Communist» son nyrm sini aparmalyjam. Uřaqlara pajlamaq lazımdır.

Orlovsqaja. Hamъсьнь aparmyřlar. Sanqa janyňa g lend  ondan alarsan. Bir də Miřel sənə nə demək istəjirəm... Ha. Jadyma dyřdy sənin o m nzilim ne e sejdır? Bəlkə qorquludyr?

Brodski. Geniř bir m nzildir.  zy də h miř  boř. Bytyn evdə iki adam jařajır. Bir ana, bir oqul,  zl ri də k kynd n evdə olurlar. Hec bir  asusun bařyna g l  bilməz ki, bankir Qsidjasyn sarajynda gizlin calyřan bir qomunist jařajır.

Pərdə

Beřinçi g ryř

Bankir Qsidjasyn evi. Onun oqulu, Zenjanın odasы. Zenja qartlarы stul yst  dyz r k

Zenja. 300 manat,  zym gedirəm. Hec kəs ist m jir. Dotalym ki, orada ucyz manat artırdylar. Ver gəlsin. (Ikinci ojuncunun da  vezin  danıřыр). Bujurunuz. Bujurunuz, mys d niz ilə  zym ucyn qart c kir m. Doqquz, Aj z hirmar altı jol dal-ba-dal doqquzluq. (Qartlarы ataraq). Qabaqymda bir parca hava olmasajdy, doqrucu bir adam olsajdy, indi mənim on min manatym olardy. Mən hec bilmirəm bu borç ucyn n  ed c j m. Nədənsə mən  z- zyml  ojnajanda əlim jaman gətirir. Ona görə

ki, mən  zym- zym  s d t gətirirəm. G r n  jařy dedim. G r k Miřel  dejim. Doqrudan, Miřel harada qaldы. Adam lap darıxır; dejirəm, hələ zarafat ucyn adam  zy- zyny eldyrsyn, qəribə olar. Adam bir g rsyn ki, orada nə var... Bunu da jaman demədim. Nədənsə mən t k olanda jaman  qilli oluram. Bu saat qarы aslyb bir bařqasы g ls , o saat mənim bejnim s nyr. Hələ bil, o mənim varlyqymın  n jařy jarısyn alacaqdır. Vermək olmaz... Vermək olmaz. Tərsinə, almaq lazımdır. Almaq, almaq.

(Qarы d jylyr)

Zenja. Olar.

(Sanqa ic ri girir)

Sanqa. Voronov burada olur?..

Zenja. Burada olur.

Sanqa.  zy haradadır?

Zenja. Oturunuz, bu saat g l r. Bəlkə hələ bu saat pill kanlarы cыqrı. Mən sizi tapıjıram. Siz gyl satansыnyz.

Sanqa. Hec joq.

Zenja. Siz m n  doqrusunu deje bilərsiniz. Xanym qyz, mən də inqilabcyjam.

Sanqa. An aq siz səhv edirsiniz.

Zenja. Mən coq jařy bilirim. Siz həqiqətən gyl satan dejlisiniz. Bu parqa g z  topraq atmaq ucyndyr. Guja an aq g z qaramaq ucyn satırsыnyz. Icind  də bolseviki kitablary.

Sanqa. Miřel sizə demiřdir?

Zenja. Mən hər řeji dərindən g ryr m. Deməli siz t skilatın postacsыsyniz, g r s n Robespier də iř  bel mi bařlamyřdır?

Sanqa. Bilmirəm.

Zenja. Danton  z inqilab f alijj tini jaqobinler qlubunda dediji nitqindən bařlamyřdır. Fran-

sa qral adlanan bir adam məsrutəni mydafə edəcəyinə and icdi və sonradan qacdı. İndi mən burada əsirdəm ki, bu vaxta qədər taç ondan alınmamışdır... Mən buna heyrət edirəm. Bəs siz inqilabçılar haradan başlamışsınız?

S a n q a. Xarratlar ucun jerli qomitə düzəlmişəm.

Z e n j a. Mən Bəyik Fransa inqilabı zamanlarında yaşamaq istədim.

S a n q a. Mən də istədim ki, siz Fransa inqilabı zamanlarında işaja idiniz.

Z e n j a. Səbəbi?..

S a n q a. Onda siz bizim vaxtımızda yaşamazdınız.

Z e n j a. Jaman dərin danışır. Dərin olandır. Onda mən öz planımı sizə deyə bilərəm. (Stolumu jaqına cəkərək.) Mənim gizli təşkilata ciddi bir təklifim vardı. Bu təklif həyata keçirilərsə təşkilat hec bir zaman dutmaq olmaz. (Jaqlaşaraq.) Hec kəsin anlaşı bilməyəcəyi xysusi bir dildə danışsaq, kimsə onu anlamaz. Məsələn: siz uzulduzuqcaza bazara zaşyziqlizi bizir qazadizitsiniz.

(Silfiz olfoduqca gelfezol birfil silfiz silkiniz).

S a n q a. Ömrüm olanı belə cəran-pəran eşitmişəm.

Z e n j a (Sanqanın əlini dutaraq). Silfiz mələnim qofosilfima gəlfəlifirnilsiniz...

(Siz məzənizim xoşunuza gəzəlizsiniz...)

S a n q a. Sizin ki, məni tanıdığınız beşçə dəqiqə ancaq ola bilər.

Z e n j a. Sizin adınız nədir?

S a n q a. Sanja.

Z e n j a. Sanja, gedək mənimlə gəzməyə. Bahar. Kino. Kycələrdə cicəklər. Ah Sanicqa, mən sizi sevirem.

S a n q a. Siz ojunbazsınız.

Z e n j a. Məni aşıqlandırtmıyınız. Mən qorqulu adamam.

(Brodski içəri girir)

B r o d s k i. Soruşan olmuşdurmu?..

Z e n j a. Budur, Mişel bu qız soruşurdu.

B r o d s k i. Siz mənimə görmək istəyirdiniz?

S a n q a. Sizi.

B r o d s k i. Zenja, sən mənə bəyik bir jaqşılıq edə bilərmisən?..

Z e n j a. Sənin ucun hər bir şey hazırdır.

B r o d s k i (jazır). Mən bu kaqız tələsik gəndərməliyəm. Sən jəqin ki, gəzməyə gedəcəksən. Postaja gir, bu kaqız gəndər...

Z e n j a. Ancaq mən getsəm. Birdən getməsəm.

Jaqşy Mişel. Sənin xatirən ucun gedərəm saq ol. Sanicqa. Biz gəryşəriz (gedir).

B r o d s k i. Nə var, nə ucun gəlmişsiniz. Təşkilatda bir şeyim olmuşdur?

S a n q a. Joldaş Brodski hec bir şey olmamışdır. Mən öz işimə gərə gəlmişəm.

B r o d s k i. Siz, joldaş dəli olmamışsınız. Siz bilirsiniz ki, mən gizli yaşayıram. Siz isə bir təşkilat yzvy olduqunuz halda işsiz buraja gəlırsiniz. Bəlkə sizi gərdylər. Siz öz xysusi işinizlə hamıyın ələ verə bilərsiniz, Siz nə etdiyinizi düşynurmıyınız. İndi budur, bu Zenja sizi gərdy.

S a n q a. O deyəsən bir az gicbəsər kibidir. O deyə ki, inqilabçdır.

B r o d s k i. Jan deyə. Zərərsizdir. Ancaq laqdır. Başy boşdur.

S a n q a. O deyədi ki, jəqin mən sizə bolşevik ədəbiyyatı gətirmişəm.

B r o d s k i. Omı dedi? Bujur aqı, coq saq ol joldaş. Mən bu saat buradan kəcməliyəm. Mənzil

korlanmışdır. İndi ki gəlmişsiniz, kəmək ejləjiniz (qərzinkəni sığarıb sejlərini jəqşədirər). Ona vaxib imiş ki, mənim janyma gəlsin. Mən sizin firqəciyə jaraşmayan hərəkətlərinizi sizin özünüyə bildirərəm. Xysusi işlər... Sizin mənimlə nə xysusi işiniz ola bilər?

Sanja. Joldaş Brodski, mən bəyjk firqəci-lərdən ancaq sizi tanıjram.

Brodski. Sonra.

Sanqa. Biz sizinlə məsləhətləşmək istəjir dik.

Brodski. Biz, jə'ni kim?

Sanqa. Biz... gənclər...

Brodski. Nə məsləhət?..

Sanqa. Biz fransızların ştabın patlatmaq istəjirik...

Brodski. Neçə?..

Sanqa. Biz ştabın planın dyzəltmişik. Budur. (Coqrafija xəritəsinə bənzer bəyjk bir plan asıb göstərir.) Gəyrysünüz Brodski. Bu baş qoridordur, bu da jataqdır... odadır, bu da ajaq jolu..

Brodski. Siz, joldaş dəli olmuşsunuz...

Sanqa. Nə üçün?. Biz usta adıyla orağa ke-cə bilərik. Məsələn, ajaq-jolunda, su kəmərinin dy-zəltmək üçün orağa dinamit basdırarız. Dinamit va-ğımızdır. Piltəsinə jandırarız... Vytyn ey patlar. Bu coq asan isdir. Biz bunun vaxtə haqqında sizinlə məsləhətləşmək istəjirdik. Hansız gən jəqşə olar?

Brodski. Mən bəyjk bir joldaş kibi bu işi sizə jasaq edirəm. Sən eşidirsənmi. Oblastqomda əl-bəttə bunu bilmirlər. Daha nə var ki, bu baş pozulduqdur. Oblast qomitasinin xəbəri olmadan hec bir iş görmək olmaz! Polad bir intizam və inzibat lazımdır və ştab patlatmanın nə mənası var. Bu

sizin üçün teatro dekil ki, artıq iki şeydən birini seçmək lazımdır. Siz ja inqilabsız, ja da colma-coşuq. İncimə Sanja. Mən bilərəm, siz jəqşə uşaq-larsınız.

Sanqa. Joldaş Brodski mən işləmək istəjirəm. Calımaq istəjirəm.

Brodski. Sən olduqca bəyjk və fajdalı bir iş aparırsan.

Sanqa. Mən, fransızca jəqşə bilərəm. Əskərlər arasında təbliqat apara bilərdim. Hələ onsuz da özüm xırda-xırda təbliqat aparıram.

Brodski. Səzün asıqın de, sən nə istəjirsən?

Sanqa. Xariçi əskərlər ilə calısan qollegija ilə birlikdə fransızlar arasında işləmək istəjirəm.

Brodski. Belə. (Düşünərək Sanqaja baqır.) Sən doqrudan fransızca bilirsən?

Sanqa. Budur mən bu saat tərçümə edim. (Gizli sığan «Le Qommunist» qəzetəsinə gəyryub oqujur):

Avropa və Ameriqanın namusla jəşayan adamların bunu düşünməli . . . joq e'tiraz etməlidirlər ki, bizim . . . öz həjətımız istədimiz Reqaştitij jəne qurmağa ixtijarımız vardır. Neçədir?

Brodski. Jəqşə, ejbi joqdur (şqaf boşaldır). «Dardanelin alınıması» qəhvəxanasının gəyməsənmi? Birigün aqşam orağa gəl, orağa fransızlar gələcəklər, ja məni ja Zannan orada gərərsən!..

(Bajırdan kim işə qarın dəstəjini dartır)

Bajırdan. Qarın asınız.

(Brodski qarın asır. Xalın Qsidjas icəri girir. Baqınır, stol üstə plan, o janda asıq dolab, stol

altından qərzinkə gəryunr. Qsidjas jyzyndə hec bir şey göstərməyərek jumşaq və əzəmətli bir gvlyşlə gylımsəjir)

Brodski. Oturunuz ханым...

Qsidjas. Siz coq mehribansənyz musjo Voronov. Mən sizə mane olmadım?

Brodski. Biz dərs keciriz. Bu qəz tələbədir. Zenja ilə həmdərsdir.

Qsidjas. (stəbyn planənyə gəstərək). Bu nədir?..

Brodski. Bu...

Qsidjas. Bu каqəz.

Brodski. Cənubi Amerika.

Qsidjas. Cənubi Amerika?

Brodski. Biz bu saat coqrafija dərsi kecir-dik. Biz Zenja usyn dərs hazırlayıbız.

Qsidjas. Mən coqrafija dərsinə qulaq asa-çaqam.

Brodski. Ханым coqrafija dərsilə maraqla-nyrm?

Qsidjas. Oqlumla arardəqənyz məşqulijət-lərin hamşy ilə maraqlanbıram.

Brodski (xəritənin janında dəjanaraq). Cə-nubi Amerika xətti-istivadan 10 dərəçə şimal və 55 dərəçə cənub qytbə doqru yerləşmişdir. Cənubi Amerika coq zəngin bir ölkədir (Qsidjasəyn əlindən dutaraq). Burada sansəz hesabşyız yulqanlar, kər-təkələlər, tuti quşlar, hindular vardır. Budur, bu-rada Amazonqa saşy aqyr (Qoridori gəstərir). Bu-rada pələnglər yaşayr. (qabineti gəstərir). Burada isə gözəl qoqulu xurma açaqlar, gəgərir (bejtylxə-lənyə gəstərir). Başa dşydnyzmy?

Sanqa. Başa dşydım.

Brodski. Bəs siz neçə, ханым?

Qsidjas. Veriniz mənim oqlumu (sykut); siz mənim oqlumu oqrulamşşnyz. Veriniz onu mənə. Brodski. Ханым!..

Qsidjas. Bir zamanlar bizim soçuqlarənyz-qaracəylər oqrulardylar. Soçuqlar bejydylər, baş-ladylar onlarə qomunistlərə oqrulamaqa. Siz Zen-janə gurultulu sözlərlə tovladənyz. Soçuq qaracəy-dəfinin ardənyça gedən kibi, Zenja da sənin ardənyça getdi. Bolşeviklər soçuq oqrulardylar. Veriniz oq-lumu!

Brodski. Sanqa, portfeli gətyr, portfeli. (Sanqa qərzinkəni səriyir. Brodski isə danşaraq kaqəzlarə dyzəldir, bə'zilərinə gizlədir, bə'zilərinə isə jandənyr)

Qsidjas. Əzgə sənənyz soçuqlarə sizin nəji-nizə lazəmdylar. Sizin öz sənənyzənyz soçuqlarə az-mədyr. İscilər məhsuldar olurlar. Mənim isə birçə oqlum var, onu da siz oqrulayrşnyz.

Brodski. Zenja bir şey dekil ki, onu oqru-la-sınlar.

Qsidjas. Şey. O mənim şeyimdir. Onu mən dyzəltmişəm, o mənəndir.

Brodski. Siz nə istəyirsiniz?

Qsidjas. Gəliniz, bir iş adamə kibi danşə-lym. Sizin firqənizə pul lazəmdylar. Zenjanə qommu-nistlikdən buraqmaq usyn nə qədər istəyirsiniz? 150 manat bəsdirmi?

Brodski (Sanqaja). Jeri!

Qsidjas. Jaqşy, iki jyz olsun, az pul dekil.

Brodski. Əvvəl, bir gər neçə oqlandylar. Siz mala baqənyz, sonra qijmət qojunuz!

Qsidjas. İki jyz əlli, əzy də nəqd.

Brodski. Mənim başyma 10-min manat qij-mət qojulmuşdur. Deməli burzəuzija ailəsindən sən-qan bir coçuq lyt bir bolşevikdən daha uşuzdur. (Sanqaja). On min manat. Bir qəpik də aşaqy olmaz.

Qsidjas. Nə ucun axır. Sizin bir anaja ja-
zıqıyız gəlsin.

Brodski. Siz ana dejilsiniz. Siz kaftarsınız!
Siz qapitalizm kaftarsınız. Sizde məhəbbət ağgöz-
lüyə, həjasızlıqə sevrilməşdir. Sizin ana məhəb-
bətiniz ancaq iki jyz əlli manatlıqdır.

Qsidjas. Jaqşy uc jyz... deməli belə, siz
xoşluqla istəməjirsiniz (Pənçərəjə doqru qasır).

Brodski (təpənəy səqararaq). Gerijə!

Qsidjas. Ah!.. (Qorqudan geriləjərək dola-
ba girir).

Brodski. Baq, belə, soq gəzəl. (Dolabı qı-
fıllajır); gedək Sanqa.

(Gedirlər. Obiri qarından Zenja icəri girir)

Zenja. Hara belə?

Brodski. Səqəb gedirəm.

Zenja. Nə ucun?

Brodski. Cynky sən özgələrinin işinə burun
soqursan.

Zenja. Məni inqilab maraqlandırbır.

Brodski. Sənin maraqlı şybhəlidir.

Zenja. Bəs Sanqa nə oldu?

Brodski. Sən ona həjasız təkliflər ejləmiş-
sən. O sənin ucun ananın salonundakı arvadlar-
dan dejildir.

Zenja. Nə mən bəbəjəm, nə o kərbə.

Brodski. Mən geryəm sən bejyk və jetiş-
miş kəpək oqlusan.

Zenja. Mişel, Mişel mən səni sevirəm, əzy-
ny gəzlə... Jaqşy, gərərsən!

(Dolabdan Qsidjas baqırbır)

Z e n j a (dolaba doqru). Sən də başıy dəng
eşmə...

Алтынчы гəруş

Fransa qomandanlıq ştabı.

Baş qomandan, çeneral, polkovnik Fredambe, qapitan
Filliaty

Polkovnik. Çeneral həzrətləri, Rusja sija-
sət adamlar topıanmışdır.

Çeneral. Soq gəzəl, mən onlara bir necə
sez dejerəm.

Polkovnik (tamaşa salonuna myraçətlə).
Əfəndilər, Rusjanın sijasət adamlar, denikinci
əfəndilər, qrasnovcu əfəndilər, qadetlər və es-erlər,
es-deqlər və en-eslər... milli mərkəzdən olan əfəndi-
lər, dircəliş ittifaqlı, qənd zavodcular ittifaqlı,
rus xalq ittifaqlı və başqa ittifaqlara mənsub
olan əfəndilər, petljurac əfəndilər, çənab oqtjab-
ristlər, borotbistlər, monarxistlər, sinonistlər və by-
tyn başqa əfəndilər...

Çənubi rusjada bulunan myttəfiqlər ordusunun
baş qomandanı sizə bir necə sezlə myraçəət eđe-
çəkdir. Onu dinləməniyə rəça edirəm, məlitərəm si-
jasət adamlar.

Çeneral. Antanta adından sizi təbrik edi-
rəm, əfəndilər! Biz myharəbənin əvvəllərində Rus-
janın cəkdiyi zəhmətləri unutmamışyız. Odur ki, biz
e'tibarlı ynsurləri və rus vətənpərvərlərinə əlkədo
intizam dyzəltmək ucun kömək etməjə gəlmişik.
Əfəndilər! İşləmək lazımdır, əfəndilər! Siz vuruş-
maq sevmirsiniz. Hec kəs sizin jərinizə oddan
şabalıt səqarmajaçaqdır. Siz hələ 1912-çi ildən
Fransaja jeddi miljard jərbm verməlisiniz. Uc mil-
jard da myharəbə vaqıtə Fransa sizə verməşdir. İki
miljard da təminatlı dəmir jol borcu. Mənə bir scot
veriniz. (Scota salaraq). Fransa iki miljard da səhər

idarələrində borç vermişdir. Təkcə Odessa Fransaja 73 milyon altın franq borçludur. Mən hesab etmişəm, əfəndilər, on dört milyard jəddi jyz on iki milyon doqquz jyz doqsan min altı jyz qırq doqquz altın franq Rusja təkcə Fransaja borçludur: Faizlərini mən hələlik hesab etməjirəm. Sizin aq zabitələriniz isə vuruşmaq əvəzinə namuslu bir borçlu kimi, əfv edəsiniz, namuslu bir əskər kimi, çəbhəyə getmək əvəzinə meyxanada oturub fransızların pulu ilə qonjaq icirlər, əfəndilər! Burada hər şey fransızlardır. Tramvaj, kəmyun liman, gejdijiniz tumanlar, janında jatdıqınız arvadlar, hamısı, əfəndilər!.. Bizim bir ullaşdırma jəddi jyz. Biz sizə mədəniyyət adına kömək etməj gəlmişik. Danışdıqdan əl çəkiniz, əfəndilər! İşə girişiniz. Bolşeviklərə qarşı, bizim ullaşdırma müqəddəs ideallarımız uqruna, bolşeviklərə qarşı, Mosqva ustunə hərəkət. Umid edirəm ki, bir aj belə keçmədən Qremlin müqəddəs tanqlar altında bizim əski və mütəbər silahımızın gurultusu eşidilməyə başlar (Əlindəki scotu silkəljir və Fredamba myraçətlə). Polqovnik mən gedirəm. Sijaset xadimlərini siz özünüz qəbul ediniz. Ən coq ipə jatanlar seçib onlardan həkumət dızıldiniz və özünüz onların arqasından işləjiniz. Siz ki, bizim əski sənəmləş müstəmləkə siyasətimizi bilirsiniz. Həkumət vasitəsilə səfərbərlik e'lan ediniz. Qommunistləri dutmaqda çalışınız. Siz onların işci dairələrində əssanız daha jaşq olar. Bu başqalarına bəjyək tə'sir baqışlar. Hər bir şeyi teleqrafla mənə bildiriniz. Salamət qalınız (gedir).

Polqovnik. Siz, qapitan çəbhədən gəlmişsiniz. Danışınız, siz çəbhədə hec tələsmirsiniz, bir addım da iləri getmirsiniz.

Qapitan. Biz dynən beş kilometr geri çəkilmişik.

Polqovnik. Rəzalət altında qələbə calan fəte bir ordu jəgəm avar bir matrosun, savadsız Bondarenqonun başsıy ilə ortağa atılan aq və bitli bir işjan, Bondarın qabaqından qasır. Avrupa miqyasında bir rəzalət!

Qapitan. Bir zamanlar mən də bu fikirdə idim. Lakin sonralar mən qırmızıların vuruşda gərdym. Onlar banda dejiil, polqovnik. Qızıl əskərlər, hərbi dəjərcə, Fransa Bəjyək inqilab əskərlərinə bənzəjirlər. Onlar əski hərəkət taqtıqasın alt ust edirlər. Biz isə coq xarab vuruşuruz. Bizim surlarımızda qızıl təbliqatçılar keçmişdir. Budur (vərəqəni verir).

Polqovnik (oqujur). «... joldaşlar, sizi 14-cy ildə aldatdıqlar kimi, jənə də aldatmışlar...» Jənə də oblastqomun əli. Mən onun əlini tanıjıram. O əl öz gizli juvasından hər jərə uzanır. Bu coq uzun əldir. Mən onu kəsəram.

Qapitan (vərəqəni alaraq). Onlar bu cür işləri bacarırlar, Polqovnik. Sadə, məhkəm və e'tiraf edilə biliri ki, dız və doqru...

Polqovnik. Siz jorulmuşsunuz, qapitan!

Qapitan. Mən öz gözlerimlə gərdym ki, əskər belə bir vərəqəni oquduqdan sonra baqırdı: Vaj dad-bidad. Mən özüm hələ bolşevik imişəm ki, mən onu anladım, polqovnik. Bu urəyə tə'sir edir, bu dızgyn və doqru adamların proqramıdır.

Polqovnik. Siz dinqəlməlisiniz, qapitan! Sizin başınızda, xəstə fikirlər ojnajır. Gədiniz, qapitan dinqəliniz! (qapitan gedir, qarş dejylyr).

Polqovnik. Kimdir? (Qsidjas gözəl paltar da icəri girir). Xanım mənim isim vardır. Ancaq sizin ucun işi burajıram.

Qsidjas. Polqovnik! Mən vacib bir məsələ ucun gəlmişəm.

Polqovnik. Olmağa, xanım siz də siyasətlə uqraşmağa başlamışsınız. Bəlkə siz getman taxtına yeni namzəd seçmişsiniz və bu işdə sizə Odesanın gözəl qadınlarından olan qıvvətli bir firqə kömək edir.

Qsidjas. Polqovnik! Mən qommunistləri tapmışam.

Polqovnik. Doğrudan?

Qsidjas. Əmr ediniz, pullarınız versinlər.

Polqovnik. Haradadırlar?

Qsidjas. Sabah, aqşam bir necə təbliğatçı bolşevik fransız əskər və bəhrijunlar ilə birlikdə «Dardanelin alınması» adlı meyxanaya toplaşacaqlardır. Bolşeviklərin başçılarından biri, Brodski, bir adlı da Voronov orada olaçaqdır. Belə arıq, uzun bir adamdır. Bir də Sanqa adlı bir qız olaçaqdır. Jəqin başqaları da olmamış olmaz.

Polqovnik (jəzır). Bu mə'lumatı haradan almışsınız?

Qsidjas. Haradan alınmış olsa, hər halda dyz və doğrudur.

Polqovnik. Xanım, mədəniyyət adından sizə təşəkkür edirəm.

Qsidjas. Bəs pul məsələsi...

Polqovnik. Siz özünüz bilirsiniz həbsdən sonra, qajda belədir.

Qsidjas. Mən anlaşıram. Onda siz ceqi jazın, tarixini biri gündən qaja bilərsiniz.

Polqovnik (jazaraq). O saat biliniz, xanım finansistdir, alınız (ceqi verir), jaqş puldur, doğrudan da franqın qursu necədir?

Qsidjas. Franqın qiyməti dysır.

Polqovnik. Bəs funt?

Qsidjas. Cənab polqovnik ingilis funtu hec qijmətdən dysıyr.

Polqovnik. Təşəkkür edirəm xanım!

Qsidjas. Mənim sizdən bir xahişim vardır.

Polqovnik. Mənbytyn diqqətimlə dinləjirəm.

Qsidjas. Adamlar həbs edərken sizə Zənja Qsidjas bir oqlan təsadyf edərsə... biliniz ki, o mənim oqlumdur. O qommunist dejildir; o hələ əjlənir... o coq şiltaqəsdır. Siz onu buraqarsınız polqovnik!..

Polqovnik. Belə iş etmək olmaz, xanım! Ancaq sizin xatirəniz ucun... (Qsidjas gedir).

Adjutant (girərək). Saqırdıqınız adam gəlmişdir.

Polqovnik. Buraqınız, gəlsin. Sizin familjanız Imertsakidirmi?

(Adjutant Imertsakini buraqıb gedir)

Polqovnik. Sizin qumar qlubunuz vardır, eləmi?

(Imertsaki başı ilə təsdiq edir)

Polqovnik. Sizin qlubunuza bir coq zabitlər gəlirlər.

Imertsaki. Coq-coq, polqovnik həzrətləri! Mən hətta bə'zən özüm də təəccüb edirəm; dejirəm, bəs cəbhədə kim qalmışdır.

Polqovnik. Son zamanlar şəhərdə mənim adamlarımdan bir necəsi uduzub sojulmuşdur; major Rezan...

Imertsaki. O mən dejiləm, ondau mənim xəbərim joqdur. O Filqanın işidir.

Polqovnik. Lejtenant Toqlije.

Imertsaki. ...Mənim işim dejil, onu Rivele eləmişdir.

Polqovnik. Siz məni aldata bilməzsınız. Imertsaki. Polqovnik həzrətləri, mən namuslu şyrbijəm, oqrujam!

Polqovnik. Nihajət qapitan Pezonun başna gələnlərdən... Adamların tykləri biz-biz olur. Son sarıya kimi sojundurmuşlar.

Imertsaki. Ha... Onu mən eləmişəm. Onu ki, mən eləmişəm. Mən eləmişəm.

Polqovnik. Siz o qədər usulsuzsunuz ki, mənim ştabında olan bir zabiti udursunuz. Hər şeyin hyududunu bilmək lazımdır.

Imertsaki. Hərənin bir cərəm pulusu var, polqovnik həzrətləri!

Polqovnik. Mən cənab Imertsaki sizi buraya ona görə çağırtdırmaq ki, sizə bildirim. Qapitan Pezonun pulları qaytarılmalıdır. Sizə beş dəqiqə vaxt... ja da ki.

Imertsaki. Cənab polqovnik, mən nə etmişəm axır. Azaçqı onu kicikdirmişəm. Qıjamət, zad qorqamışdır. Bu hamının başna gələ bilər.

Polqovnik. Öz cirkli dolambaclarınlə mənə öyrətməyiniz.

(Sykut)

Polqovnik. Mən gəzləyirəm.

Imertsaki (qarıya jənələrək). Jaçqı, mən gedim də...

Polqovnik. Zəhmət cəkib oturunuz...

(Polqovnik zəngi çalır. Qapitan Filiatr icəri girir)

Polqovnik. Bu ıyrydaçqınlə çəbhəyə gəndərib bolşeviklərin tərəfinə atdırılmalı...

Imertsaki. Etməyiniz, polqovnik həzrətləri! Bolşeviklərin tərəfində mən nə edəcəyəm. Onlar orada mənim vəjəmə qararlar ki (sykut), bəlkə biz jarıyda dızəlişdik... jaçqı qoj siz deyənlə olsun, cənab polqovnik. Mən Antanta ilə mynasəbat qurmaq istəməyirəm (Imertsaki pulları stol üstə qojur).

Polqovnik. Gediniz və unutmajınız. Mənim zabıtlərim heç bir zaman uduzmajırlar. Anladınız?

Imertsaki. Arxayın olunuz, cənab polqovnik! Mən ojunun qajdalarını indi lap jaçqı öyrəndim.

(Imertsaki gedir, qarı deyəyir)

Polqovnik. Jaman gəlirli gyndyr. Olmaz, mən məşqulam...

(Zenja Qsidjas pozğun bir halda icəri çaqır)

Zenja. Polqovnik, mənim işim coq vacıbdır.

Polqovnik. İcəri girən deyənlə işim coq vacıbdır. Nə vacıbdır işdir?

Zenja. Mən sizə bir qommunist təslim edəcəyəm...

Polqovnik. Oturunuz (qarı deyəyir), olmaz. Kimsəni qəbul etməyəcəyəm. (Nevbətci Əli icəri girir). Dajan qarıya və kimsəni icəriyə qojma... Mən sizi dinləyirəm.

Zenja. Mən təklidə danışmaq istəyirdim.

Polqovnik. Burada kimsə joqdur. Bu Seneqalajıdır. Odun kibi bir şeydir. Dejiniz...

Zenja. Polqovnik mən sizə bir qommunist təslim edəcəyəm.

(Əli dinləyir)

Polqovnik. Onu eşitdim, adı?..

Zenja. Məni tələsdirməyiniz!

Polqovnik. Bu qədər hazırlıq nəyə lazımdır.

Zenja. Bu iş mənə coq aqır gəlir. Mən öz dostumu ələ verirəm.

Polqovnik. Mən eşitmişəm ki, rus ziyalıları daxili həyəcanları coq sevir. Bunu Dostoyevskidən oqumaq olar. Həjətdə isə buna dajanmaq olmaz (jaçqı); sizin daxili həyəcanlarınlə jətəcəkmi? Dejiniz!..

Zenja. Fransızlar alcaqlaşanda bytyn millətləri geridə qojurlar.

Polqovnik. Bytyn başqa işlərdə olduqu kibi.

Zenja. Onun adı Mişel Brodskidir.

(Əli dinləyir)

Polqovnik (Qsidjas gəlirəkən jazdıqı kağıza baxaraq). Daha bir adı?

Zenja. Siz onun daha başqa bir adı olduqunu nədən kəsdirirsiniz?

Polqovnik. Bytyn inqilabçıların başqa adları olur.

Zenja. Voronov.

Polqovnik (kağızla dutuşduraraq). Belə, joldaşları?

Zenja. Mən ajrışın tapmağım. Siz onu fransız əskərlərinin getdijı meyxanalardan birində geryb həbs edə bilərsiniz. Zəhmət cəkil on min frınc veriniz.

(Əli dinləyir)

Polqovnik. Bu tezlikdə olmaz. Siz pulu Voronov dutulduqdan sonra alarsınız.

Zenja. Aha, deməli belə. Mənə inanmağışın.

Polqovnik. Voronov da sizə inanır.

Zenja (jərindən səcraaraq). Polqovnik, mən jaramaz bir alcaqam.

Polqovnik. Əzunuzdən sçtmağışın, əfəndim! Brodskinin zahirı gerynuşu neçədir?

Zenja. Jekə bir adamdır.

Polqovnik. Jekədir, bəs uşu?

Zenja. Uşu də jekə.

Polqovnik. Sizin adınız Zenja Qsidjasdır. Nə uşun jalan dejirsiniz?

Zenja. Polqovnik!..

Polqovnik. Mən hamışın bilərəm. Mən bəyjk bir məmləkəti idarə edirəm. Seneqalja ölkə-

sini. Bura qullar ölkəsidir. Rüşja bəyjk bir Seneqaljadır. Budur mənim qarşımda bir seneqal bəyjk. O qaradır, bejni kutydu. Mən onun bytyn varlıqın geryəm. Siz aqışın. Əqillisiniz. Mən sizin bytyn varlıqın geryəm. Voronov aqı və uzun bir adamdır. Joldaşları kimdir (Sykut). Mən mənə bilmərəm ki, Voronov qoçaman Antantaja qarşı tək başına sçşın...

Zenja. Mən bir də qız tapmağım. Ancaq onun uşun ajrışa alcaqam.

Polqovnik (bir əzəmlə). Biz pulu adam başına veririk. Hər baş uşun ajrış.

Zenja. On min frınc.

Polqovnik. On min frınc.

Zenja. Onları coq incitəcəklər ki?

Polqovnik. Incitmək hamıdır. Onlar naqıdır əfəndim, uşurmadır, bəş adamları fantazıdır. Qontrrazvedqa təmiz və gözəl bir odadır. Orada ali təhsil gerymş bir cinovnik oturmuşdur. Coq həlim və coq da nəzakətlə danışır. Budur, mənim kibi. Siz əfəndim, mədəni bir millətin nımağın dəliri ilə danışışın.

Zenja. Qızın adı Sanqadır.

Polqovnik (qabaqındakı kağızla dutuşduraraq). Elədir. Doqrudur. Siz mənə jeni bir şey demədiniz, budur, baxın! (Kağız gəstərir.)

Zenja. Neçə jəni, demək mən hec bir şey almajcaqam.

Polqovnik. Mən coq təssyf edirəm. Ancaq bunlar uşun hesab verilmişdir.

Zenja. Onları sizə kim demişdir?

Polqovnik. Onu mən sizə dejə bilmərəm.

Zenja. Bunları sizə kim dejə bilər? Onlardan hec biri axı dejə bilməzdi ki...

Polqovnik. Budur siz dediniz ki...

Zenja. Deməli mənə kim isə tələməşdir. Ah, əgər mən o adamın kim olduğunu bilsəydim. Mən onu öldürərdim.

Polqovnik. Dejesən sizə pul coq lazımdır, əzizim!

Zenja. Coq lazımdır, polqovnik! Mən özgənə pulları uduzmuşam, anamın pulları, özü bilmir.

Polqovnik. Aj, jaj-jaj. Bu qumarxanalar xalqı lap tələyərlər. İndi pulu haradan tərəcələyiblər. Bəlkə siz birini də tələyiblər. Necə olmazsa onça min manatlıq...

Zenja. Əj... Necə olmazsa birisini tələsəyiblər. (Düşünür). Joq daha kimsəni tələməyiblər. Həjəf. Onlar axır mənə bir o qədər də inanmayıblar. Jaqşə saq olunuz, polqovnik. Deməli siz de jirsiniz ki, bir o qədər də inçitmirilər...

Polqovnik. Təmiz və gözəl bir oda.

Pərdə

УСУНЧУ ПƏRDƏ

Səkkizinçi gəryş.

«Dardanelin alınması». Musiqi calır.

Stol qrağında iki fransız matrosu

Birinçi matros. Almanların da jaqşə tərlələri vardır. Məsələn pivə.

İkinçi matros. Mən almanları ancaq ölü görmüşəm.

Birinçi matros. Joq adam həqqini dənləməyibdir. Məsələn qlintvejn.

İkinçi matros. Mən almanların ancaq mejitini görmüşəm.

Birinçi matros. Bir az uçuz şərab, jağm limon, bir az da jemək. Намысыбыз qajnadırlar.

(Qonşu stolun qrağında Brodski və Sanqa)

Brodski (parağına gətirərək). Siz çevizi unutdunuz.

Birinçi matros. Beş altı santimlikdə çeviz. Təşəkkür edirəm. Siz gəryünüz, almanların jaşajısybyz coq jaqşə bilirsiniz.

Brodski. Fransızların jaşajısybyz daha coq, mən Parisdə 8 il jaşamışam.

Birinçi. Mənim dostum kəntdəndir. Mən isə Parisdənəm.

B r o d s k i (nəzakətə). Parisin saqlıqına!
(hamı icir).

B i r i n ç i (jaqşylyq-jaqşylyq belə). Odessa-
nın saqlıqına!

(Намъсь ісмәјә һазыряшлар)

B r o d s k i. Даянылыз. Мусаәдәнизлә, сүмлә-
низи дәјшдирәлим. Одессанын азад олмасы саqlıqına!

İ k i n ç i. Kimdən?

B r o d s k i. İnterventlərin zylmyndən. Mən
sizi demirəm. O juqarylar deјirəm. Qaritanlar de-
јirəm. Onlardan da juqaryların.

B i r i n ç i. Mən şofer idim. İndi matrosam.
İkisi də bir işdir. Haraја әmr edirlər, oraја syrugəm.
Aqa deјir, syr dәрәјә, syr dәрәјә!

B r o d s k i. Siz, әgәр fikirlәşsә idiniz...

İ k i n ç i. Mән fikirlәşmәk istәmәјirәм. Hәр şe-
ji anlamaq ucyn adamın jyz baş olmalдыr. Tәk
bir polad kәtyilә hәр şeji anlamaq olmaz.

B i r i n ç i. Dostum kәntдәndir. Bir az kobud
kibidir. O adi muzdurdur.

S a n q a. Siz kәntдәnsiniz. Biz burada bytyn
topraq mylkәdarlardan almışыq.

İ k i n ç i. Јalan demirsән ki?

S a n q a. Biz bytyn o topraqlar јоosullara vә
muzdurlara рajlamışыq.

İ k i n ç i. Degilән allah haqqы!

S a n q a. Allah јоqdur.

B r o d s k i. Allah haqqы!

İ k i n ç i. Biz sәni tapmalyрыq, sән haralyры?

B r o d s k i. Mән Fransаны tapmalyрыm. Mән
orada јашамышам. Mән Rusjаны tapmalyрыm. Mән
rusam. Uşaqlar, hәр јerdә vәzijјәt birdir. Varly јоq-
sulın bojnuna dьrmaşыb syrug.

B i r i n ç i. Orasыn doqru deјir, Zjul hә? O ki
doqrudur, doqrudur.

İ k i n ç i. Danьs, rus qardaş, danьs!

B r o d s k i. Mән hәјatь bilmirәм, mән соq şeј-
lәр gөрmyşәм, gөzәl-gөzәl fransыз uşaqların işci
vә muzdurlarь јыqьb gәmiјә doldurur vә uzaq Rus-
јаја gөndәrirlәр. Nә ucyn? Nә ucyn, mән sizdән so-
ruşuram? Mejhanada oturub musiqi tәрәnnумы al-
tьnda şәrab icmәk ucynmy? Јоq. Öldyrmәk ucyn,
daqьtmaq, kәsmәk, asmaq ucyn, kimi? Özlәri kibi
gөzәl-gөzәl rus balalarын, rus işci vә muzdurlarь-
nь, ona gәrә ki, onlar çana duјub cijnlәрindәki var-
lylarь јerә tullamasynlar. Bu dostluq јardьmьna gө-
rә sizә tәşәkkyr edirәм. Qardaşlar, sizin saqlıqь-
nьza icirik, aldanmьş qardaşlar!

B i r i n ç i. Neçә bir fransыз gәnçini aldatmaq
bir o qәdәр asan deјildir.

S a n q a. Bәs 1914-çy il?

B r o d s k i. Bәli, 1914-çy il?

B i r i n ç i (düşynәрәk). 1914-çy il. O doqru-
dur.

İ k i n ç i. Danьs, rus qardaş danьs!

(Јavaşdan danьşыrlar)

(O biri stulda Peterburq simaly әfәndilәр,
qadын, aqь zabit. Kycәdә atьsma sәsi gәlir)

İ k i n ç i ә f ә n d i (qadьna). Qorqmajыnьz.

Oqrularдыr. Јoldan kecәnlәri soјurlar, ја da әksinə
qorхunuz. Сynky qorqmaq sizә јараşыр.

B i r i n ç i. Budur, fransызlar iki ајдыр ki,
Odessadadьrlar. Bәs Mosqva harada qaldь?

İ k i n ç i. Франьн qijmәti dьsyur. Mән artьq
franq alverini buraqmьşam. İndi mәnimki dol-
lardьr.

Aqь zabit. Sәbr lazьmдыr, hәр şeјin јolu
vardьr. Fransызlar Marnedә etdiklәri mәşhur ma-
nevri burada tәkrar edirlәр. İki hәftәdән sonra biz
Mosqvada olarьq.

Q a d ь n. Pərvərdigara, mən hələ dynən dərijə paltar vermmişəm, əzy də uc həftədən sonra hazır olaçaqdır.

(Атыма. Күсәдән тәкчә көмләк-туманда бир пәфәр иҗәри қасыр)

Sojulumuş. Haraj mənə kömək ediniz, mənə sojdular. Aqalar, onlar dutunuz!

Birinci əfəndi. Bujur aqa, bu da bu jandan sьqды.

İkinci əfəndi. Məhtəkirilər ucyn havadar sьqacaqam?

Q a d ь n (zabitə). Ona kömək etmək lazımdır.

A q z a b i t. Ханым, ақ ордунун, оқруланмьс şalvarlarь qajtarmaqdan daha bəyjk vəzifələri vardır.

(Mejxana jejəsi sojulumuş vətəndaşь aparьr)

Birinci bəhriijun. Sənin dedijin bizim gəmi mexanikinin, Andre Martinin dediklərinə bən-zəjir.

İkinci. Beş ildir ki, biz öz vətənimizi görməmişik. Mən tarlaların qoqusunu unutmuşam. Mən səndən soruşuram, rus qardaş! Versal sylhy harada qaldı, onlar Versal sylhuny haraja sojdular?

Brodski. Bilirsən, dostum, siz öz gycynyzy bilməjirsiniz. Siz coqsunuz. Əlinizdə silah vardır. Siz ancaq bir-birilə dinləşməli, bilishməlisiniz. (Marsjal gəlir). Aha, Marsjal, bəs qalanlarь haradadır?

Marsjal. Siz burada qonaqlыq dьzəltmişsiniz.

Brodski. Qonaqlыq. Joq. Таун вақты zija-fət. Bəs qalanlarь haradadır?

Marsjal. Mən hələ bildim, onlar burada-dırlar. (Sanqaja javaşdan). Get buradan!

Sanq a. Nə ucyn?

Marsjal. Get. Mənim yrəjim coq rahətsizdir.

Brodski. O nə dejir?

Sanq a. O' dejir ki, onun yrəji coq rahətsizdir.

Brodski. Marsjal, hec mən elə sözlərə inanmajaьram. İşdən qabaq adamьn yrəjinə nə gəliрсə, mən inanmaram. Mən sonra gələnə inanaram. Baq, səni asandan sonra, sən əzyны coq jaman hiss edəcəksən:

Marsjal (bir qorqu ilə). Məni asmazlar? (Sojulumuş vətəndaş icəri girir. Mejxana jejəsi onu gejjindirmişdir. Stol qьraqьnda oturur)

(Filip Imertsaki və Toqarcuq icəri girirlər. Onlar sojulumuş vətəndaşьn janynda otururlar. Vətəndaş onlara diqqətlə baqьr və birdən-birə qorqu ilə jerindən sьqajьr)

Filip (açьqlы bir mylajəmətlə). Mən sizə mane olmuram ki? bəlkə mən sizin xoşunuza gəlmirəm?

Sojulumuş (bir qorqu ilə). Joq, siz mənim coq xoşuma gəliirsiniz...—(Oturur.)

(Səhnədə oqujur və ojnajьrlar)

Filip. Musiqi, istirahət. Sizin saqlыqьnьza...

Sojulumuş (bir qorqu ilə). Sizin saqlыqьnьza.

Filip. Adam bytyn gyny işləjəndən sonra musiqi və istirahət bəyjk zəvq verir. (Sojulumuş vətəndaş qorqur. Bizim işimiz cətin işdir. (Vətəndaş bir vəhdət icində.) Ona görə də havanь xarab oqujanda adamьn zəhləsi gedir (aqtjorlara myraçəət ilə); mənə baq; banditlər hec belə oqujurlar? Çuhud məscidində çuhud mollalarь belə oqujurlar.

Qonfransje (saçudat). Vətəndaş banditlərin jaşajьsilə jaşь tanьs isə, qoj əzy bizim ucyn bir bandit havasь oqusun.

Filip (qalqaraq). Siz istəjirsiniz, mən oqujum. Baş ystə, bizdə o da tapьlar. (oqujur). (Imertsaki və Toqarcuq stola dənyb zu duturlar)

Filip (oqujur).

(Adamlar əl calır, matroslar Brodski və Sanqa ilə salamlaşsınlar)

Birinci matros. Biz jenə də gəryşəriz.

Brodski. Bu jaqynlarda siz bə'zi şeylər eşidəcəksiniz. Sizin kəməjiniz bizə lazıym olaçaqdır. (Əli bir həjəcanla icəri qasır, gözlərilə aqtarır, nihajət Brodski ilə Sanqanə gəryr)

Əli (bir hücumla). Sinqu, Vanjamvezi matabele svamba becuən Mişel!..

Sanqa. Bu Əli nə istəyir?

Brodski. Otur Əli, ic!

Əli. Matabele! Matabele!

Brodski. Nə?

Əli. Sinqu banqvello binq evamba becuən, becuən, Mişel!

Brodski. Gərynyr, nə isə olmuşdur. Bunun dilini hec bir anlayan joqdur?

Sanqa. Budur Marsjal Afriqada qulluq eşləmişdir.

(Əli və Marsjal javaşdan danırsınlar)

Marsjal. Sarsaq bir şey danırsın. O jəqin ja keflidir, ja da birinə bənd olmuşdur.

Əli (bəyik bir həjəcanla). Banqvello! Banqvello!

Brodski (javaşdan Sanqaja). Bu əhvalat mənim hec xoşuma gəlmir. Buradan əkilmək lazımdır. Gözə gərynmədən tək-tək qabaqca sən sığ.

Sanqa. Joq qabaqca sən sığ!

Brodski. Birinci sən sığ, deyjərim.

Sanqa. Bir şey olursa, sənin salamət qalmaqın daha məsləhətdir.

Brodski. Firqə inzibatə jolilə sənə deyjərim sığ...

(Sanqa qarşıya jənəlir; əskərlər icəri girirlər)

Briqada zabiti. Gerijə! (Sanqa geriləyir).

İkinci əfəndi. Oj... aqtarır olaçaqdır. Mənim jənymda dollar doludur. (Dollar stol altına atır.)

Zabit. Rahatsız etdijim ucun baqırlayın, aqalar! Biz ancaq devləti çinajət jəpan bir necə nəfəri araraçaqız.

Filip. Bu saat jəman vur-catlasın olaçaqdır! (Dollar stol altından gətyryr.)

Zabit. Qalan adamlardan rəça edirəm, rahatsız olmasınlar. Aqtor əfəndilərdən rəça edirəm, davam etsinlər.

Qonferansje. Eji joqdur, qapitan həzrət-ləri, biz gözləyiriz.

Zabit. Sizə deyjərim, öz işinizdə davam ediniz.

(Aqtorlar davam edirlər)

Zabit (Marsjala baqır o da gözlərilə Brodskini göstərir). Vəsiqənizi göstəriniz (Brodski verir). Jaqş işlənmişdir. Əzynyzy dyzəltmişsinizmi? (Brodskini duturlar. Marsjal zabitə işarə edir ki daha kimsə joqdur. Zabit Brodskini qarşıya tərəf itələyir)

Sanqa (javaşdan) Kəpək uşaq!

Zabit. Onu da gətyrynyz!

(Sanqanə duturlar. Sanqa vuruşur, paltarlar çyrlər)

Zabit (onun sərpaq omuzlarına vuraraq). Aha... mənim quşuqazım...

(Brodski zabiti jəqib qarşıya doqru qasır. Əlləşirlər.

Sanqa rəncərədən qasır)

Toqarsuq (həvəsle ditrəjərak). Aj sərps-dıraçqlar a... Aj sərps-dıraçqlar a...

İmertsaki. Otur!

Toqarsuq. Mitilinə mitil, şitilinə şitil.

Filip (gyçlə onu oturdaraq). Uzun naqqallıq eşləmə qaxı!

Z a b i t. Saryjnyz onu, əllərinə dəyənə. Qomisar
taslaq. Bu saat biz sənənlə danısağarız. (Brodskini
qolu baqlı qafedən kəcirib araqırlar). Qız nə oldu?
Bu saat dutunuz onu.

(Əskərlər baxıya qasrylar, gyllə səsləri eşidilir)
Z a b i t (səhnəyə doqru). Mən sizə deyjərəm, da-
vam ediniz. Calıqıslar...

(Musiqi tuş calır)

P e r d e

Д о қ қ у з у н ç у г ө р у ç

Arteq. Geçə, alaqaqanlyz, qatımyz və bənəfsəji şisələr ысыq
verir. Qarş deyjylyr. Silkelənilir. Qoça provizor, juqudan oja-
nyb cəkmələrləni baqqıldadaraq qarşya gedir

Provizor. Arteq baqlıdır. Eşidirmisiniz.
Nevbətci arteqə gediniz, əl cəkiniz!

Bir səs. Tez qarşny ac, joqsa bomba ata-
ram!
(Provizor qarşny acır, Zanna Sanqanb icəri gətirir)

Z a n n a. Bint, pambuq, jod!

(Provizor dolabda qurdalanır)

S a n q a. Restorandan qacqdm... Arqadan atır-
lar. Kucələr qarantıq və bom-boş. Mən qasqram.
Arqadan atırlar. Jyqlıdım... Artıq bir şey jadyta
gəlmir.

(Provizor jaranb baqlajır)

Z a n n a. Sən, gərynyr, orada coq qalmısan.
Mənim ajaqym sənə ilisməsəjdi, gərməjəcəkdım.
Sizin janybza gəlirdim, Zuv mənə bildirdi.

S a n q a. O haradan bilirdi?

Provizor. Qoqulu bir şey joqdur. Gyllə bu
jandan vurub o jandan syqıbdır.

S a n q a. Coq zəifəm.

Provizor. Mən sizi burada qoja bilmərəm.
Siz getməlisiniz. Mən jatmaq istəjirəm.

Z a n n a. Səsinə kəs, sən bilirsənmi ki, biz kimiz?

Provizor. Hec də bilmək istəməjirəm. Əz
sarsaq işlərinizi mənim başya gətirməjiniz. Mən-
dən əl cəkiniz. Mən jatmaq istəjirəm.

Z a n n a. Biz—qontrrazvedqa adamıbz. Anla-
dınmyz? Bizim buraja gəldijimizi kimsə bilməməlidir.
Joqsa, sən bilirsənmi, aqız jırtıqlara nə edirlər?

Provizor. Mən hec bir şey gərməmişəm. Hec
bir şey eşitməmişəm. Siz mənim janyta gəlməmiş-
siniz və hec bir şey olmamıbzdır.

Z a n n a. Get öz jərinə (provizor jərinə gedir).
bir şey fikirləsə bildinmi?

S a n q a. Hec bir şey.

Z a n n a. Biz səhərə kimi Mişeli qontrrazvedqa-
dan qopara bilməsək, məhv olaçaqdır. (Sykut.)

Ə l i. Miş bunuola. Uankrauez Mişel.

Z a n n a. Qara əskər Əli, ona və başqalarğana
qabaqca bildirmişdir.

S a n q a. Mişeli qurtarmaq lazımdır.

Z a n n a. Düşyn Sanqa, düşyn!

S a n q a. Rişvət vermək! Birdən gətyrmədilər?!
(Sykut.) Onların böjyk adamlarından birini oqur-
lajyb bizimki ilə dəjşdirmək... (Sykut.) Bir avtomob-
il dutub... bu geçə vaqtə avtomobil haradan tarı-
laçaqdır. (Sykut.) Zor ilə pulemjot ilə icəri soqlu-
maq... (Sykut.) Bir biçlik lazımdır. (Sykut.)

Z a n n a. Sən gedə bilməzsən.

S a n q a. Coq zəifəm.

Z a n n a. Mən gedirəm. Mən aqtarıb sənə Ste-
piqovu taparam, oblastqomu taparam. Mişeli qur-
tarmaq lazımdır. Al bu tapança. (Sanqaja tapança
verir.) Mən sənə ardınca gələrəm ej qoça. Mənim
sənə dediklərimi eşitdinmi?

S a n q a. Zanna, bizi kim ələ vermiş ola bilər?

Zanna. Mən gələrəm. (gedir) Əli, gedək.

Provizor. Bir zamanlar bizim sənətimiz ən asudə sənət idi. Balyq jaqь, işlətmə... Adamlar adam kimi ölyrdylər. Mən sizdən soruşuram bu köhnə gözəl-gözəl xəstəliklər nə oldular. Hanı bovasis, hanı həvasil, indi isə mən ancaq gyllə jarasь goryrəm. Capьlanlar, kəsilənlər, 8 ildir ki, mən sidik analizi görməmişəm. Adamlar daha öz sidikləri ilə maraqlanmayırlar. Onlar artıq ancaq siyasətlə maraqlanırlar. Bundan hec bir şey sьqmajaçaqdır.

(Sanqa myngyləjir, Filip, Imertsaki və Toqarcuq Sanqanь gərmədən icəri girirlər)

Provizor. Apteq baqlıdır, gediniz!

Zenja. Mənə baq: qoça. Mənə tirjək ver. Is-hala düşmüşəm.

Provizor. Nihajət birisi tapıldı ki, adam kimi xəstələnmişdir. Bujurunuz, bu da tirjək.

Zenja. Bu azdır, bu həblərdən daha dərdu-nyu ver.

Provizor. Siz dəli olmamьssьnьz ki, dərt həb fili öldyrər.

Zenja. Ja bu saat sən mənə verməlisən ja da mən sənə elə bir həb jedirdərəm ki... (Əlini çibinə salır.)

Provizor. Bu saat, bu saat mən indi goryrəm ki, sizin resepiniz vardır. (Həbləri verərək) Jəqin siz də qontrrazvedqadansьnьz?..

Zenja. Eşşək, mən bolşevikəm (həbləri aqzə-na apararkən).

Provizor. Siz nə edirsiniz?

Zenja. Mənə mane olma, qoça! Mən özüm ucun əlym qərarə sьqarımьşam.

Provizor. Boş jerə zəhərlənməyə dəjməz. Odur sizin janьnьzda tapança vardır. Ondansa əzy-nyzu tapança ilə vurunuz. Sizin ucun hec bir fərqi joqdur. Ancaq mənim başьm çəncələ düşməz.

Zenja. Çəhənnəm ol, ahmaqьn biri, ahmaq! Sən istəjirsən ki, mənim kölləm korlansьn. Mən gyl-lər icində uzanaçaqam, mənim ucun deyəçəklər ki, nə gözəldir, nə çavandır (matəm marşь çalır). Bun-larь udmaq lazьmdır. Əsl zəhər su kibi olmalьdır. Ej, mənə baq, zəhər mydiri, bu sişəyə mənim ucun bir az zəhər tək. (Provizor təkыр.) Nə jaman da ij verir. Sən buraja nə təkdynd? Mən ölməyə razьjam. Ancaq belə ij icində joq. Nədir burada?..

Provizor. Lap əla dərəçəli nişətr.

Zenja. Çibgir oqlu çibgir. Bu mənə uçuz zə-hər soqmaq istəjir. Bu zəhərlə qulluqcu arvadlar və sevgiləri lax sьqanlar əzlərini öldyrərlər. Bu prole-tar zəhəridir. Mən öz sьnьfьmь—burzuazijanь sevi-rəm. Mənə burzuazija zəhəri ver. Mənə ən bahalь zəhərlərdən ver.

Provizor. (Dolablarьn birində arajaraq) Gyrzə zəhəri, qaqajin!

(Imertsaki və Toqarcuq qaqajindən cjrənib anьrlar.

Filip səssiz gylır)

Zenja. Soqrats qaqajinlə zəhərləmişlər, filosof zəhəridir. Bu zəhər tezmi tə'sir edər?

Provizor. Hec qojmaz nəfəsini çəkəsən (şь-гьррьltь ilə).

Zenja. Mən uzun bir zaman həjatdan çəkil-mək istəjirəm. Qoj son goryşum uzun çəksin. Mənə ana məhəbbəti kibi uzun bir əlym ver.

Provizor. Allaha and icirəm ki, mən əmrym-də belə zьqqь myştəri görməmişəm. Hec bir şeyi bəjanməjirsiniz (Qrafindən su təkьb icmək istəjir).

Zenja (japma bir tonla). Bu ona gərədir ki, hanь sənin janьna həjat ucun gəlir; mən isəm sənin janьna əlym ucun gəlmişəm. Sən mənə məsləhət ver. Mən nə icim. Sən axьr belə işlərdə mahirsən.

Provizor (stəkəndə su ona verərək). Aqгь-сьz, gözəl zəhər, ijlə bir!

Z e n j a. Həmm... Sən jəqin bilirsən ki, bu jaqş zəhərdir. Doqurdan da hec qoqusu joqdur, gərəsən dadə neçədir. Bunun ucyn dadmaq lazımdır (duşunur); bu kimja təcribəsi kibi bir şeydir. Mən ölməyə razıyam. Ancaq mən adam kibi ölmək istəjirəm. Qurbaqa kibi ölmək istəməjirəm. (Stəkəni jerə qojur.) Ondansa mən özümü asam!

P r o v i z o r (ruhlanaraq). Hə, hə... Siz hələ özünüzy asınyz.

Z e n j a. Hələ o jaqşdır. Mən özümü asaçaqam.

(Arqadan Filip onun janyəna gəlir)

Filip. Zenja, bəsdır boşboqazlıq!

Z e n j a. Aha sənsən. Məndən əl cək.

Filip. Ojun bitdi. Mən sənın ucyn tamaşacə dejiyəm. Mən səni coq jaqş tanıjıram.

Z e n j a. Sən, sən!.. Mən sənın ucyn qara çamaat dejiyəm.

Filip. Loqa! Napoleon! Adamlar dəli olmuşlar. Hamıy Napoleon olmaq istəjir. Bu napoleonların əlindən kycələrdən kecmək olmaıyr. Mən səne gizləndən dejiyəm, mən hələ özüm də Napoleon olmaq istəjirəm. Onu da dejiyəm ki, bu barədə mənim şansıy sizin hamınyzdan coqdur. Mən səne təklif ediyəm ki, əl, mənim ucyn Myrat ol... hə nə var. Myrat olmaq da hec jaman dejidir.

Z e n j a. Mən biliyəm, sən nəyə işarə edirsən. Sən dəfə səne dejiyəm. Mən bandit dejiyəm, mən öz anamı sojmaqda getməyəm, mən hələ bir o qədar də alcałmamışam.

Filip. Getməzsən? Amma o səni sojmuşdur. Qulaq as Zenja, sən hələ bəjyk nəzakət və həjəcanla duşunurkən gedim dejiyəm ja joq. Sənın əziz anan hec bir həjəcansız parovoz kibi bir əli imanıynda, bir əli tutmanıynda bir baş polqovnikin janyəna jırqala-

jırdı. Əlində qomunistlərin sıjahisi. Sənın həjəcanların səne 20 min manata tamam oldu.

Z e n j a. Anam...

Filip. Aha... Sən, Filipə inanmışsan. Mənim uşaqların bu gınlərdə ananıy cıblərini təftiş etmişlər. İnqilab səni aldatdı, əks inqilab səni aldatdı, doqma anan səni aldatdı, tək bir mən səni aldatmamışam.

Z e n j a. Anam...

Filip. Mən səne jaqş bir jol gəstərə biliyəm, həm anadan jaqşca intiqam alarsan, həm də qazana bilirsən.

Z e n j a. Məsələn?

Filip. Ananıy banqə buradan ikiçə addım joldur, mən istəjirəm sənın ananıy banqəna bu saat bir səjahət ejiyəm. Orada keşikci var. Keşikci səni tanıjıyr. Ha...

Z e n j a. Nə qədar?

Filip. Baq, indi kişi kibi danıyılmışsan. Çəmi gəlirdən beş faiz...

Z e n j a. Get özün ucyn beş faizə başqa Myrat tap.

Filip. Jeddi faiz.

Z e n j a. İgirmi?

Filip. 20 faiz ilə çibə? Bu mənim tərəfimdən joldaşların qarşı bir mərhəmətsizlik olardı. Mən səne axır qiymət verə biliyəm... 10 faiz... istəjirsən, əzləridən soruş. Sən tanış dejiysən. İmertsaki bu qışda devlət xəzinəsini təmizləmişdir...

İ m e r t s a k i. Coq şadam...

Filip. Bu da Marija Toqarcuq... Bu keşik arvadıy jyz parcaja doqramışdır.

To q a r c u q (şivə ilə). 98 parcaja?

Filip. Hə...

Z e n j a. Jaqş.

Filip. Di, şarpydat!

Zenja. Mə'nun qarǵ. Jənə də mənı aldadtǵ.
Gedək, mən sizə bankır Qsıdjasǵn qızylarǵnǵ gəstərım. Ah ana, sən mənə coǵ şeilr vasiyyət etmişdin. Ana, mən səndən yz dəndərib əl cəkirim... (Filip)
Bəs sən qorqmursan?

Filip. Nədən?

Zenja. Birdən bizi jaqaladılar.

Filip. Jyz jol demişəm adam hejvan olmaz.
Polis mənım evimdədir. Qontrrazvedqanǵn mydiri mənım dostumdur.

Sanqa. Filip!

(Banditlər arasǵnda hərəket. Filip əlini çibinə atıb
Sanqaja tərəf qasır)

Filip. Sakit olun. Sanqadǵr. Gyl satan qız.
Sanqa, nə var Sanqa? Sən də bizimlə işləmək istəjirsən. Bizimlə rəj joldaş olmaq istəjirsən. Coǵ jaqşǵ fikirdir. Budur Zenja da bizim tərəfimizə köcyb gəldi. Deməli bizim də gənçlijimiz toplaşır. Sijasət ahmaq şejdir.

Sanqa. Filip! Mişeli qontrrazvedqadan qorparmaq lazımdır. Qontrrazvedqanǵn mydiri sənin dostundur...

Filip. Mənə nə düşmüşdür ki, gedim sənin mişellərin ucun çan jandǵrım. Gərym atamdır, qardeşimdır...

Sanqa. Filip, bəlkə bu dəqiqədə Mişeli incirdilər. Joldaşdır, inqilabçdır. Sən ki, məfkurəli bir adamsan, Filip! Sən ki, inqilab tərəfindəsən.

Filip. Bilirsən qız, sən mənım ucun darajə toquma... Baş, bejnimi də aparma. Bura sənin ucun mitinq dejidir. Mən sizin inqilabǵnıza turyrmək belə istəməjirəm. Mən qapitalistəm; işim-gucum joqdu, durub bir bolşeviki qurtarmaqda, gedəcəəm. Bunlar hamǵ gənçlikdəndir. Sanqa, budur baq Zenja. O da inqilab-inqilab deje ojnajırdı. O da Mi-

şel ilə dost idi. Sonra da gedib onu ələ verdi və mənım janıma gəldi. Deməli aqıllaşır.

Sanqa. O ki deməmişdir. Anasǵ demişdi. O öz çəzasıǵn alar...

Filip. Oho, Zenja! Sən hec azadə dejlisən, qızǵ jaman fitləmişsən, Sanqa! Anasǵ da demişdir, özy də... bytyn bu kyflət hamǵ demişdir... (Sanqa tapancanǵ cəkir.) Aj uşaq, tez. Balalajqanǵ muxtəsərleşdiriniz.

(İmertsaki və Toqarçuq Sanqanǵn tapancasıǵn albrlar)

Zenja. (Sanqaja). Qəhrəman qız! Dınyada hec bir qəhrəman joqdur, eşidirsənmi? Dınyada hər şej adi və sadədir. Sən eşidirsənmi?

Sanqa (banditlərin əlində sıyrınaq). Fırqə, çasusi ölymə məhkum etmişdir. Ələçəkdir.

Filip. Sənin də fırqənin... nəji, aqızǵm asır a!.. Bilirsənmi, baş-bejnimi aparma!.. Başǵna bir ojun gətirərim ki, özyndə də afərin dejərsən!..

Sanqa. Buraqǵnız mənı. Mən Mişeli qurtarmalıjam... (Əli icəri girir.)

Əli. Sanqa-Sanqa!..

(Əli Zenjanǵ gəryr, hər ikisi duruxur)

Zenja (tapancanǵ jərə salaraq). Bu qara zənçini dutunuz. O mənı ştabda gərmüşdür. (Qasmaq istəjir.)

Əli. Banfvello Mişel, Mişel.

(Əli tapancanǵ sıqarǵb atır, Zenja jıqǵır)

Filip. Aj uşaqlar! Daha turyryunyuz dabanlarǵnıza! (Qasrlar.)

Provizor (özyndən sıqaraq). Pərvərdigara, belə də zəmana olar? Belə də vur-catlasǵn olar? Mən sakit jaşamaq istəjirəm. Nə ucun mən 1916-çı ildə ölmədim...

DƏRDYŇÇY PƏRDƏ

Onunçu gəryş

Qontrazvedqa. Brodski dustağda baş sarıqlı gəzişir.
Dysynyr. Bir parca mala səkiy gətyryb divara jazyr.

Brodski (jazyr). «1914-çy ilin baharında qomunist Mişel Brodski burada saqlanmışdyr. Onu bankir Qsidjasyn oqlu Jevgeni Qsidjas ələ vermişdir. Joldaşlar xəbərcini öldürünüz! Qoj başqalarına ibrət olsun, qomunistləri ələ verməsinlər».

(Qary asylar. İcəriyə bir qadın itələnir.

Qary jenə qaranyr)

Zanna. Mişel!

Brodski. Zanna səni də dutdular. Sən də mejxanaja getmişdin!

Zanna. Joq, Əli mənə dedi ki, mejxanaja getmək olmaz...

Brodski. Bəs səni harada dutdular?

Zanna. Kucədə. Mən Sanqanb gərdym, o jaralanmışdyr.

Brodski. Jaralanmışdyr?

Zanna. Jarasb jungyldyr. Mən onu arteqə apardym, özüm isə tərsənəyə qacdm ki, səni qartmaq usun danşyb bir jol tapam. Orada Stepiçov gərdym, məsələni danşydım. Birdən bizi araja aldylar. Bilirsənmi? Aq qvardiiasylar məni dutdular.

Brodski. Bəs Stepiçov?

Zanna. Stepiçov sycrajb qacdy. Onun ardança qacdylar. Atışma başlandı. Sonra daha bilirməm nə oldu. Bəlkə sivişib aradan sycra bildi... İndi iki nəfəri qurtarmaq lazım gələçəkdir.

Brodski. O ki qaldy bizim həyatymyz, mənim hec umidim joqdur, Zanna! Başa dysyrsənmi? Mən ançaq bir sejdən qorquram. Pozğunluq gələndə ardança başqa pozğunluq da dartyb gətirir. Birdən oblastqoma gedib sycmasynlar... Onda nə edərsən.

(Zanna odanb gəzib divarlarb əlləjir)

Zanna. Hər jerdən sycmaq olar. Ançaq jolunu aqtarıb tarmaq lazımdyr. Başa dysyrsənmi? (Oturrur.) O jol hələ buradadyr. Ançaq onu aqtarıb tarmaq lazımdyr. O... mən, dejesən, bir jol tarmışam.

Brodski. Nə jol?

Zanna. Bilirsənmi? Burada nevbətci vardyr.

Brodski. Sonra?

Zanna. Dejərem, adam nevbətcini saqyrsyn icəri.

Brodski. Nevbətcini?

Zanna. Bir başyna, silahynb alsyn, paltarynb geçinsin, sonra da o biri nevbətcini və hələ belə bir baş qarbya...

Brodski. Qulaq as, əvvəla—nevbətci icəri girməz. İkinci—belə bir ahmaq tapylsa da icəri girə bilməz; ona görə ki, onun janynnda acar joqdur. Usunçy—lap əgər icəri girə bilsə də, biz onu boş əl ilə jycra bilməriz... Burada kim var, bir arvəd, bir də jaralb kişi. Dutałym ki, hələ onun ilə başardyb da... Qoridorun başynnda ikinci nevbətci dajanmışdyr. Ondan sonra usunçy. Bytyn bu məzar nevbətçilərlə doludur. Boş xəjalatla özyny jorma, Zanna! Buraja gəl, danşyaq. Görək istintaq vaqtb nə olaçaqdyr.

Zanna (Mişelə). Jenə adam bir təcribə etsin.
(Qарыпн deşijindən baqır.) Nevbətci odur, buraja
adam gətirirlər... gəl bir sənajaq...

Brodski. Zanna!..

(Qарь асылр. Marsjalь icəri itələjirlər.

Qарь qarapыр)

Zanna. Kimsiniz?

Brodski. Marsjal, kimsən?..

Marsjal (japma bir deşislə). Aman allah,
Mişel! Harada geryşyruz.

Brodski. Səni nə ustyndə dutdular?

Marsjal. Qommunizm ustyndə.

Brodski. Təkcə səni? Joqsa 54-çy bolyjyn
bytyn təşkilatə daqıldy?

Marsjal. Mən bilmirəm. Onlar məni dutub
buraja atdylar.

Brodski. Bilmirəm, bu bir təsadyfdir, ja da
bir-birinə ərylmys bir xijanət zənçiri! Çinajət!

Marsjal. Mən anlama bilmirəm, mən xijanət
qurbanyjam. Məni xainlər ələ vermişlər.

Zanna. Xain kimdir?

Marsjal. Zuv, Selestən...

Zanna. Ola bilməz... joq... hec ola bilməz.

Brodski. Sən haradan bilirsən, Marsjal!

Marsjal. Sanqa adly bir qyz vardy. Siz tə-
sadyfən bilmirsiniz, o nə oldu?

Brodski. Sənin onunla nə işin var?

Marsjal. (Gizli.) Burada qoridorda dajanan
nevbətci mənimlə dostdur.

Zanna. Mişel!

Marsjal. O şəhərə kaqyz aparmaqda razy
olar.

Zanna. Mişel oblastqoma jaz ha, biz nə hal-
dajyb. Gəlib bizi qurtarlar.

Marsjal. Əl-əlbəttə ki, bu jaqşy fikirdir. Ob-
lastqomun adresini deşijiniz!

Brodski. Ona inanmaq olar, Marsjal o dos-
tuna inanmaq olar?

Marsjal. Mənə inanan kibi.

Brodski. Sən ona inanırsanm?

Marsjal. Əzym-əzymə inanan kibi.

Zanna. Jaz...

Brodski. E'tibarly uşaqdyr?

Marsjal. Mənim əzym kibi. Adresi de...

Zanna. Daha tez ol, belə əli aqırsan ki...

Brodski. Joq. İstəməz, jazmaq lazıym deşil.

(Qарь асылр, Stepiqov icəri itələnir, qarь
baqlanыр)

Stepiqov. Ej, ej, qolsuz! Mişel! Zanna!
Uşaqlar!

Brodski. Daha neyə sevinirsən, sarsaq!

Stepiqov. Ona sevinirm ki, dirisiniz. Məni
orada jaqaladylar. Mən ona danıymısam. Ançaq ob-
lastqom salamatdyr. Hələlik...

Zanna. Mən oblastqoma bir kaqyz jazmaq is-
təjirəm. Nevbətci aparmaqda razy olur.

Stepiqov. O məhkəm uşaqdyrm?

Brodski. Budur, Marsjal onu tapıjyr.

Stepiqov. Kim?

Brodski. Odur Marsjal!

Stepiqov (Bir həjəcanla). Marsjal buradadyr?

Brodski: Bəli, buradadyr, hələ bu saat du-
tblar.

Marsjal. Sanqa adly bir qyz var. Təsadyfən,
bilmirsiniz o haradadyr?

Stepiqov. Belə-belə. Marsjal. (Saç əli şal-
varıyn çibində, sol əlilə Marsjalın cijninə vurur).
Mən sənin ucyn bəzi şeylər gətyrmüşəm Marsjal.

Marsjal. Madmazel Sanqadan?

Brodski. Mənim ucyn bir şey verməmişdir?

Stepiqov. Joq, ançaq Marsjal ucyn. Buraja
gəliniz, əzizim, buraja gəliniz. (Birdən əlini çibindən

сыгарыб Marsjala bir sillə.) Ah alcaq! (Marsjal jь-
қылыр və qalqьr.)

(Stepiqov jəniden vurur, Marsjal jənə də jьқылыр
Brodski və Zanna Stepiqovu duturlar)

Zanna. O dəlidir.

Stepiqov. (dartьnaraq.) Aj kəpək oqlu!
Mən sənin atanь jəndərməq istəjirəm. Siz mənə nə
ucun dutursunuz. Ahmaqlar. O xajindir. Bizim ha-
mьmьzь o ələ vermişdir. Onu sizin janьnьza qəsdən
salmьşlar.

Brodski. Aha, bəs belə...

(Sykut. Hər ucy jəvaş-jəvaş Marsjalьn ystynə
jerijirlər)

Marsjal (birdən birə byrunyub baqьrmaqa
başlayr). Haraj, kəmək ediniz! Nevbətci, kəmək,
haraj!..

(Qарь асьлыр. Marsjalь bajьra dartьrlar, qарь
baqlanьr)

Stepiqov. Oblastqomun jerini demissiniz?

Brodski. Joq.

Zanna. Ancaq bir azca qalmьşdy. Mişel nə
isə jubandyьrды, sən sybhəlenirdinmi?

Brodski. Mən ehtijatly olmьcam. Ancaq bir
az gecdir.

Zanna. Ancaq o doqrudan da xaindir?

Stepiqov. Onlaryn lejtenantь ona tapşь-
rьq vermişdir. Selesten və Zuv öz qulaqlarilə eşit-
mişlərdir. O əzy bilmir. Daha Marsjal jaqasьnь qur-
tara bilməjəçəkdir. Sabah belyk çəbhəjə gedəçək-
dir. Onu orada öz joldaşlary muxtəsər ejləjəçəkdir.
Söz verdilər. Mişel, sən uzan, azacyq jat!..

Brodski. Əmryn qalqьsьnь juquda kəcir-
mək...

Stepiqov. Vəzijjətimiz əlbəttə jaqşь deji-
dir. Ancaq umud var, umud var!

Zanna. Sənin bir planьnьmь var? Tez ol, ge-
çə qurtarьr.

Brodski. Geçə qurtarьr, sabah əlym gələ-
çək və bizi aparaçaq.

Stepiqov. Əlbəttə, demək olar ki, biz indi
əly kimi bir şeyik. Ancaq (aqьr-aqьr) umud var,
umud var; (birdən ruhlanaraq), bilirsiniz, iş bejlə-
dir. Çəbhə lap səhərə jaqьnlaşmьşdyr. Sabah qət'i
vuruşdur və əgər qələbəni qьtmьzylar qazansalar
(jənə də ruhdan dьşərək), onda biz əlymdən qur-
tararьz.

Brodski. Boşla Stepiqov! Bir iki saat son-
ra biz aqaç paltar gejiб topraqa girəçəjiz.

Zanna. Joq, Mişel, mən inanьram...

Brodski. Zanna, fransьz əskərləridən ne-
cəsini hazırlamьsan?

Zanna. Mənim hesabьma gərə olar də, bir
əllijə qədər.

Brodski. Bu əlli nəfərdən hər biri jəqin ki,
bir necə nəfərini başa salmьşdyr. Onlar da bir ne-
cəsini. Umumijjətlə bytyn bir belyk. Sən, Zanna bir
necə jyz adamь dьşuncəli inqilabсыja cəvirmissən,
vallahı ki, jaşadyqьmьzь hecə getməmişdir.

Zanna. Joq, joq Mişel, budur səhər асьлыр.
Bu həjatьn əvvəlidir.

Brodski. Mənə isə belə gəliр ki, bu həjatьn
sonudur.

Zanna. Mən əlymdən qorqumajьram, aqьrdan
qorquram.

Stepiqov. Əlbəttə belə bir vaxtda əlməji hec
kəs istəməz. Az, coq işci olan hər bir kəs istər ki,
jaşasьn, baqsьn.

Brodski. Uşaq,lar, əzyuzyu aldatmajьnьz,
əzyuzyu aldatmajьnьz! İndicə istintaq başlanacaq-

дыр. Мән дүсүнырдүм ки, биз сәһәрә қәдәр јаһарыз. Гөрунүр, биз даһа бир дә сәһәри гөрмәјәјиз. Бир вақт 15 вә ја 20 илдән сонра социализм қуруланда, адاملар дејәрләр: «1919-чу илдә Франса бурзуазияһы гәңс инқилабь боғмақ истәјјиди. Онлар бир соқ танқлар, һәрби гәмиләр вә әлли мин әскәр гөндәрмишдиләр. Лакин елә садә вә әди адамлар вәрды ки, онлар бутын дунјаны әмәкчиләрин әлине вәрмәк үсүн исләјјидиләр. Онлар бунун үсүн өз һәјатларын әсир-гәмәдиләр. Онларын һәрәсинин 30 јаһы вар иди». Инди истинтақ баһланар. Силистци қабатқа соқ мулајим вә меһрибан даньһаҫақдыр. Әввәлчә папирос тәклиф едә-чәкдир. Ондан сонра һәјат тәклиф едәчәкдир. Һәр ким сәкмәк истәјјирсә гөтырә биләр. Һәјать иһә рәдд етмәк лаһым гәләчәкдир. Силистци бөјк бир фәлсәфә асаҫақдыр. Сиз гәңсиниз. Һәјат гөзәлдир, еләдир, беләдир. Зандармалар фәлсәфәдә соқ да маһир дејјидирләр. Лакин онлар баһқа бир чһәтдә соқ маһирдирләр. Вақ бунда ола биләр ки, бир аз ақырлық сәкәк. (Ваһындакь сарҫыһы дүзәлдәрәк.) Нә етмәк, дөзәрик. Сон нә-фәсә қәдәр болсевиқ қаларыз. Һес бир ад, һес бир ад-рес, јодаһларым! Јақһы, гәлиниз vida'лаһалым. (Өрү-һырләр. Занна ақламақ кибидир вәзјјет алыр.) О нә-дир, Занна!..

Z a n n a. Zykam, özy дә қәдим zykam. Бәһә-rijјәт кибидим.

(Polqovnik Fradembe icәri girir. Stol, stul гәтирirlәр, polqovnik отурur)

P o l q o v n i k. Мән силистци дејјиләм. Мән полис көрәји дејјиләм. Мән әскәрәм. Мән доламбаҫ сорқулар билирәм. Мән адамларын дьһнақларын қорар-мығам. Ох! Мән асық һүсум едирәм. Мухарәбә сајақдыр. Асық қәһдә мән сизә һәјат, азадлық вә гәмијә миниб харисә гетмәји тәклиф едирәм. Папирос сәкирсиниз?

B r o d s k i. Сиз әскәрсиниз, бизә иһә фәрари олма-қды тәклиф едирсиниз?

P o l q o v n i k. Бир қәдәр кечәр, һамьһы јаддан сығар, вақт—һәр һәји дүзәлдәр, әфәндиләр!..

S t e p i q o v. Доғру дејјирсән, ја зарәфат ејлә-јирсән?

P o l q o v n i k. Сиз гәмијә сығарһыһы, гәми гәңс бир оқлан сәсилә гурулдар вә сиз гөзәл Франса-һын ақуһуна доғру үзүб гедәрсиниз. Мән сизә бә-хиллик едирәм.

B r o d s k i. Биз гәмијә сығармаҫақдыр. Гәми гәңс бир оқлан сәсилә гурулдамәҫақдыр. Биз гөзәл Франсаһын ақуһуна доғру үзүб гетмәјәчәјик. Бунә бағмајарқ сиз јенә дә бизә қибтә едәчәксиниз. Мән бу саат сизә сыбут едәрәм (папирос гөтырыр). Биз инқилабсыһы, сиз иһә Paris меһтәкирләринин lakeји; сиз дәллаларын қулуқундасыһы, биз елә адамлардань ки, гәләчәкдә олаҫақдыр. Биз социализм адамларын ирқиндәниз. Биз инсанлар үсүн сәәдәт қазанмақда са-һыһы. Сиз иһә Paris дәллалар үсүн гәлир мән-бәи қазанмақда саһыһы. Сиз Франса баққалары гөндәрмишләрди. Фәрқ сизин хәјринизә дејјидир.

P o l q o v n i k (иһин хәтири үсүн асыһы бо-қарақ). Мән азад бир адамам, мән бурәја өз хо-һумла гәлмиһәм.

B r o d s k i (stol үстүндән қәләми алаһақ). Бу бир парсаҫық аҫаһын муһакәмәси олаҫды, о да бу фикрәдә оларды ки (қәләми атыр), өз хоһилә јерә дүһыр.

P o l q o v n i k. Даньһық бир қәдәр узаныр вә қадјасилә гетмир (liberalһаһна). Сиз бир авьҫ ал-данһы, гөзы јумулмуһ адамлар, нәһә гүвәнир-синиз, сизә қарһы Antantанын ордусу гәлир. 25 мин әскәр...

B r o d s k i. Асық даньһалым polqovnik. Бу-рада өзгәси јоқдур.

Polqovnik (ruhlanaraq). Əvət asbq danb-salbm.

Zanna. Mişel!

Brodski (gizli). Siz qrbmbylardan daha artbq öz əskərlərinizdən qorqursunuz.

Polqovnik. Mən sizi daha əqillj bilirdim. Bizim belyklərimiz butyn dnyjany fəth etmişdir.

Brodski. Lakin dnyjany fəth edən bu fateh-lər bizim aç və sypraq partizanlarqmbyzn qabaqyndan davşan kimi qasrylar. Siz Niqolajevdən cəkildiniz. Xersondan cəkildiniz. Beljajevqadan, Berezovqadan, Tiraspolndan, Voznesensqdən cəkildiniz. Siz Odessadan da qacarsmbyz.

Polqovnik. Mənim sizə jazyqm gəlir. Siz dəjesən başb adamsmbyz. Ancaq sizin məlumatsmbyz kəhnəlmışdir. Siz xariçdən kəmək alaçaqmbyza gvənirsiniz? Lakin siz son hadisələri bilmirsiniz. Qyzy ordu məqlub olub əzilmışdir.

Brodski. Siz jalan dejirsiniz. Bolşeviklər bejuyrylər, artyrlar, gycənlər. Onlar sizi myhakəməjə salyrlar. Budur, onlar gəlirlər. Onlar gəlirlər.

Polqovnik (birdən diksinib tamaşa salonuna baqaraq). Nanb? Siz, cirkli ruslar, dajanybz! Biz buraja bir qorpus bir ordu gəndəririz. Biz sizin bitli əskərlərinizi ajaq altynə tapdalajmbyz.

Zanna. Rusjaja ordu gəndərmək, onlarq qomunizm darylfymununa gəndərmək deməkdir.

Polqovnik. Sizinlə əzizim danbşbq ajrba olaçaqdyr. Siz franszsmbyz. Oblastqomun adresini demək sizin ycyn xijanət dejildir. Tərsinə siz öz vətəninizə xijanət etmişsiniz. Bu ancaq sizin xijanətinizi baqyşlatdyra bilər. Bə'zi adresləri və bə'zi adlarq dejiniz. Fransa sizi baqyşlar; siz geryrsynuz, mən nə qədər jumşaq və həlim bir adamam.

Zanna. Mən sizə baqanda fransz olduqmta utanbmam.

Polqovnik. Fransz, qəribədir. Siz öz vətəninizi və öz millətinizi sevmirsiniz.

Zanna. Mən sosializmi sevirəm!

Polqovnik. Orasmb da dejim ki, xanbm asbq danbşsanbz mən təkçə sizi dejil, bu aqalarq da azad edərəm. Onlarq həjaty sizin əlinizdədir.

Brodski. Zanna!

Stepiqov. Zanna! Sən ona bilirsən nə de, sbq ana-bacsdan.

Polqovnik (Stepiqova). Siz musjo! Siz balaça adamsmbyz. Bu adamlar əzləri ycyn mənsəb qazanyrlar? Nişan dyyzədirler. Bunlar xariçi qolle-gijadyrlar. Bu həm puldur həm də səhrət. Amma siz (oqujar kimi) sadə bir işcisiz. Sadə və aldanmş bir işçi. Siz bu qomisarlarq əlində bir ojuncaqm olmaq istəjirsiniz, bunlar...

Stepiqov. Aj, mən sənə ananb... gərsəjdim dejərdim, gəlsin sənə rədd ejləsin. Gəldijin jərə...

Polqovnik. Siz aqalar mənim jaqşmbyzta amanlyqla çavab verirsiniz. Adresləri dejiniz. (Syut). Dilinizi asmbz, əzizlərim! Danbşmbyz, mən joldum, adresləri... (sykut), jaqş indi ki, belə oldu... Jarbmb asb, əli tapançalb adamlar icəri girib dimməz bolşeviklərin yzərinə juyryrlər)

Polqovnik. Adresləri..

Brodski. Joq! (Bir jerdə.)

Stepiqov. Əl cək!

Zanna. Hec bir zaman!

(Adamlar juyryrlər)

Pərdə.

Onbirinçi gəryş.

(Odessa altında çəbhə. Bir qit'ə zəmi. Fransız əskərləri girib dağılışırlar, telefoncu telefon qurur. Lejtenant Benua və qapral Barbaru telefonu ətrafı gözdən keçirirlər)

Z u v. 1915-ci ildə Villeruada çəbhə ejnilə belə idi, jəndədərmə Selesten?

Selesten. Mən bir qız ilə qəhvə icirdim. Onun gəy gözələri vardı. O, daima gylurdy.

Z u v. Saqdan meşəlik, soldan dəjirmən jəndədərmə? Biz o zaman, sən də mən də syd əmər coşuqlar idik. Elə dejilmi, Selesten ha?

Selesten. Qaranlıq, sızylt, biz quçaqlaş- rız. Biz öpüşyryk, eqranda da Maqs Linder.

Z u v. Biz ində qoça çəbhəcilərdəniz. Elə dejilmi hə?

Selesten. Geçə qaranlıq, mən gedirəm, öpüşyrym. Mən gedirəm, geçə, parq, saraj.

Z u v. Biz köhnə əskərləriz, hərəmizin 25 jaş- mız vardı. Biz boqazymız kibi qan icindəjik. Alman qan, maçar qan, səx qan, tyrk qan, bol- qar qan, ində də nysxəni dyzəlmək ucyn ystymuzə bir rus qan da səpmək istəjirik.

Selesten. Parq. Saraj. Mən jölilə gedirəm. Birdən marşal qabaqdan səqır. Qarın jəkə, baftal şəf. Намьсь əjilir. Mən tez əlimi çibimə. Bomba. 16-çə ildə bizim balaça və girdə bombalarımız vardı. Bombаны səqarğram...

F r a n s u a. Mənə baq, bu saat o bizi basacaq qabaqa. Nə etmək?

Selesten. Zuv! Bu saat o bizi basacaq hy- çuma.

Z u v. Sən gedəcəksən?

Selesten. Joq bir sənin ucyn xysusi bilet gəndərəçəklər, mən belə rəsmijətlərə baqan dejiləm.

İkinçi əskər (Selestenə). Hələ vaqt dejil?

U c y n ç y ə s k ə r. Selesten, başlajaq? Nədən başlajaq?

S e l e s t e n. Ataq, bu zəhirmarlar jərə, qurtardı, getdi (tyfəngini göstərir).

Z u v. Elə oimaz.

Selesten. Onda hələ bir kərrə qajıddı sə- qıb gedəlim. Coq xoş gəlirsə, qoj əzy myhərəbə aparsın.

Z u v. Sənə dejirəm elə olmaz!..

Selesten. Nə ucyn?

Z u v. Bəs bizim batareja nə olsun?

U c y n ç y ə s k ə r. Topcularla bizim 3 kilo- metr aramız var...

Z u v. Geri dşən kibi, top batarejası odlu bar- maqların ilşdirəçək tumanbaqına...

Selesten. Başa dşdün? sən qajıddı ge- dirsən, bir də gəyrsən ombana mykəmməl bir bom- ba, aqırılq da 20 kilo, nə az, nə coq. Nejə, jaman olmaz.

D ə r d y n ç y ə s k ə r. Topcular haradan bilə- çəklər.

Z u v. Bəs bu xəstə nədir (telefonu göstərir).

Selesten. O jan bu-jan qlar, lejtenantın aqzın mumlarq.

Z u v. Nə ilə?

Selesten. Budur ej, bu nəstəm ilə (tyfən- ginə göstərir).

Z u v. Javaş.

Selesten. Lejtenant eşitmir. O Marsjal isə o qədər uzaqa getmiş və o qədər dərinə uzanmış- dır ki, qijamətə qədər bir işi də bilməjəçəkdir.

B i r i n ç i ə s k ə r. Bəs qapral nə olsun?

Z u v. Qapral?
B a r b a r u (janaşaraq). Nə var?
S e l e s t e n. Barbaru, biz geri dönmək istəsək,
sən bizə mane olmazsan ki?
B a r b a r u. Sizi qanun yzrə myhakəmə edərlər.
S e l e s t e n. Ej-ej Barbaru!
B a r b a r u. Mən köhnə bir joldaş kibi sizi xə-
bərdar edirəm.

Z u v. Gərynyr sən zabıt nişanə qazanmaq is-
təjirsən!

B a r b a r u. Birçə söz dejəsən, həbs edərəm.
öz işinə baq, ökyz!..

Z u v. Əgər Mişel mənim sözyumy eşitsəydi, əli-
ni сыддырна төэссыф edərdi.

S e l e s t e n. Mişel öz əlini sənin əlinə toqun-
durub buladqyna төэссыф edərdi.

B a r b a r u. Bələ sözləri həjatda danşmaq olar.
Sən işdəsən, işini gör (uzaqlaşыр).

S e l e s t e n. Mən Barbarunu tanььram, Qoça
bizə toqunmaz...

Z u v. Uşqlara bildir (əskərlər bir-birinin
arasьnda рысыдаşьrlar).

B a r b a r u. Lejtenant, mysədənizlə, mən me-
şənin saq tərəfini gözdən keçirim, gəlim (gedir).

S e l e s t e n. Gəryrsənmi? Qoça tylky, bəhanə
ilə əkildi.

L e j t e n a n t. Nişangah 2400 jajilym. Hədəf:
dəjirmənin sol tərəfindəki düşmən. Orada hərəkət
edən jaşyl kytlə... Siz hamьныз gəryrsynuz?.

Z u v (öz-özynə). Onlar işcidirlər.

L e j t e n a n t. Nə dedin?

Z u v (mьььdananaq). Sizçə onlar «hərəkət
edən jaşyl kytlədir», mənçə isə onlar işcidirlər.

L e j t e n a n t (eşitməjərək). Od xəttində ar-
tьь danьььq!

T e l e f o n c u. Monmartr! Parol Monmartr!
Dinləjirəm. Qomandanь? Bu saat. (Lejtenant tele-
fonu alыр).

L e j t e n a n t. Dinləjirəm. Lejtenant Benua...
Ус jыз addьm ilərijə? Baş ystə (telefonu jərə qo-
jur).

S e l e s t e n. Lejtenant...

L e j t e n a n t. Sol çinahdan birər-birər qaça-
raq iləri!

S e l e s t e n. Lejtenant, burada axьr bir mə-
sələ var...

L e j t e n a n t. Həri!

S e l e s t e n. Hələ burada belə bir fikir var ki,
iləri getməjin fəjdasь joqdur.

L e j t e n a n t (jaqlaşaraq). Nə dedin?

F r a n s u a. Orada bizsiz də kecinə bilərlər.

E m i l. Lejtenant, adama aqьr gəilir. Sylh baq,
lanььşдыr. Nə ucyn mən myharəbə aparmalyjam,

S e l e s t e n. Ahmaq, myharəbə təkçə myharə-
bə vaqьtə olmaz ki... Myharəbə sylh vaqьtə da olar.

Усунчы əskər. Burada durub gyllə qa-
baqьna getmək... Nə ucyn... Nədən otrь?

Dərdynчы əskər. Biz ruslarla bunsuz da
dьzəl işə biləriz (tyfəngi göstərir).

F r a n s u a. 52 ajдыr ki, mən bu zəhirməь əlim-
də gəzdirirəm. Bu məni daha jormuşдыr (tyfəngi
atыр).

Z u v. Qaldыр, o sənə gərək olar.

L e j t e n a n t. Fransьzlar! Siz öz vətəninizi
mydafə edirsiniz. Həri!

I k i n ç i ə s k ə r. Hər kimin xoşu gəlirsə, qoğ
getsin iləri. Mənçəjəz hələ buradaçə gozlərəm.

S e l e s t e n (lejtantanta). Bujurunuz. Orada
hər nə gərsəniz sonradan bizə danьььarsьныз.

3-çy əskər. Dutałm ki, biz Fransada öz vətənimizi müdafiə edirdik. Jaqş, burada bizim nə işimiz vardı.

4-çy əskər. Biz ki, burada myharəbə aparmaq ucyn gəlməmişik.

Fransua. Mən sizdən soruşuram, Versal myahədəsi nə oldu. Siz Versal myahədəsini haraja qujadnıyız?

Zuv. Burada kimsə işçilərlə vuruşmajaçaqdır. Burada hamı işçilərdir. Nə gözlərini mənə bərlədirən... Неч-јә'ни мәни гөрмәmişсән. Mən Zuvam, özün də mənə 10 min franq təklif edirdin ki, mən bəşvikləri satım. Jaman səxavətliyə. Odur ki mən sənin jaqşılıqına cavab vermək istəyirəm (tyfəngini qaldırır).

Selesten. Uşaqlar sakit olun... Adam dəli olmaz...

(Lejtenant telefona qasır)

Lejtenant (telefonu alaraq). Monmartr! Parol Monmartr! Ucunçy batareja! Lejtenant Benua danıyır. (Əskərlər telefon məftulunu kəsirlər.) Burada işjan var. İşjan, işjan... Allo... allo! Monmantr... (Əskərlər lejtenantı araja alırlar. Lejtenant telefonu atır.)

Selesten. Nə baqırsan. Hələ bil ishala düşmüsen. Əskərlərə bir söz desənə!..

Lejtenant. Oqlanlarım. Əqlinizi başınıza jıyın! Mən sizi xəbərdar edirəm. Dustaq, sürgün, gylləbaran... Oqlanlarım vətən namına!

Zuv. Vətən joqdur!

Emil. Sən bizi top gyllələri altına cəkmək istəyirsən!

Ucunçy əskər. Onlar Qastonu qonturrazvedqada öldürdylər... Sonsuz bir əzabla öldürdylər.

Fransua. Mən sizdən soruşuram, siz Versal sylhuny haraja qujadnıyız?

Dördünçy əskər. Joq olsun lejtenant! Lejtenant. Siz mənimlə nə etmək istəyirsiniz?!

Zuv. Biz öz zurnamızla sənə bir hava calmaq istəyiriz... (Tyfəngini qaldırır.)

Selesten. Sakit olun uşaqlar... sakit olun! (Lejnantın doğru nişan alır. Hamı atır. Lejnant jıyılır. Çəsədini acaqların dalına suruyurlər. Barbaru gəlir)

Barbaru. Nə olmuşdur? Lejtenant haradadır?

Zuv. O öz dostu Marsjala qonaq getdi. Özy də o getdiji yol ilə. (Lejnantın çəsədini göstərərək.) Onu atışmada vurdular. Anladnıyız?

Barbaru. Siz nə etdiniz, anla jırmıyınız? Siz nə etdiniz?

Zuv. Aha, demək sən istəyirsən ki, səni də atışmada vursunlar

(Əskərlər uc bojalı fransız bajaranı elə buruyurlər ki, təkcə qırmız zolaq gorykur)

Barbaru. Siz anla jırmıyınız ki, bu qırmız bajaranı nə deməkdir. Siz anla jırmıyınız.—Bu vətən də myharəbəsidir!

Hamı. Əvət, Odessaja! Dənizə! Fransaja!

Pərdə.

Onikinci geryş.

Odessa.

(Hämən qarta. Ştab. Hər tərəfdə jırtılmış gyllölənmiş bajraqlar. Bajraqlarda şiarlar. «Hakimijet—şuralara», «Торрақ—әмәкчиләгә», «Qapitala ölym», «Joq olsun nanlar»)

(Avtomobil borusunun səsi eşidilir)

Mötsq. Maşında fransızlardır. Onlar aq bajraqla gəlirlər. Barışmağa gəlirlər..

Lenid. Parlamentjördurlar, nymajəndədirlər.

(Polqovnik Frédambe və qaritan Filliat səhnəyə səqırlar. Partizanlar onlarğ byuyjırlər)

Səslər. Gər nə hamvardırlar

Səslər. Özy də qaban kibi.

—Ej, çənab fransız, gəlsənə cəkmələrimizi dəjşdirək? (Gylış).

—Dəjşdirmək hansıdır? Oturt jərə, dart ajaqıyndan.

—Əçəb dejirsən!

—Elə jaqıdır.

—Əsl jolu odur.

Polqovnik (partizanlara baqaraq). Fateh Antantája gər kimlər qələbə calırlar!

(Bondarenqo cadırdan)

Polqovnik. Çənab general myttəfiqlər quyvəsinin baş qomandanlıqđ ölkənidə jejiçilərin saşjınlı azaltmaq ucun Çənubi Rusjadan öz əskərlərini gerijə saqırtmaqđ qərarə almışdır.

Bondarenqo. Coq gəzəl iş gərmyşdur.

Polqovnik. Bu rəsmi çihətin ən doqrusunu sizə bildirmək ucun mən sizə deməlijəm ki, bizim buradan köcməmizin əsl səbəbi, insanpərvərlijijı gy

dən Fransa ordusu qomandanlıqđın artıq qan təkilyməsinə istəməməsidir.

Bondarenqo. Hələ, bu da jaman iş dejidir...

Polqovnik. Çənab feldmarşal, mysədənizlə bir əskər kibi asqđ danışalım. Biz bu gündən Odessanı boşaltmaqđ qərarə almışsıq. Ançaq bunun ucun vaqt lazımdır. Biz on gyn daha səhərə girməməjiz sizə təklif edirik. Bizim təklifimiz belədir.

Bondarenqo. Demək siz buradan getməjiz elə bir vaqtda qərarə almışsınız ki, onsuz da sizi qovurlar. Bu da jaman dejidir.

Polqovnik. Siz bir fəth dililə danışsınız, burada qələbə calan joqdur. Biz sizinlə bəjyuk devlətlərin sijəsətini myzakərə etmək ucun gəlməmişik.. Onun sizə dəxli joqdur. Burada danışsıq ançaq Odessanın boşaldılmasə haqqında ola bilər.. Rəçə edirəm, əsl məsələdən ajırtılmasınız.

Bondarenqo. Siz bizim jərimizi qamarlajanda bizdən soruşmamışsınız, indi gedəndə də bizdən çavab istəməjiniz. Biz öz jərimizdə nə istəsək, onu edəcəjiz.

Polqovnik. Mən bir daha xahiş edirəm ki, bizi məqlub hesab etməjəsiniz!

Bondarenqo. Mən təkrar edirəm: Siz başlınmışsınız. Mən sizə təklif edirəm: əvvəla—Odesada hakimiyyət işci nymajəndələri şurasına verilməlidir. İkinci—gedərkən Odessa limanından gəmiləri və banqlarda olan sərvətj daşjınlı aparmaqdan saqınlınız. Onlar əməkçiləridir.

Polqovnik. Siz mənə şərtmi qojursunuz? Mən heç bir şura, filan təməljərat. Qızıl bajraqđ mən quldur bajraqđ hesab edirəm..

Qaritan Filliatr. Polqovnik, inqilabın öz qanunlarğ vardır. Biz onlara hörmət etməlijiz...

Polqovnik. Bizim əlimizdə, 50 min nəfərlik bir qüvvə vardır. Biz drednautların lülələrini sizə doğru çevirmişiz. Bizim əskərlərimiz....

Bondarenqo. Sizin əskərləriniz bizim əskərlərimizdir... Çəbhə joqdur. Qarşımızda acıq joldur. Siz basılmıssınız! Belə dejilsə bizim qarşımızda saqlayınız. Jolumuzu kəsiniz, bizi iləri buraxmayınız. Mənim sözlərim xoşunuza gəlmirsə, gediniz!

Qapitan Filliatr. Sözy kəşginləşdirməyə dəjməz. Bizim mübahəsəli bir işimiz joqdur. Biz gedirik. Öz qüvvələrimizi cəqarmaq ucun bizə on gün vaqt lazımdır. On gündən sonra siz Odessaja girə bilərsiniz.

Bondarenqo (əllə gəstərərək). Odessa gəryunur. Bizə şəhərə catmaq ucun nə qədər vaqt lazımdır, sizin də şəhərdən cəqmaq ucun o qədər vaqtınız qalmışdır. İarın biz Odessada olaçaqız.

Qapitan Filliatr. Mən, vətəndaş, sizin prinsiplərinizə hərmət edirəm. Lakin hər halda...

Polqovnik. Onlar qalsın qapitan. Mən öz qərarımı sonradan bildirərəm. İndi əsirlər məsələsinə keçəlim.

Bondarenqo. Mən əsirləri dəjişdirməyə hazıram. Məndə sizin bir necə zabitiniz vardır. Sizin qontrazvedqamızda saqlanan 3 nəfərə qarşı məndə olan əsirlərin hamısını sizə qajtarmağa hazıram.

Polqovnik. Onlar kimlərdir?

Bondarenqo. Brodski, Stepiqov, Zanna Barbje.

Polqovnik. Bu mümkyn dejildir.

Bondarenqo. Mümkyn dejildir? Onlar qasılmışlar?

Polqovnik. Onlar məhkum edilmişlər. E'dam edilmişlər.

Bondarenqo. E'dam edilmişlər? Hər ucuy?! Mişel, Zanna, Stepiqov? Siz buna mühakəməni dejiirsiniz? (Bərkdən saqrırtı.) Joldaşlar! (Partizanlar gəlirlər.) Bizim 3 nəfər ən jaqş joldaşımız öldyrylmüşdür. Brodski, Stepiqov və Zanna Barbje ən jaqş joldaşlar. Onlar interventlərin, mydaxələcilərin çəbhə arqasında isləməklə Antantanın 50 minlik ordusunu Verden altında vuruşan və qələbə calan bəyjk bir ordunu gücdən saldılar. Bunu bir necə nəfər qommunist hec bir silah islətmədən sadə və adi insan danısqı ilə ejlədi. Ona gərəki, onlar doqrunu, həqiqəti bytyn əməkçilərin anlajaçaq bir dildə səjləjirdilər. Onlar bytyn əməkçilərlər, sarılar da, qaralar da, cəp gözler də, dyz gözler də, gəj gejmililər də, boz gejmililər də anlajdılar... Siz onlar öldyrdyunuz. Həmişə inqilablar adamlar jyksəltmiş, onlar daha təmiz və daha ədalətli bir hala gətirmişdir. Lakin dnyjada hec bir inqilab Rusja inqilabın jaratdıq qədər təmiz fədakar, ajdın düşynüşly, gücly və insanpərvər adamlar jarada bilməmişdir. Bir zaman bytyn insanlar belə olaçaqlardır. Biz bunun ucun vurusuruz. Deməli, onlar artıq joqdurlar. Bilmirəm, məni nə saqlajır ki, sizi buradaça gyllələməjirəm. Gediniz və Odessa burzuaizjasına dejiniz, mən onlara məsləhət gəryərəm ki, bizdən qabaq cəqıb getsinlər... gediniz, gediniz (partizanlara), Odessa yzərinə, Odessaja!..

Polqovnik (tələsik gədərək). Deməli, siz müharəbə istəjirsiniz! Jaqş! Biz sizi qarşılamaq ucun hazırlaşarız!

(Filliatr ilə bir jerdə qasır)

Səslər. Odessaja! Odessaja! Odessaja!
(Məş'əllər, silahların çingiltisi, baqrırtı, at kişnəməsi, mahnılar, marşlar)

Pərdə.

О н у с у н с у г ө р ү с

(Көрү. Империя гәмиси pillələrinin ашақьсында ақ бир забит. Qabaқьнда бөйүк бир издиham)

Z a b i t. Pasportlarғыңыз! Pasportlarғыңыз гөстəriniz! Qaidanь rozmajыңыз, əfəndilər! Siz xariçə gedirsiniz. Xariçilər sizə baқьrlar. Hamьызza vaқt catar. Pasport!

(Gəzəl gejinmiş adamlar gəmiyə kecirilər. Ançaқ gəryşləri pozқundur)

Birinçi Peterburq simaly əfəndi. Siz də buradasыңыз?

İkinçi. Hə, neçə gəryrsunuz bu işləri?

Birinçi. Bytyn imperiya buradadır.

İkinçi. Deməli fransızların gətməsi doğrudur.

Birinçi. Siz bu xьrlytьn əsidirmisiniz?

İkinçi. Burada sizin fransızlar!

General. Bu gurultu, xьrlytьlar kəhnə dynjanь usulmasьndan qorur. Onun dirəkləri iki min il idi ki, məhkəmə dajanmışdy. İndi gərymuzyn qabaқьnda səkylyb daқьlyr.

S ə f ə r k e ş b i r ə f ə n d i (Imertsaki-jə). Budur, əfəndim coq təəssyf ki, mən sizi tanьmaq şərfinə myşərrəf olmadьm. Ançaқ zahiri gəry-

şynuzdən gəryrəm ki, bir rus zijaьsьsьnyz. Jəqin siz liberalьnyz. Rus xalqьnь iyksək mə'nəvijatsьnь daşьjьrsьnyz. Siz idealist və allahь bir adam ikən, ruhsuz materialь Avropada nə edəçəksiniz?

İ m e r t s a k i. Mənim sənətim elədir. Şuralar Rusjasьndan başqa hər jerdə işə jarar.

S ə f ə r k e ş ə f ə n d i. Məsədəniz ilə sizin sənətinizi bilmək olurmu?

İ m e r t s a k i. Mən şulerəm. (Jungyl bir hərə-kətlə pillədən gəmiyə kecir.)

B i r q a d ь n (pillə ilə keçərək). Lə'nət olsun bolşeviklərə, lə'nət olsun fransızlara ki, bizi atьb qaçьrlar. Lə'nət olsun bizim əzymuzə ki, bu qədər gьçsyzyk.

A q q v a r d i j a c ь z a b i t (yst başь silah ilə doludur). Bertocqa, mən sizi inandьrьram ki, bolşeviklər həkymət başьnda bir aj belə dajana bilməjəçəkdirlər. Hec jərinde olan bir avьç fьrlydaçь, bəyк və əzəmətli bir xalq idarə edə bilərmi? Həlbü ki, bu xalq onu gərmək belə istəməjir.

B i r q a d ь n. Deməli, onlar bir hecdirlər. Onlar jaramazdьrlar. Kişi əskər ikən onlarə qovmajьsьnyz! siz istəməjirsiniz... Siz istəməjirsiniz...

A q z a b i t. Bertocqa, mən səni inandьrьram ki, bu bir o qədər də asan iş dejidir. Onlar coq-coqduurlar, əzləri də hamьsь kəntli, hamьsь işçi... (Gəmiyə kecirilər.)

M ə h t ə k i r (bir vaqt sojulub meyxanaja gələn kişi jəvaşdan). Dollar var! Funt var! Lej verirəm! Dirhəm verirəm!

İ k i n ç i p e t e r b u r q l u. Franq istəməjirsiniz? Satьram.

М ө һ т ə к и р. Франq indi kimə lazımdır (javşan), şura pulu joqdur?

İkinci peterburqlı. İstiot gərək dejil? İki vaqon istiotumuz var (İstiotu sьqarьg, hər iki si baqьr); qəribə istiotdur. (Asqьrьg.)

М ө һ т ə к и р. Coq da o qəribələrdən dejil. (Asqьrьg. Birdən anarxist Filqanь geryb yzy dəjisir). Hələlik... (Gəmiyə kecir. Filqa və Zolotnitski səhnəyə sьqьrlar)

Filip. Musjo Zolotnitski, siz nə ucun gedirsiniz. Siz Odessada qatьq və qoqal jəməyə ejrəşibsiniz. Siz Parisdə ja Londonda bunlarь haradan tapraqsьnьz?

Zolotnitski (rişxənd ilə). Şura həkyməti sənə elə qoqal verəçək ki...

Filip. Həkymətlər gedirlər. həkymətlər gəlirlər, banditlər isə öz jərləndədirlər. Qalьnьz musjo Zolotnitski. Biz hələ sizinlə işləriz... Siz hələ bir coq janmaz, acьlmaz qassalar aca bilərsiniz!...

Zolotnitski (qəmli). Harada? Qooperativlərdə (gəmiyə kecir).

Filip. (Qsidjasь gərərək). Ah, nə tojuqdur, nə jumurtalь tojuqdur... nə anaç tojuqdur.

(Qsidjas və jaqşь gəjinmiş bir əfəndi səhnəyə sьqьrlar)

Qsidjas. Mənim tərsanəm! Mənim zavodlarьm! Mənim ambarlarьm! Mənim evlərim!

Əfəndi. Qьşь biz İtalijada kecirəriz, jazь isə Norveçdə.

Qsidjas. Mənim bangim! Mənim qassalarьm!

Əfəndi. Bu cəmodanda sizin o qədər sərvətləriniz var ki, qassalarьnьzьn hamьsьnda bir o qədər joqdur.

Qsidjas. Biz qajьdarьz! Biz qajьdarьz!

Əfəndi. Biz qajьdarьz! Biz qajьdarьz! (Anarxist-Filqa Qsidjasa janaşьr. Qsidjas onu geryb gəmiyə, qasьr. Filqa onun ardьnça. Fransьz hissələri gəlirlər)

Birinci Peterburq simalь Əfəndi. Balzaqlar! Volterlər! Flobərlər! Zəhrimar qalsьnlar hamьsь!

İkinci əfəndi. Belə də millət olarmь? Qorçaqadьrlar ki, tajlarь joqdur!

Birinci əfəndi. Gəzүmьn qabaqьnda 3-cү dəfədir ki, Rusjada bəyк ordular pozulur. 17-ci ildə Rusja ordusu pozuldu. Jaqşь, dejərik ki, bu inqilabdьr. 18-ci ildə burada Almanja ordusu pozuldu. Dejərik ki, onlar da basьlmьş bir devlətin əskərləri idilər. İndi isə qyvətli myttəfiqlər ordusu belə bir vəziyyətə dьşьr. Onlar ki, qələbə calmьşlar. Onlar ki, fatehdirlər. Bu topraq ozy nəhs topraqadьr!

(Hər ikisi gəmiyə kecir, fit verilir)

Barbaru. Hə, uşaqlar durunuz keçək gəmiyə!.. Bu saat gəmi jola dьşəçəkdir.

(Fredambe öz bəlyjy ilə səhnəyə sьqьr)

Polqovnik. Bu adamlar hansь bəlykdəndirlər?

Barbaru. 54-cү pijadə bəlyjydyr, mənim polqovnikim!

Polqovnik. Gərynyz tyfəngi neçə duturlar. Əzlərinə baqьnьz! Paltarlarьndakь qьrtьzь parcalar nədir? Qapral! Onlarь bir silkələmək lazьmdьr!

tən vardır! Elədir, uşaqlar! Biz patronlar əlalar və onların əsl hədəfini də taparız. Jubanmaşınız, uşaqlar! pillələri jəqrlar.

Z u v . Polqovnikə dejiniz ki, mən və Seles-ten fərari dejiliz. Biz ancaq başqa əskəri bir hissəyə keciriz.

S e l e s t e n . Feliqs Dzerzinski adına olan 3-çy kəşfiyat bəlyjynə!...

(Əli gəmidən aşıq atılır)

Əli. Sinqu! Mboanqo! Mişel!

Z u v və S e l e s t e n (bir jerdə). Əli! Əli!

Bizə tərəf gəl! Əli bura gəl!..

3 əskər javaş-javaş pillələr ilə şura şəhərinə qalqrlar.

Pərdə.

İstehsalata verilmiş 21/VIII—1935.
Cəpə verilmiş 5/X—1935. Cəp
listi 4. Kağız formatı 72 x 105¹/₃₂.
Bir cəp listində getmiş hyrfat
33.440. Baş Mətb. Mydir. Myvək-
killigi № 5735. Azərnəşr № 459⁰⁰.
Tiraz 3200. Sifariş № 731.
Azərnəşr mətəəsində nəşlədə,
26-lar adına „Kitab Sarajı“,
Bakı, Əli Bəjramov kycəsi.

